

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Jana Růžičková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**ŠKOLNÍ PROSPĚCH ROMSKÝCH DĚTÍ
NAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM - DDM ČB
A JEJICH POVĚDOMÍ O RIZIKOVÉM CHOVÁNÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:
Mgr. Alena Kajanová, Ph.D.

Autor:
Jana Růžičková

České Budějovice 6. 5. 2011

Abstract

The Bachelor Thesis **School results of Romany children attending a tutorial programme in the SaSM – DDM ČB and their awareness of risky behaviour** responses to a frequently discussed topic of low education and qualification level in Romany communities and also to the high rate of risk behaviour occurrence particularly among Romany children and young people living in socially excluded locations

In the theoretical part I deal with the issues of education of Romany people including out-of-school education, then the specifics of a Romany family as the primary socializing factor. I specify selected forms of risky behaviour most frequently faced by the children.

For the qualitative research I chose the technique of semi-structured interview with Romany children attending and not attending a tutorial programme in the Salesian Youth Centre – Children and Youth House in České Budějovice (SaSM – DDM ČB), with their teachers and the organization staff. The research was extended by observation of both the respondent groups. Another research technique involved a survey of documents (records of school results of the individual respondents).

The Bachelor Thesis was aimed at describing the influence of the tutorial programme provided by the SaSM – DDM ČB on school results of Romany children and on their awareness of risky behaviour.

The research results show that the tutorial programme only makes sense with regard to the school results if it is provided on long-term basis. However it has permanent influence on improvement of respondent's self confidence, thanks to which the children are not afraid of putting their hands up in class and they also feel more successful.

The Centre is also involved in the field of primary prevention of risky behaviour. The staff strives for teaching the respondents to use their free time in active and meaningful manners. The SaSM – DDM ČB offers an alternative to spending free time in risky manners.

Apart from the research results and setting the research hypotheses this Thesis contributes to pointing out the importance of non-governmental non-profit organizations that help Romany children in the field of risky behaviour prevention and out-of-school education. It also serves for evaluation of the SaSM – DDM ČB organization.

Abstrakt

Bakalářská práce **Školní prospěch romských dětí navštěvující program doučování v SaSM - DDM ČB a jejich povědomí o rizikovém chování** reaguje na v současné době diskutované téma nízkého stupně dosaženého vzdělání a kvalifikace romských komunit a zároveň vysokou míru výskytu rizikového chování především u romských dětí a mládeže žijících v sociálně vyloučených lokalitách.

V teoretické části se věnuji problematice vzdělávání Romů, včetně mimoškolního vzdělávání a dále specifikům romské rodiny, jakožto primárního socializačního činitele. Následně vymezuji vybrané formy rizikového chování, se kterými se děti nejčastěji setkávají.

Pro kvalitativní výzkum jsem zvolila techniku polostrukturovaného rozhovoru s romskými dětmi navštěvujícími a nenavštěvujícími program doučování v Salesiánském středisku mládeže – Domu dětí a mládeže České Budějovice (SaSM – DDM ČB), jejich učiteli a pracovníci organizace. Výzkum byl doplněn o pozorování obou skupin respondentů. Další výzkumnou technikou bylo studium dokumentů (záznamy školních známek jednotlivých respondentů).

Cílem bakalářské práce bylo popsat působení programu doučování v SaSM - DDM ČB na školní prospěch romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že program doučování má smysl pouze v dlouhodobém časovém horizontu ve smyslu efektu na školním prospěchu. Trvale ovšem působí na zvyšování sebevědomí respondentů, díky němuž se ve škole při vyučování nebojí hlásit, zároveň si připadají úspěšnější.

Středisko se dále zapojuje v oblasti primární prevence rizikového chování. Snahou pracovníků je naučit respondenty aktivně a smysluplně využívat svůj volný čas. SaSM – DDM ČB nabízí alternativu trávení volného času rizikovým způsobem.

Přínosem této práce je, vedle výsledků výzkumu a stanovení výzkumných hypotéz, poukázání na důležitost nestátních neziskových organizací, které pomáhají romským dětem v oblasti prevence rizikového chování a mimoškolního vzdělávání. Rovněž slouží pro evaluaci organizace SaSM – DDM ČB.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – Zdravotně sociální fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. 5. 2011

.....

Jana Růžičková

Poděkování:

Touto cestou děkuji především vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Aleně Kajanové, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a za obětavou a vytrvalou pomoc při psaní této bakalářské práce. Další poděkování patří pracovníkům SaSM – DDM ČB, kteří mi poskytovali též cenné rady a věnovali svůj čas v případě potřeby. Také děkuji pracovníkům ZŠ Máj v Českých Budějovicích a své kamarádce za její obětavost při úpravě stylu a gramatické správnosti mé práce. V neposlední řadě i své rodině a mému příteli, především za jejich pochopení, podporu a pomoc.

OBSAH:

ÚVOD.....	9
1 SOUČASNÝ STAV.....	11
1.1 SPECIFIKA ROMŮ.....	11
1.1.1 Kdo jsou Romové a koho ostatní považují za Romy.....	11
1.1.2 Romské dítě a jeho dospívání.....	14
1.1.3 Specifika romské rodiny a výchovný styl romských rodičů.....	16
1.1.3.1 Specifika romské rodiny.....	16
1.1.3.2 Postavení romského dítěte v rodině.....	17
1.1.3.3 Výchovný styl romských rodičů.....	18
1.2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČR.....	20
1.2.1 Stručný historický pohled na vzdělávání Romů.....	20
1.2.2 Význam vzdělávání pro romské etnikum.....	21
1.2.3 Vztah k učitelům.....	21
1.2.4 Romské dítě ve škole a školní prospěch.....	22
1.2.5 Povinná školní docházka romského žáka.....	23
1.2.6 Školní úspěšnost.....	25
1.2.6.1 Pedagogický asistent.....	26
1.2.7 Školní neúspěšnost.....	27
1.2.8 Mimoškolní vzdělávání – doučování romských žáků v SaSM – DDM ČB.....	28
1.3 SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO MLÁDEŽE – DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	29
1.3.1 O Salesiánském středisku.....	29
1.3.2 Kdo jsou Salesiáni ?.....	30
1.3.2.1 Don Bosco.....	30
1.3.3 Preventivní systém Dona Bosca.....	30
1.3.3.1 Preventivní systém stojí na třech pilířích.....	31
1.3.3.2 Preventivní systém Dona Bosca v SaSM – DDM ČB.....	32
1.4 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ U ROMSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	33
1.4.1 Vymezení pojmu rizikové chování a jeho prevence.....	33
1.4.2 Delikvence romských dětí a mládeže.....	34
1.5 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU ROMSKÝCH DĚTÍ.....	40
2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY.....	41
2.1 CÍL PRÁCE.....	41
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	41
3 METODIKA.....	42
3.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ PRO POTŘEBY VÝZKUMU.....	42

3.2 POUŽITÁ METODIKA.....	43
3.2.1 Realizace výzkumu.....	44
3.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	45
4 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	46
4.1 ŠKOLNÍ PROSPĚCH.....	46
4.1.1 Subjektivní hodnocení školního úspěchu.....	46
4.1.2 Vnímání školního úspěchu v souvislosti s návštěvou programu doučování v SaSM – DDM ČB	49
4.1.2.1 Hodnocení pracovníků SaSM – DDM ČB a učitelů spolupracujících s SaSM – DDM ČB.....	51
4.2 POVĚDOMÍ O RIZIKOVÉM CHOVÁNÍ.....	54
4.2.1 Hodnocení učitelů spolupracujících s SaSM – DDM ČB a pracovníků SaSM – DDM ČB.....	58
5 DISKUZE.....	60
6 ZÁVĚR.....	68
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	71
8 KLÍČOVÁ SLOVA.....	76
9 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	77
10 SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Téma **Školní prospěch romských dětí navštěvující program doučování v SaSM - DDM ČB a jejich povědomí o rizikovém chování** jsem si vybrala z několika důvodů. Jedním z nich je především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Alena Kajanová, Ph.D., která ve mě dokázala vzbudit zájem o tuto problematiku a celkově se zabývat romskou mládeží. Také nás provázela v rámci exkurze v SaSM - DDM ČB. Tato exkurze na mne velmi zapůsobila. Hned jsem věděla, že jsem v SaSM - DDM ČB nebyla naposledy. Během výběrové praxe ve třetím ročníku jsem si vybrala právě SaSM - DDM ČB a to nejen z důvodu mého bakalářského tématu, ale především proto, že se chci více přiblížit a porozumět romské sekci.

Romská menšina je v České republice druhou nejpočetnější minoritou. Tato společnost je v mnoha směrech menšinou nejproblematictější a to v celospolečenské integraci a vzájemném soužití v rámci majoritní společnosti. Jedná se především o poznání, pochopení a tolerantnost rozdílností naší a romské společnosti.

Pro zlepšení těchto vztahů je především důležité alespoň základní poznání této minority v její specifičnosti, protože naše problémy jsou ve skutečnosti oboustranné. Romové nezdědili nárazníky, které jim neumožňují žít důstojný a spokojený život v naší společnosti. Současně jsou pro většinu ostatních obyvatel způsobem jejich života a kulturou tak nesrozumitelní, že ve výsledku jsou vzájemné vztahy na velmi „chladné“ úrovni. Jde tedy o nedostatky v našem společném soužití. Čím lépe odlišnou kulturu Romů pochopíme, tím se pro nás jejich styl života stane přijatelnější.

Moje práce by měla být příspěvkem pro všechny, kteří se o situaci Romů v České republice zajímají.

Romské komunity jsou spojovány s nízkým stupněm dosaženého vzdělání a kvalifikace, což je pokládáno za jednu z největších překážek jejich plnohodnotné participace v české společnosti. Zároveň se hovoří o tom, že nízké vzdělání Romů omezuje šance vymanit se ze sociálního vyloučení. V současné době je tedy kladen velký důraz na školní i mimoškolní vzdělávání Romů ze strany státních institucí i neziskového sektoru. Právě ten představuje jeden z nejvýznamnějších subjektů

působících v mimoškolních aktivitách a vzdělávání romských dětí a mládeže. V Českých Budějovicích na tomto poli působí Charita a Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže České Budějovice. Jedná se o organizaci, která je historicky spjatá s prací se sociálně znevýhodněnými dětmi a mládeží a která využívá specifický pedagogický systém spolu s kombinací sociální práce. Za velmi významnou považují též prevenci rizikového chování, na kterou se Středisko rovněž zaměřuje.

Teoretická část je zaměřena na lepší pochopení problematiky školní neúspěšnosti romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování. Praktická část vychází z osobních zkušeností, které jsem získala během praxe v SaSM – DDM ČB a při současné dobrovolnické činnosti v tomto zařízení. Tyto informace vychází též z poznatků a údajů mého kvalitativního výzkumu.

Cílem bakalářské práce je popsat působení programu doučování v SaSM - DDM ČB na školní prospěch romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 SPECIFIKA ROMŮ

1.1.1 Kdo jsou Romové a koho ostatní považují za Romy

Mezi skupiny ohrožené sociálním vyloučením se řadí etnické menšiny. V České republice se jedná zejména o Romy. Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů. Toto vymezení pojmu *Rom* může být vnímáno jako politicky nekorektní, zdůrazňuje však skutečnost, že právě připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vylučování (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006).

Většina lidí neví o Romech téměř nic a z toho vycházejí jejich zkreslené představy a nesprávné postoje k nim. Avšak také velká část Romů neví ani o svém původu, že jejich předkové pocházejí z Indie – „Baro than“ (doslova velké místo), kdy a jak přišli do Evropy, v kterých zemích a jak dnes Romové žijí, do jakých skupin se dělí, ani jak žili jejich dědové či pradědové. Mladí Romové – hlavně ti, kteří žijí od narození v České republice – nechtějí často ani uvěřit, že ještě nedávno, třeba před 30-35 lety, než se oni narodili, žili jejich rodiče a prarodiče v „kolibě“ romské osady na Slovensku nebo že dokonce třeba kočovali. Je třeba to alespoň nestinně znát a pochopit ten velký kus cesty, kterou jejich otcové za krátkou dobu prošli. Nestydět se za svou historii, ale naopak si své romství (*romipen*) a příslušnost k němu uvědomit a rozvíjet ho v tom dobrém (Davidová, 2004).

Romové jsou etnická skupina, která pochází ze středověké Indie. Největší počet se nachází ve střední a východní Evropě (Jakoubek, 2008).

První zmínky o cikánech v Evropě se nachází v dokumentech ze čtrnáctého století, z čehož můžeme vyvodit, že Cikáni žijí mezi Evropany přinejmenším již 600 let. Tyto staré dokumenty jsou přitom hodnoty pozornosti, neboť kromě jiného odhalují

významnou kulturní podobnost mezi nejstaršími známými Cikány v Evropě a jejich dnešními potomky. Obecně se jednalo o kočovné skupiny, jejich ženy předpovídaly místním populacím budoucnost, přičemž po celá staletí panovalo mezi Cikány a ne-Cikány jen jisté napětí, které bylo způsobováno cikánskou žebrotou, drobnou kriminalitou, krádežemi kuřat, apod. (Werner, 2009).

Bylo by také dobré společně se zamyslet nad některými otázkami. Které skupiny Romů žijí u nás? Je název Rom, Romové používán všemi? Kdo jsou Sintové? A co pojmenování Cikán?

U nás v České republice žijí převážně slovenští a maďarští Romové-Rumungre (více než 80 procent), dnes už početně malá skupina Romů českých a moravských (z těch, kteří přežili holocaust za druhé světové války), další malá skupina Sintů (německých Cikánů) a skupina olašských Romů-Vlachike Roma, představujících téměř 10 procent ze všech našich Romů. Před válkou žily v Čechách a na Moravě jen skupiny českých Romů a Sintů, které, stejně jako Romové olašští - v rodových skupinách většinou kočovaly z místa na místo. Skupiny moravských Cikánů-Romů žily usazeně na jižní Moravě už od 2. poloviny 18. století, kdy zde byly usazeny za vlády Marie Terezie. Za války však většina z jejich rodin zahynula v pracovních a koncentračních táborech. Slovenští a maďarští Romové přišli ze Slovenska do Čech a na Moravu až po roce 1945 (Davidová, 2004).

Němečtí Cikáni – Sintové (Sinti) u nás žijí v malém počtu, protože mnoho z nich zahynulo v koncentračních táborech. Mají své blízké příbuzné v Německu, ve Francii, v Rakousku a dalších zemích. Udržují si svůj jazyk a svou identitu, i když žijí mezi ostatními ve městech.

Správným pojmenováním - etnonymem je název *Rom*, *Rómové* (Romowie, Rómanies), i když ne všichni tento etnonym-sebepojmenování dnes používají. Kupř. Sintové se za Romy nepovažují - ale výhradně jen za Sinty, ve Francii si část Romů říká Manuš, Manuša (člověk, lidé), ve Španělsku se nazývají Kale-Cale (černí).

Podobně si naši Rómové ze skupiny slovenských i maďarských říkají Rumungre (sg. Rumungro), což vzniklo zřejmě z označení Rom ungro (maďarský Rom),

ale rozšířilo se na usedlé Romy na Slovensku i po jejich migraci do Čech. Odlišují se tím také od olšských Romů (Vlachike), Sintů a skupin dalších.

Termín Rom (v plurále Róma - Rómové) je tedy souhrnným označením několika etnických skupin, které mají svůj společný původ, společné kulturní rysy a osobité charakteristiky.

Rom¹ znamená v romštině také muž, nebo i manžel (resp. druh), romňi je žena či manželka (resp. družka).

Název Rómové byl až do začátku 90. let 20. století v češtině i dalších evropských jazycích ve veřejnosti ještě neznámý, resp. neužívaný. Dnes je již u nás obecněji rozšířen jako romské sebeoznačení - v protikladu k pojmenování Cikáni, které je však mezi mnoha lidmi užíváno dále.

Správný název Rom-Romové byl přijat už světovým romským hnutím -Mezinárodní romskou unií (International Romani Union, dříve World Romani Union) a vyhlášen na jeho 1. světovém kongresu v Londýně dne 8. dubna 1971, kde byly tomuto hnutí položeny pevné základy. Důležitým krokem v symbolické rovině bylo tehdy také přijetí symbolů mezinárodního romského hnutí - vlajka a hymna, které jsou od té doby užívány, a den tohoto historického setkání byl později vyhlášen Mezinárodním dnem Romů.² (Kajanová a kol., 2009).

¹ Název Rom vznikl ze slova **dom** – tím se v Indii označovali příslušníci nižších kast, kteří se dodnes žijí převážně hudbou a udržují polokočovský způsob života. Po příchodu Romů se původní hláska – cerebrální d – změnila v hlásku r. Původní kastovní název se udržel dodnes u syrských Romů – Domů (Poznáním k porozumění. Příručka pro výuku o romské menšině na základních školách, 2004).

² K oficiálnímu uznání Mezinárodní romské unie došlo až v roce 1977 - na 2. kongresu IRU, na němž však nikomu z Československa nebylo umožněno z tehdejších politických důvodů participovat (Kajanová a kol., 2009).

1.1.2 Romské dítě a jeho dospívání

Děti tvoří privilegovanou skupinu, neboť mateřství a plodnost byly mezi Romy silnou hodnotou. Nejsilnější hodnotou je mezi Romy zdraví dětí, toho si váží natolik, že na ně i přísahají. Romské matky často ihned po narození dítěte vykonávají magický rituál. Dítěti je dáno okamžitě po porodu romské jméno, aby zlý duch, který by se ho snažil ovládnout, byl oklamán. Když se narodí např. holčička a podle rodného listu se jmenuje Karolína, ihned po narození dostane od matky jméno např. Roza. Poprvé ji jménem zapsaným v rodném listě osloví až učitelka v první třídě.

Děťátku bývá na ručičku přivázána červená stužka nebo nitka, do peřinky, pod polštář dítěte se dává kovový předmět (většinou lžička) – toto čarování slouží k odvrácení moci zlého ducha. Někdy bývá také dítě třeno po celém tělíčku mateřským mlékem, aby bylo silné a zdravé. Romské matky na novorozence příliš nemluví, považují to za zbytečné, více se jich dotýkají. Osobní kontakt mezi členy rodiny je obecně více dotykový, jsou rádi blízko sebe, rádi se vzájemně dotýkají, nevdí jim stísněné prostory, nepožadují soukromí, jsou neradi sami (Mastná, 2009).

Svět dětí a dospělých nebyl oddělen. Dospělí dítě respektovali a dítě zase respektovalo dospělé. Dítě se vždy učilo tím, že se zúčastňovalo společenského dění v komunitě a napodobovalo starší. V raném věku pečovala o dítě matka, když přicházelo do puberty, zasahoval do výchovy otec, který byl přísnější. Velké rozdíly výchovy byly v pohlaví dítěte. Chlapci se učili především otcovu řemeslu a dívky se připravovaly na starost o domácnost. Pečovaly tedy o mladší sourozence, vařily apod. (Kolařová, 2008).

Láska k dětem je často také někdy cílevědomá a nezodpovědná. To je charakterizováno značným vlivem instinktů, kdežto sebekázeň zde hraje malou roli. Pro romské lidi znamená poskytovat dětem ochranu a bezpečí zejména v pokusech začlenit je co možná nejvíce do rodinné komunity. To je například také spojeno s ochranou dítěte před jakýmkoliv varováním ze strany jiných lidí.

Romské děti jsou stále považovány za zanedbávané a žijící v nevhodných podmínkách. Celkově zdraví dětí je bezpochyby ovlivněno podmínkami prostředí

(kouření v rodinách, nedostatečné hygienické a sociální podmínky), (Urban, Kajanová, Davidová, 2008).

Romské děti bývají především hravé, hlučné, přítulné, temperamentní a nadané pro hudbu a tanec. Toto nadání je patrně dědičné a jeho rozvoj podporuje tradiční volnost romské výchovy a uvolňující spontánnost (Říčan, 2000).

Pro dospívání v majoritní společnosti je charakteristická "vzpouora" proti autoritě dospělých a to především rodičů, citové odpoutávání se od rodičů, samostatné rozhodování, vznik silné vazby na vrstevníky a počínající zájem o druhé pohlaví. U romských pubescentů z tradičních rodin vlivem odlišné rodinné výchovy nedochází ani ke vzpouře proti světu dospělých, ani k citovému a volnému odpoutání od rodičů, nevzniká samostatné rozhodování, ani silné vazby na vrstevníky. Romští pubescenti z tradičních rodin zůstávají vázání v rodinných svazcích a rodiče, sourozenci a další příbuzní zůstávají jejich hlavním referenčním rámcem i v tomto období života (Sekyt, 2001).

Je také důležité se zmínit o rizikových faktorech (setkání s drogami, herními automaty, sexuálními příležitostmi) ve vývoji osobnosti romských dětí, jejichž rodiče nesledují jejich volnočasové aktivity a nechávají je neorganizovaně trávit volný čas. Jako prospěšné se proto ukazuje budování komunitních center volného času, která vznikají na různých místech republiky a umožňují dětem hodnotně trávit volný čas a rozvíjet různé užitečné dovednosti. Některá jsou přímo zaměřena na děti minorit (Drmotová, 2008).

1.1.3 Specifika romské rodiny a výchovný styl romských rodičů

1.1.3.1 Specifika romské rodiny

Romská rodina má pro komunitu Romů obrovský význam. O romské rodině se obecně traduje, že by pro všechny národy mohla být příkladem, zejména svou soudržností, interpersonálními vztahy a pevnými vazbami, které jednotliví členové v sobě uchovávají. Úcta a respekt mezi Romy jsou vždy přirozenými vlastnostmi, ačkoliv mnohdy vnější chování Romů pro členy majoritní společnosti působí dosti bizarně (Kaleja, Knejp, 2009).

Rodina pro Romy znamenala téměř vše, neboť uspokojovala základní životní potřeby svých členů. Rodina byla nejen zdrojem obživy, měla mnoho funkcí. Funkci vzdělávací (chlapci se učili v rodině řemeslu, dívky starat se dobře o manžela a o svoji rodinu), sociální (nikdo nikdy nezůstal sám) a také funkci ochranou (Unucková, 2007).

Svoji prestiž posilovala rodina počtem narozených dětí. Jejich výchovu měla na starosti především matka, ale o dítě se starali i ostatní členové velkorodiny. Romské děti vyrůstaly obklopeny třemi, někdy i čtyřmi generacemi. V romské rodině se všichni členové vzájemně podporovali a pomáhali si. Svobodní zůstávali u rodičů a sirotků se ujímala jiná rodina (Drmotová, 2008).

Žena v komunitě Romů je předurčena k tomu, aby se stala dobrou manželkou a matkou. Je povinna projevat pokoru a úctu svému muži, pečovat o něj. Vede domácnost a záleží na ní socioekonomický status rodiny – prezentace rodiny navenek. Všechny domácí práce jsou považovány za naprosto ženské záležitosti. Vše, co je v domácnosti zanedbáváno, se vyčítá jenom ženě. Další povinností ženy je výchova a péče o dítě. Také mateřství je chápáno v komunitě jako významná hodnota. Neplodné ženy mají nesnadný život. Ztrácejí svou vážnost a nikdy v komunitě nebudou respektovány tak, jako plodné ženy. Dříve se také předpokládalo, že za neplodnost může pouze žena. Žena jako matka všechny své děti miluje stejně, přestože větší péči věnuje nejmladšímu. Je pravdou, že romská žena (dívka) v počátcích a při formování nově vznikající rodiny je předurčena k tomu, aby rodila často, a tím si tak zvyšovala

autoritu v komunitě. S narůstajícími rodičovskými povinnostmi matka spoléhá na pomoc starších dětí, protože ví, že se nemůže obrátit na manžela.

Muž jako otec je z obecného pohledu pasivním rodičem. V roli otce vystupuje pouze formálně. To ale neznamená, že by své děti neměl rád. Jen výchovné rodičovské povinnosti přenechává na manželku, neboť ji považuje za k tomu určenou. V současné době se trend funkčnosti romského otce mění. Žena dává svému muži na vědomí, že její povinnosti jsou nad rámec a muž jí tudíž musí vypomáhat (Kaleja, Knejp, 2009).

1.1.3.2 Postavení romského dítěte v rodině

V romských rodinách mívají manželé přibližně 6-7 dětí. Ženy (matky) rodí rychle za sebou. Porodnost je tedy v romské rodině velká (Bandyová, Davidová a kol., 2000). Však jedním z naprosto nepřístupných předpokladů je názor, že rodiny z romských komunit, pro které je kulturně typická vysoká míra porodnosti a progresivní typ populace, jsou vícedětné právě kvůli možnosti získat přídavky na dítě, které svou konstrukcí umožňují dostat příjmy rodiny nad hranici životního minima. Zejména v této souvislosti se hovoří o tendenci příslušníků romských komunit „zneužívat“ sociální dávky. Kromě toho, že výše přídavku na dítě je odvozena od násobku životního minima, kterého dosahují příjmy rodiny a nemůže, ani u vícedětné rodiny, příjem rodiny zásadním způsobem zvýšit³, je nepřijatelné hovořit o „zneužívání“, pokud má na tyto dávky rodina ze zákona nárok (Navrátil a kol., 2003).

Muž – otec si přeje více synů, neboť v komunitě tím potvrzuje svou mužnost. Největší péče je věnována nejmenšímu dítěti v rodině. Všechny děti jsou vedeny k tomu, že největší péče patří nejmenšímu (Kaleja, Knejp, 2009).

Problémem bývá, že v romských rodinách děti většinou nemají místo na hraní a učení - nemývají vlastní místnost nebo místo s psacím stolem. Toto je způsobeno značnou koncentrací osob v romských domácnostech. Tudíž dětem chybí klid

³ Například úplná rodina se 4 dětmi (dvě do 6 let, jedno do 10 let a jedno starší, nezaopatřené), kde jsou oba rodiče dlouhodobě nezaměstnaní, má příjmy, včetně přídávku na děti, celkově ve výši 18 061 Kč. (Navrátil a kol., 2003).

a soukromí a to především v období povinné školní docházky (Urban, Kajanová, Davidová, 2008).

1.1.3.3 Výchovný styl romských rodičů

Výchova v romské rodině je spojena hlavně s větší volností. To vyplývá z převládající skupinové sociální kontroly a dohledu nad dítětem, na úkor individuálního vedení. Rodiče tak podporují vzájemnou spolupráci, závislost na skupině a respekt ke kolektivním hodnotám. Romské děti nebývají systematicky vedeny k sebeutváření a okolní příležitosti i tlaky přijímají pasivně. Volnost taktéž může vycházet z absence konání pravidelných aktivit a plánování vůbec, což ovšem předznamenává potíže se strukturací času v budoucnosti. Se skupinovým charakterem výchovy souvisí nízká míra vymáhání pravidel a také vymezování hranic v tradiční romské rodině. Pokud se trestá, tresty nebývají dlouhodobé. Typické je, že matka potrestá dítě ve chvíli, kdy jí přetečou nervy, a ne tehdy, kdy by to dítě nejvíce potřebovalo. V rodinách často chybí spolupráce a soulad rodičů při výchově ve stylu: „co jeden z rodičů zakáže, to druhý povolí“. Ačkoli největší autoritu má otec, je to převážně matka, kdo se o dítě stará (Kajanová, 2009).

Romské děti nevyrůstají ve zvláštním dětském světě, který by byl bezstarostnější než svět dospělých (Drmotová, 2008). Svět mnohých romských dětí se, ve srovnání s dětmi majority, brzy stává identickým se světem dospělých. Bývají dříve zapojovány do aktivit dospělých členů komunity (Kajanová, 2009), romské děti se také podílí na rozhovoru, který se týká dospělých, a to proto, že jsou tyto děti svými rodiči brány tak, jako kdyby dospělými byly (Urban, Kajanová, Davidová, 2008). Vše prožívají společně s rodiči a ostatními dospělými, kteří před nimi nemají často žádné tajnosti (Kajanová, 2009).

Rodiče často podceňují domácí školní přípravy dítěte, bývají neochotni či neschopni pomoci jim s probíranou látkou. Také Romové žijící v sociálně vyloučených lokalitách nevnímají vzdělání jako prostředek k získání kvalitního profesního uplatnění, tedy jako prostředek společenské integrace a toto vnímání stavu

přenášejí logicky i na své děti. V prostředí lokalit chybí pozitivní vzory (úspěšní vzdělání zaměstnaní Romové), které by dokazovaly smysl vzdělání. Jednou z klíčových podmínek školní úspěšnosti romských žáků je **zvýšení jejich vnitřní motivace ke vzdělávání**, kterou v sobě nemají přirozeně zakořeněnou, protože se jim jí v rodině ani nejbližším okolí nedostává.

Rodiče také často zanedbávají povinnost přivést dítě k zápisu do první třídy základní školy, děti jen velmi výjimečně navštěvují mateřské školy. Přicházejí do škol s odlišnou výbavou sociálních a komunikačních dovedností, což má za následek obtížnější adaptaci dítěte na nové prostředí.

Také nepříznivé podmínky domácností (přeplněné byty, v některých případech i bez zdroje energie s chybějícím základním vybavením), neumožňují dětem domácí přípravu na výuku (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006).

Romské dítě tráví svůj život mezi mnoha příbuznými, proto se nikdy nebude muset rozhodovat samo za sebe. Místo individuality se v romské rodině pěstuje úcta ke starším, místo schopnosti prosadit se zvyk podřizovat se skupině. V rodině existuje hierarchie starších a mladších, mužů a žen, ale každý člen velkorodiny se může ke každé věci vyjadřovat a jeho slovo může být bráno, za kolektivní rozhodnutí. Navenek je pak člen rodiny jen nositelem tohoto kolektivního rozhodnutí (Šišková, 2008).

Dříve se v romských rodinách udržovaly tradiční mravy, například dítě nesmělo před dospělými mluvit vulgárně. Rodiče se zase nikdy před dětmi neobnažovali. Dnes už bohužel jejich tradiční funkce slábnou a to hlavně díky tomu, že byla vytržena z tradičního soužití velkorodin.

Také děti jí teprve, když je hlad, chodí spát, až když je třeba. Také na televizi se mohou dívat dlouho do noci (Kolařová, 2008).

1.2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČR

1.2.1 Stručný historický pohled na vzdělávání Romů

Vzdělání nepatřilo a stále nepatří v romském životě k základním a prvořadým otázkám. Rodiče i děti přijímali školu převážně s pocity nechuti a nedůvěry. Starší generace se obávaly, že by jim jejich potomky mohla škola odcizit.

Romští žáci, také dříve sedávali zpravidla v tzv. cikánských lavicích, tedy zvlášť od ostatních spolužáků na nátlak neromských rodičů i kvůli tomu, že děti opakovaně trpěly zavšiveností nebo svrabem. Na nepravidelné školní docházce dětí se podílela i značná vzdálenost školy od bydliště či nedostatečné oblečení a obuv (Urban, Kajanová, 2009).

Mezi sebou se romské děti ve škole vzájemně podporovaly. S ostatním třídním kolektivem navazovali přátelský kontakt převážně chlapci než děvčata. Znevýhodněné a také odlišné sociální prostředí i nedostatečné jazykové vybavení dětí z romských rodin způsobovalo, že jako celek zůstávaly romské děti pozadu za ostatními spolužáky. Děti, které byly se svými rodiči na cestách, měly ustavičné problémy s docházkou do školy. Pokud romští žáci předčasně ukončovali kvůli prospěchu školní docházku v nejnižších postupných ročnících, stávaly se dívky poměrně brzy matkami a většina chlapců přejímala řemeslné nebo překupnické dovednosti od svých otců (Nečas, 2005).

Počátky vzdělávání romských dětí v České republice v poválečném období spadají do padesátých let. V tomto období ještě neexistovala pro romské děti povinná školní docházka a výuka se uskutečňovala z iniciativy jednotlivých učitelů ve spolupráci s nadšenými pracovníky správy obcí.

K postupnému zavádění povinné školní docházky pro romské děti bylo přikročeno v šedesátých letech. V prvopočátku končily všechny děti školní docházku na 1. stupni základní a především zvláštní školy (dnes již speciální školy). S postupujícími léty se objevili první romští žáci v šestých třídách a každým dalším rokem narůstaly počty žáků, kteří končili školní docházku na 2. stupni školy. V nejvyšších osmých třídách se objevovali romští žáci, kteří v průběhu jednoho

školního roku zvládli učivo dvou i více ročníků. Řada romských dětí absolvovala učiliště, střední školy a přibývá i studentů a absolventů vysokých škol.

Podle Úřadu vlády České republiky (2005) dosahují dnes romské děti a mládež vyššího vzdělání než jejich rodiče a prarodiče. Dosud mnoho romských dětí však chodilo do zvláštních škol (dnes již speciálních škol) a po jejich ukončení nezískávaly další kvalifikaci i přes možnost vyučení i studia na některých školách (Urban, Kajanová, 2009).

1.2.2 Význam vzdělávání pro romské etnikum

V souladu s Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod, Úmluvou o právech dítěte se Česká republika ztotožňuje s pojetím, že „vzdělání je jedním ze základních lidských práv, které musí být poskytováno všem lidem bez rozdílu.“ „Vzdělávací systém by měl jedince připravit na život ve společnosti, naučit ho přijímat sociální role a připravit jej na uplatnění se v měnících se podmínkách zaměstnanosti.“ (Vítková, 2004).

Úspěšné absolvování základní školy je výchozím předpokladem pro následné další vzdělávání a získání kvalifikace, která je v současném světě nezbytná při uplatnění se na trhu práce (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006). V dnešní době nabývá vzdělání stále více na významu pro nezastupitelný přínos k profesní úspěšnosti, k uplatnění v životě a k prožití kvalitního a plnohodnotného života. Plnohodnotné vzdělání romských dětí a mládeže se může v budoucnu stát východiskem ze začarovaného kruhu romské neprofesionality a s ní zároveň spojených problémů jako je nezaměstnanost, kriminalita či zneužívání návykových látek (Drmotová, 2008).

1.2.3 Vztah k učiteli

Rodiče i děti přijímali školu s pocity nechuti a nedůvěry (Kajanová a kol., 2009). Romské matky vnímají učitele jako osoby, které mají vliv a do jisté míry i moc

nad jejich dětmi. Tuto skutečnost hodnotí negativně. Proto se starší generace obávaly, že by jim jejich potomky mohla škola odcizit. Romské matky především zajímá, jak se jejich dítě ve škole cítí. Kdežto postoj neromských rodičů k dítěti by se dal charakterizovat výrokem: „Do školy chodit musíš, i když je to nepříjemné, aby ses něčemu naučil.“ (Navrátil, 2003).

1.2.4 Romské dítě ve škole a školní prospěch

Majoritní rodiče jsou zaměřeny především na **výkon** dítěte ve škole, na výsledky, tedy na to, co jejich potomkovi ve škole jde, co mu nejde. Vzdělané matky se nejvíce zaměřují na oblast, kde mohou svým dětem ve školní přípravě pomoci. Naproti tomu pro romské matky je nejdůležitějším jak se dítě ve škole cítí. Zajímá je, jak učitelé reagují na jejich děti a dále jak se chovají k rodičům samým, tedy na **vztahy ve škole**. Rodiče hodnotí školu a učitele na základě reakcí dětí. Výkon dítěte ve škole není považován za klíčovou oblast. Romské matky předpokládají, že školní příprava je v kompetenci dětí samých a jejich učitelů, stejně tak jako školní dovednosti (Navrátil, 2003).

Ukazatelem úspěšnosti žáka ve škole je prospěch. Znamka se v současnosti stala symbolem úspěšnosti, protože otevírá cestu k dalšímu kariérnímu postupu. Ze známky, která by měla být pouze prostředkem vzdělávacího procesu, se tak stává její cíl a účel. Školní hodnocení je pro rodiče jakým si prostředkem, který jim dodává informace o úspěšnosti či neúspěšnosti jejich dítěte ve škole. Zároveň je hodnocení (především v podobě známky) předpokladem úspěšného vstupu jejich dítěte na vyšší stupeň školy (Drmotová, 2008). To, jak děti ve škole prospívají, je v zájmu všech. Dnešní výchovné metody měly na hodnocení práce ve škole zcela výjimečný dopad. Většina dnešních rodičů i učitelů přijala názor, že žák, který odevzdá nedokončenou práci, by měl obdržet nízkou známku nebo přímo nedostatečnou. Předpokládá se, že žáci se nad svým špatným výsledkem zamyslí a rozhodnou se příště polepšit. Špatné je, že tato filozofie funguje pouze u studentů, kterým na známkách záleží a kteří jsou k dobrému výkonu

motivováni. Co však žáci, kterým je to jedno? Co s žáky, kteří nechápou dlouhodobé důsledky nízkého vzdělání?

Stojí-li děti tváří v tvář možnosti, že dostanou špatnou známku, bývá jejich typickou odpovědí: „Tak mi dejte pětku. Mně je to jedno. Na známkách vlastně nezáleží.“ Pokud jde o školu, jediné, co se takoví žáci díky svému nízkému známkování naučí, je myslet na cokoli jiného než právě na školu.

Nemají-li zájem děti, musí ho mít dospělí. Je úkolem učitelů a rodičů určovat dětem normy tak dlouho, dokud na těchto normách nezačne záležet jim samotným. Všimněme si, když žák odevzdává učiteli svůj úkol, má učitel správně říct: „Honzo, tvoje práce je nepořádná a nedokončená. Já ji nepřijímám. Vezmi si ji zpět a dej ji do pořádku. Neoznámkuji ji, dokud nebude hotová.“ Tato varianta je správná. Bohužel při užití dnešní výchovy učitel řekne: „Honzo, pokud odevzdáš svoji práci v tomto stavu, dostaneš za ni 5. Možná by bylo dobré, kdyby sis ji vzal zpět a něco s ní ještě udělal. Když to uděláš, dostaneš lepší známku.“ Je to totéž, jako bychom řekli: „Pokud ti nevadí špatné známky, nemusíš na můj požadavek reagovat.“ Je-li Honzovi takováto možnost dána, je velmi nepravděpodobné, že se do přepracování úkolu pustí. Proto je správná první varianta. Známkovací systém nebyl vymyšlen k tomu, aby se jej zmocnili behavioristé a použili jej k odměňování a trestání. Je to nástroj hodnocení vymyšlený k tomu, aby poskytl zpětnou vazbu o žákově pochopení pojmů, hloubce vhledu a schopnosti užít analytických dovedností (Morrish, 2003).

1.2.5 Povinná školní docházka romského žáka

Povinná školní docházka je obdobím, kdy dítě získává ve škole sociální dovednosti a současně se je učí využívat. Po celou dobu školní docházky je důležité, aby se vytvářel kladný vztah romského dítěte ke škole a jeho zájem o učení. Rozhodující role připadá učiteli, který by měl respektovat romské děti s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností (Bartoňová, 2004).

Rodina může být buď významným partnerem školy, nebo naopak příčinou neúspěšné práce s žákem. Mnoho romských dětí nemá ve své rodině oporu,

pokud jde o pochopení potřeby a také významu vzdělání. Romští rodiče většinou své děti nevedou cílevědomě k úspěšné školní práci, k domácímu učení ani k mimoškolním aktivitám. Děti nejsou z rodiny zvyklé na pevnější denní časový režim, mají zcela volnost (Davidová, 2004).

Ve třídě patří romské děti spíše mezi děti neoblíbené. Při výuce se hůře soustředí a potřebují častější přestávky. Vyhovuje jim dramatizace a technika hraní rolí. Význam vět je pro romské děti často pochopitelný až z intonace hlasu, doprovodných gest a mimiky. Romům slouží ke komunikaci množství dotyků, v níž není třeba slov. Romské děti proto začínají mluvit později. Slovní zásoba romského šestiletého dítěte je malá, slova jsou mnohoznačná, obecná, pojmy jsou nepřesné a vyskytují se nekorigované vady řeči (Drmotová, 2008).

Indické jazyky mají za sebou tisíciletí vývoje a některé z nich mají po více než dva tisíce let kodifikovanou gramatiku. Proti evropským jazykům je nápadné množství citoslovcí, také mnohoznačnost čtených slov. Doslovný zápis rozhovoru vyžaduje často komentář, aby bylo jasné, o co v něm vlastně šlo. Tuto vlastnost sdílí s indickými jazyky i romština⁴, význam vět je často pochopitelný až z kontextu intonace hlasu, doprovodných gest, mimiky, také empatie, apod. Tento způsob dorozumívání, který mají Romové společný s Indy a který používají bez ohledu na to, je-li jejich dorozumívacím jazykem romština nebo etnolekt češtiny, je tou překážkou, jež brání romským dětem v dosahování školních úspěchů. Pokud učitel látku neprožívá, romské dítě, které přijímá jen třetinu informací z obsahu slov, mu nerozumí (Šišková, 2008). Současná příprava dětí ve školách a nultých ročnících má vést k odstranění jazykových i komunikačních nedostatků (Holomek, 1999).

Prostřednictvím národního školství v České republice je žákům zabezpečováno vzdělání na úrovni odpovídající ostatním školám téhož druhu. Cílem je vybavit žáky takovými znalostmi, aby se bez potíží mohli zapojit do praktického života nebo pokračovat v dalším studiu (Šotolová, 2008).

⁴ Donedávna se romština používala jen jako hovorový jazyk. Zvýšená potřeba doplnit romský jazyk se objevilo hlavně s používáním romštiny v novinách. Je třeba poznamenat, že Romové také ve vlastních novinách používají často češtinu (slovenštinu) než romštinu (Lužica, 2004).

1.2.6 Školní úspěšnost

Vstup do školy znamená pro většinu dětí značnou zátěž. Ta se zvětšuje se stále stoupajícími nároky na vzdělání a na pracovní výkonnost. Úspěšný školní začátek závisí na celém dosavadním vývoji, který zahrnuje čas nutný k biologickému dozrání, stimulaci pro rozvoj schopností a celkovou emoční i motivační přípravu na školu. Úspěch či neúspěch ve škole ovlivňuje také postavení dítěte v kolektivu třídy, které je významné pro jeho vztahy k druhým lidem i k sobě samému (Drmotová, 2008).

Jednou z klíčových podmínek školní úspěšnosti romských žáků je **zvýšení jejich vnitřní motivace ke vzdělávání**, kterou v sobě nemají zakořeněnou, protože se jim jí především v rodině nedostává (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006).

Školní úspěšnost bývá definována jako „soulad, který je vytvářený v průběhu výchovně vzdělávacích kooperací a řešící rozpory mezi požadavky školy na straně jedné a výkony, činnostmi a vývojem žákovy osobnosti na straně druhé.“ (Kolář, Šikulová, 2005).

Od počátku povinné školní docházky:

- vytvářet příznivou atmosféru pro rozvoj romského dítěte a pěstování jeho pocitu lidské důstojnosti;
- k překonání jazykových problémů a rozdílů v připravenosti na vzdělávání od 1. ročníku málopočetné vyrovnávací třídy;
- vypracovat a uplatnit projekt tříd pro romské žáky s rozšířenou hudební a pohybovou výchovou apod.;
- v práci školních družin uplatňovat specifické zájmové činnosti pro romské žáky, zaměřené na rozvoj jejich přirozených schopností a zájmů (hudba, tanec apod.);
- podle možností zařadit do jejich studijního plánu výuku předmětu;
- zavést do učebních osnov výchovu zaměřenou na pochopení ostatních menšin včetně romské, jejich historie a kultury (Šotolová, 2008).

Základními podmínkami vstupu do školy jsou považovány somatická, psychická a sociální zralost. Na počátku školní docházky je potřeba počítat s tím, že některé dítě v oblastech, které jsou předpokladem pro osvojení psaní, čtení a počítání, nedosáhlo úrovně dostatečné k zahájení ncviku těchto dovedností. Nerespektuje-li učitel tento stav a nevychází-li z něj, nemůže dosáhnout očekávaných výsledků (Zelinková, 2001).

Také i pozitivní hodnocení podporuje sebedůvěru, vytváří předpoklady pro prožití pocitu úspěchu, vytváří příznivou atmosféru pro spolupráci s učitelem i spolužáky (Drmotová, 2008).

1.2.6.1. Pedagogický asistent

Výchovně vzdělávací práce s romskými žáky je specifická, vyžadující vysoké nároky na profesi učitele ve smyslu speciálně pedagogické erudice, pravého sociálního citění a opravdového vztahu učitele a žáka (Kaleja, 2009). Tomuto je velmi významný pedagogický asistent. Funkce pedagogického asistenta na (základních) školách, který představuje jednak komunikační můstek mezi školou, romským žákem a jeho rodinou, může působit jako pozitivní vzor pro dítě⁵ (Kajanová a kol., 2009).

Asistent pomáhá dětem překonat komunikační bariéry, pomáhá jim při aklimatizaci na školní prostředí. Spolupracuje s učiteli při výuce a při komunikaci se žáky, dále komunikuje s rodiči žáků a s romskou komunitou v místě školy, na mnoha školách asistenti organizují volnočasové aktivity blízké romským dětem. Přítomností asistenta se škola více otvírá okolní komunitě a stává se tak přátelským místem. Jejich hlavním cílem je vytvářet ve škole takové prostředí, ve kterém se romské děti cítí bezpečně a spokojeně (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006).

⁵ Od druhé poloviny 90. let existuje soukromá romská střední škola, která mimo jiné připravuje studenty na výkon funkce romského pedagogického asistenta jehož funkci zřídilo MŠMT (Kajanová a kol., 2009).

1.2.7 Školní neúspěšnost

Za neúspěch lze považovat výkony, které neodpovídají normám, jenž jsou měřítkem úspěšnosti či neúspěšnosti v konkrétní oblasti činnosti žáků (Drmotová, 2006). Málokteré romské dítě ve škole obstojí (Horvátová, 2005). Vzdělání nepatřilo v romském životě k základním a prvořadým otázkám. Problémem je, že mnoho romských dětí navštěvovalo a navštěvuje zvláštní (speciální) školy a po jejich ukončení nezískávají další kvalifikaci. Statistiky hovoří o tom, že romské děti propadají 14x častěji, 30x častěji předčasně ukončují povinnou školní docházku a do speciálních škol jsou předváděny 28x častěji (Kajanová a kol., 2009).

Mezi hlavní příčiny školní neúspěšnosti romských dětí patří častá školní absence (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006), nepochopení českému jazyku, špatná výslovnost, nepozornost a nesoustředěnost (problém adaptace na školní režim), plochá komunikace s malou slovní zásobou a neschopnost vyjádřit se a pojmenovat věci a činnosti. To souvisí také s nedostatečnou informovaností rodičů, která nezřídka souvisí se sociálním vyloučením. Rodiče často souhlasí s nástupem dětí do speciálních škol, neboť sami mají s tímto typem škol zkušenost a nechtějí, aby na dítě byly kladeny vysoké nároky, navíc často sami nemohou dítěti se školní přípravou pomoci (Kajanová a kol., 2009). V současnosti se výrazně snižuje i nedostatečné profesní vybavení učitelů (Kukla, 2009).

Řešení vzdělávání romských dětí:

- zvýšení návštěvnosti mateřských škol (především v posledním ročníku);
- zřízení přípravných ročníků, kde je výchova a výuka organizovaná tak, aby si děti osvojily základní návyky, činnosti a znalosti, které potřebují při vstupu do školy;
- funkce pedagogického asistenta na (základních) školách, který představuje jednak komunikační můstek mezi školou, romským žákem a jeho rodinou, může působit jako pozitivní vzor a pomáhá dítěti;

- stipendium pro studenty motivující k dalšímu vzdělávání;
- večerní kurzy a školy pro dálkové dokončení studia (Kajanová a kol., 2009).

Možné následky problémů se vzděláváním:

- omezená možnost výběru zaměstnání vzhledem k nízké kvalifikaci a s ní související malá možnost uplatnit se na trhu práce;
- vysoká pravděpodobnost pozdější závislosti na sociálních dávkách;
- malá možnost opustit sociálně vyloučenou lokalitu (Mastná, 2009).

1.2.8 Mimoškolní vzdělávání – doučování romských žáků v SaSM – DDM ČB

V SaSM DDM ČB jsou nabízeny programy pro romské děti a mládež, díky nimž se uplatňuje preventivní přístup. Jedná se o: *doučování, romskou oratoř, romský klub, víkendové, prázdninové a jednorázové akce.*

Doučovací program:

Záměrem této aktivity je podporovat děti ve zvládnutí školních nároků, které jsou na ně kladeny. Adresáty doučování jsou převážně děti 1. stupně základních či pomocných škol. Účast na doučování je dobrovolná a otevřená všem zájemcům. Ti jsou bodově stimulováni k docházce na doučování, avšak neúčast na tomto programu neznámá žádná omezení pro využívání další nabídky středisek.

Doučování neprobíhá jako vyučování ve škole, spíše formou hry (slovní, pohybové aj.). Program je s maximálním ohledem přizpůsoben dětem, vychází z jejich potřeb. Nejčastěji se jedná o přípravu domácích úkolů a opakování učební látky na další den. Důraz je kladen na rozvoj praktických dovedností všedního života (znalost měsíců, hodin, zásad jednání s lidmi atd.), dále pak na český jazyk, rozvoj slovní zásoby a matematiku. Činnost je zajištěna z řad zaměstnanců střediska, vedoucích kroužků, případně dobrovolníků. Je uplatňován individuální přístup ke každému dítěti, ideální snahou je přístup **jeden učitel – jeden žák** (Urban, 2009).

1.3 SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO MLÁDEŽE – DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE

1.3.1 O Salesiánském středisku

SaSM – DDM ČB nabízí širokému spektru mladých lidí výchovu, která vychází z pozitivních hodnot společnosti a kultury, ve které mladí lidé žijí, a pomáhá jim osvojit si tyto hodnoty v rámci volnočasových aktivit. Uskutečňuje evangelizaci⁶ mezi mladými lidmi. (Cíle a poslání, 2010).

Cíl a poslání střediska:

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice přispívá prostřednictvím preventivního výchovného systému Dona Boska, volnočasových aktivit a sociální práce k celostnímu rozvoji dětí a mládeže (Cíle a poslání, 2010).

Středisko nabízí různé volnočasové programy především pro neorganizované skupiny sociálně znevýhodněných či ohrožených dětí i mládeže, zároveň ale i pro zájmové organizované skupiny. Velká část nabízených aktivit je zaměřena právě na romskou cílovou skupinu. Původní záměr nabídky společných programů pro neromské a romské děti se neosvědčil, proto všechny zájmové kroužky stejně jako klub fungují paralelně.

Nízkoprahovost zařízení poskytuje dětem a mladým lidem bezpečné prostředí, ve kterém mohou strávit volný čas a zároveň působí preventivně v oblasti sociálně rizikového chování (závislosti, kriminalita atd.) (Urban, Kajanová, 2008).

⁶ *Evangelizace:* vychovatel především svým životem z víry a prostřednictvím výchovy a evangelia poskytuje odpověď na naléhavé problémy mladých a vytváří prostředí otevřeného dialogu, nabídce evangelních hodnot a evangelia samotného (Cíle a poslání, 2010).

1.3.2 Kdo jsou Salesiáni ?

Salesiáni Dona Bosca (SDB) jsou církevní organizace, která se tradičně věnuje práci s dětmi a mládeží ze sociálně slabých a ohrožených skupin (Urban, Kajanová, 2008).

Salesiány založil Don Bosco⁷ v roce 1859 v Turíně v severní Itálii. Od roku 1927 působí salesiáni i u nás. V dnešní době jsou téměř ve 130 zemích světa.

Jméno Salesiáni je po sv. Františku Saleském, biskupovi z 16. století, kterého Don Bosco obdivoval pro jeho velkou laskavost a vlídnost k lidem (Kdo jsou to salesiáni, Salesiánský magazín, 2008).

1.3.2.1 Don Bosco

Italský kněz Jan Bosco⁸ žil v Turíně v 19. století a věnoval se výchově chudých a opuštěných chlapců. Celý svůj život věnoval tomu, aby konkrétním výchovným úsilím pomohl „uličníkům“ stát se čestnými občany a dobrými křesťany (Don Bosco – Salesiáni Dona Bosca, 2010).

1.3.3 Preventivní systém Dona Bosca

Preventivní systém, který předchází nežádoucím jevům a chování vzhledem k daným řádům a pravidlům. V preventivním systému jde o předložení a vysvětlení pravidel podřízeným osobám. Autorita pak dohlíží na plnění pravidel svojí osobní přítomností, příkladem, radou a napomínáním, které by mělo být laskavé.

Cílem je dlouhodobé, pokud možno trvalé, dodržování pravidel i bez přítomnosti autority, která systém uplatňovala. Preventivní systém byl integrální, a tedy zasahoval biologickou, sociologickou, psychologickou a náboženskou dimenzi života člověka (Krňávková, 2009).

⁷ „Šéfem“ všech salesiánů je *hlavní představený*. Prvním hlavním představeným byl Don Bosco. Salesiáni od Dona Bosca převzali také heslo: „Da mihi animas, cetera, tolle.“ (Dej mi duše, ostatní si vezmi.) (Kdo jsou to salesiáni, Salesiánský magazín, 2008).

⁸ Don Bosco byl posvěcen na kněze v šestadvaceti letech (Bosco, 2004).

Donu Boskovi velmi záleželo na tom, aby hoši dostali tu nejsprávnější výchovu. Mladí lidé potřebují přátelskou ruku, která jim nabídne pomoc, bude se o ně pečovat, bude je zušlechťovat a vést. Základem preventivního výchovného systému Dona Bosca je pochopení a osvojení jasných, jednoduchých a praktických pravidel. I dnešní výchova potřebuje tento řád.

Mladí lidé se ocitají před skoro nemožnou úlohou: nalézt sami v sobě smysl života. Mnoho mladých lidí je zranitelných, v životě všelijak improvizují, bloudí od jedné zkušenosti ke druhé, jdou za kýmkoli.

Don Bosco pochopil nutnost řádu – nejdříve řádu vnějšího, který však měl pomoci nastolit řád vnitřních hodnot. Náš život potřebuje pravidla, plán, opěrné pilíře pro budoucnost, které umožní život správně rozvíjet a vyvarovat se nebezpečí (Ferrero, 2007).

1.3.3.1 Preventivní systém stojí na třech pilířích

Jako všechny výchovné systémy, má i preventivní systém své základy. Jan Bosko o základech preventivního systému mluví ve svém spisu *Preventivní systém při výchově mládeže* (1877) takto: „*Celý tento systém spočívá na rozumu, víře v Boha a na lásce.*“ (Krňávková, 2009).

Laskavost

Mladí lidé by měli cítit, že jsou milováni, i když jsou na ně kladeny nároky (Cíle a poslání, 2010).

Rozumnost

Jde nám o dobro každého mladého člověka. Vychováváme jej k osobní zodpovědnosti na základě rozumně stanovených pravidel (Kdo jsou to salesiáni, Salesiánský magazín, 2008). Mít rozumné požadavky, usilovat o rozvoj celé osoby (Cíle a poslání, 2010).

Víra

Člověk, který by neuznával ani víru, ani nějaký světový názor, by se potýkal se stálou nejistotou, která by jej nutila ke stálému rozmýšlení (Krňávková, 2009). Přesvědčení, že v lidském životě nás někdo přesahuje, že víra je pro člověka otázkou i odpovědí a vede k životu ve svobodě, solidaritě a spravedlnosti (Cíle a poslání, 2010).

1.3.3.2 Preventivní systém Dona Bosca v SaSM – DDM ČB

Výchovný systém, který SaSM – DDM ČB přejalo od Dona Boska, v sobě zahrnuje „umění vychovávat kladnými hodnotami tak, že dobro předkládá přiměřeným a zajímavým způsobem, aby lákalo svou vznešeností a krásou k vyzkoušení. Dále umění přimět mládež, aby rostla zevnitř, čili uplatňovala svou vnitřní svobodu a uměla se postavit proti zevním nátlakovým a formalistickým proudům. A konečně získat si srdce mládeže, aby s radostí a uspokojením zaměřila svou vůli k dobru, napravovat její chyby a připravit ji na budoucnost poctivým utvářením charakteru.“ (Cíle a poslání, 2010).

1.4 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ U ROMSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE

Rizikové chování nemusí představovat jen kriminální chování, zahrnuje ale i širší spektrum chování, které porušuje běžné normy (Kajanová a kol., 2009).

Rizikové a deviantní chování vzniká ve vztahu ke společnosti a ke vztahu k osobnosti nositele těchto jevů. Rizikové chování je způsobeno různými druhy biopsychosociálních faktorů, které se navzájem ovlivňují. Dochází ke třem teoriím příčin vzniku sociální deviace. Teorie, jež předpokládá existenci určitých typů lidí, kteří mají sklon k chování mimo společenské normy. Teorie situační. Ta předpokládá, že určité situace navozují možnost vzniku a rozvoj sociální deviace. A teorie konjunktivní, kdy se jedná o kombinaci předchozích teorií, tzn., že v určitých situacích se určitý typ bude chovat určitým způsobem (Panenková, 2010).

1.4.1 Vymezení pojmu rizikové chování a jeho prevence

Termín rizikové chování lze definovat jako nepřizpůsobení se dané normě nebo souboru norem, které jsou většinou lidí určité komunity nebo společnosti akceptovány.

Rizikové chování je název pro nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování.

Mezi rizikové chování se řadí spektrum jevů, od nezaměstnanosti přes prostituci, kriminalitu až k různým typům závislostí (Kajanová a kol., 2009).

Výrazem prevence je zde především chápána prevence primární a sekundární čili předcházení rizikovému chování u celé populace dětí, resp. u těch dětí, jež se ještě rizikového chování nedopustily, ale podle určitých známek lze soudit, že k němu mají trvalejší sklon (Matoušek, Kroftová, 2003).

Skutečně efektivní obranou proti rizikovému chování je jeho primární prevence. Ta je samozřejmě úlohou celospolečenskou. Víme, že pokud preventivní doporučení a opatření přicházejí k mladistvému z několika stran, má prevence vyšší účinnost.

Základem předcházení rizikového chování dětí a dospívajících je samozřejmě výchova v rodině. Svou roli by v této oblasti měla plnit i škola a třetím vrcholem tohoto trojúhelníku by měl být ošetřující praktický lékař pro děti a dorost. Ten má při preventivních prohlídkách i při ostatních návštěvách dospívajícího ve své ordinaci jedinečnou příležitost zachytit počínající projevy rizikového chování (Kábiček, Hamanová, 2011). Preventivně mohou působit i nevládní organizace (Matoušek, Kroftová, 2003).

Bez ohledu na různé zaměření je cílem prevence předcházení a snižování rizik dopadu rizikového chování. To je většinou realizováno prostřednictvím vyhledávání a oslovování osob z cílové skupiny (většinou tzv. neorganizovaných dětí a mládeže žijící rizikovým životním stylem) a umožnění smysluplného trávení volného času těmto mladým lidem. Dílčími cíly prevence je rozvoj sociálních kompetencí a posilování schopnosti zvládat obtížné životní situace vlastními silami (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, 2006).

1.4.2 Delikvence romských dětí a mládeže

Za delikvenci se považují „všechny typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky včetně protispolečenských činů, které spáchali nezletilí, kteří ještě nejsou trestně odpovědní“. Řadíme sem především kouření, pití alkoholu a drobné krádeže, následně experimentování a užívání tzv. měkkých drog, šikana, záškoláctví, užívání tvrdých drog a kriminalita páchaná v rámci skupiny (Panenková, 2010).

Dle portálu NICM (Národní informační centrum pro mládež) je delikvence daleko širším pojmem než kriminalita, protože označuje nejen porušení právní, ale i společenské normy, právě proto, že se vztahuje hlavně na děti a mladistvé (Panenková, 2010).

Faktorů, které ovlivňují vznik delikventního chování, je samozřejmě několik. Můžeme sem zahrnout nejen úroveň mentálních schopností, věk a pohlaví, ale i důležité

sociokulturní faktory, tedy především rodinu. Nejedná se jen o rodiny neúplné, ale také rodiny, kde dítě vidí problémy mezi rodiči, ve finanční situaci, špatné komunikaci a nenáklonnosti, kde jsou problémy s vyjadřováním citů. Na straně druhé pak delikventní chování můžeme nalézt i u dětí z rodin, které jsou dobře situované, ale chybí jim čas strávený s rodiči, jejich láska. Nejlepší prevencí je v tomto případě aktivně vyhledávat tyto děti a nabídnout jim uplatnění v jejich volném čase. Pokud se tak totiž nestane, tyto děti pak inklinují k různým partám, nudí se a tak se přiklánějí rizikovému chování. Negativní vliv má na jedince zejména rodinný nesoulad či přímo rozvrat rodiny, lhostejná či volná výchova dítěte, kriminální chování rodičů, útočné chování v rodině a s tím související surová a agresivní výchova, nedodržování základních pravidel denního režimu a neschopnost rodičů materiálně či citově zabezpečit dítě. Možnost vývoje této poruchy lze vysledovat již v mateřské škole, kdy se může projevit zvýšenou impulzivitou, sníženou mírou bránění se poškození a nízká závislost na psychologické odměně.

Je tedy důležité, aby právě škola, která je většinou prvním místem, kde se dítě podobných činů či projevů dopouští, byla schopna problém odhalit a řešit jej nejen uvnitř, ale i zvnějšku. Rozumíme tím spolupráci s úřady a případnými neziskovými organizacemi, pokud delikvence přesáhne únosnou míru a školní tresty nepomáhají (Panenková, 2010).

Stručné vymezení šikany a prostituce

Šikana

Šikana je patologické, agresivní chování, definováno také jako porucha vztahů. Označuje fyzické i psychické omezování či týrání jedince v kolektivu.

Šikana bývá typicky spojována se školním prostředím, může se ale vyskytovat v jakémkoli kolektivu – pracovním, ústavním, armádě, atd. (Kajanová a kol., 2009).

Romské děti patří mezi často šikanované i mezi často šikanující. Šikanování romských dětí, oproti šikanování neromského dítěte romským, není často odhaleno vůbec, nebo velice pozdě, kdy už dojde k vážnému narušení vztahů a kdy se šikanovaný

projeví v sebeobraně agresivitou, ať již slovní, nebo fyzickou, nebo defenzivně odmítáním navštěvovat školu, které romští rodiče někdy řeší žádostí o přeřazení dítěte do jiné školy, často do školy zvláštní. Při zjišťování skutečnosti, se Romům na základě předsudků příliš nevěří, nezřídka se učitel přidá na šikanující stranu. Smutné, bohužel však nikoli ojedinělé, jsou případy, kdy se sám učitel dopouští šikany vůči romským dětem (Sekyt, 2004).

Znaky šikany:

- nepoměr sil mezi obětí a agresorem;
- jednání agresora je záměrné;
- oběť vnímá šikanu silně negativně;
- většinou se jedná o opakované, gradující chování (Kajanová a kol., 2009).

Typická oběť šikany:

- Obecně se může týkat jakékoli znevýhodnění, nějak se liší, např. etnický původ, náboženské vyznání, sociální postavení, fyzický vzhled, atd. (Kajanová a kol., 2009).

Typický pachatel šikany:

- většinou starší než oběť, fyzicky vyspělejší, může být i početnější skupina;
- pachatel však může být třídní premiant, oblíbenec;
- k šikanování pachatele vede často vlastní zakomplexovanost, nejistota (Kajanová a kol., 2009).

Formy šikany:

- Fyzická, včetně šikany sexuální;
- Psychická, tj. vyhrožování, zesměšňování, vydírání, pomlouvání, atd.;
- Kyberšikana – je novým fenoménem. Jedná se především o mobilní telefony a internet. Příkladem může být nahrání ponižující situace na mobilní telefon a její rozesílání ve formě MMS či přes internet (Kajanová a kol., 2009).

Řešení šikany:

- provedení pohovoru s informátory a oběťmi;
- hledání vhodných svědků;
- individuální a konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory;
- metoda usmíření v lehčích případech;
- v těžších případech šikany se užívá metoda vnějšího nátlaku (př. snížení známky z chování, apod.);
- práce s celým kolektivem;
- zajištění ochrany oběti, včetně psychologické pomoci (Kajanová a kol., 2009).

K trestní odpovědnosti mladších patnácti let nedochází, neznamená to však, že nemohou být postiženi nařízením ústavní výchovy, může nad ním být stanoven dohled, případně mohou být postiženy i rodiče (Kajanová a kol., 2009).

Prostituce

Prostituce⁹ je poskytování sexuálních služeb za úplatu nebo jakoukoli jinou protihodnotu. Prostituce bývá označována za nejstarší řemeslo lidstva (Žáková, 2006).

Svět prostituce je sociálně diferencovaný, zahrnuje osoby dosahující značných příjmů, na druhé straně však osoby žijící v bídě, úpadku a nemocech. Prostituce sebou také nese řadu rizik a negativních jevů jako je ohrožení veřejného pořádku, daňové úniky, vydírání, úplatky, krádeže, drogy a nabalování další trestné činnosti, neboť kolem prostituce se utváří řada specifických legálních či nelegálních profesí. Mezi takové profese patří tzv. pasáci, majitelé nevěstinců, kuplíři apod.

Prostituce je jev, který patří k životu společnosti už od starověku, a je jisté, že ji nelze trvale vymítit. Prostituce u nás není trestným činem. Nemůže být za ni stíhána ani prostitutka, ani její zákazník. Je možno ji postihovat pouze nepřímo.

⁹ Prostituce je z lat. Prostituere (Žáková, 2006).

Mohou být trestány za kuplířství, za ohrožování druhé osoby pohlavní nemocí a za ublížení na zdraví (Nová, 2007).

Motivace k prostitučnímu chování:

- motivace vnějším tlakem (př. romské ženy, které své rodině pomáhají; prostitucí k vyššímu životnímu standardu)
- motivace vlastní potřebou (ženy, které prostituci považují za „zábavu“);
- motivace racionální rozvahou (za krátký čas se vydělá velké množství peněz);
- organizovaná prostituce (ženy, které jsou k prostituci donucovány, tj. obchodování se ženami nebo s dětmi, kuplířství, atd.) (Kajanová a kol., 2009).

Pouliční a silniční prostituce:

Je nejproblémovější formou prostituce. Pouliční prostitutky bývají velmi mladé nebo naopak již „vysloužilé“, nevzdělané a obvykle závislé na drogách (Kajanová a kol., 2009). Pouliční a silniční prostituci provozují z občanek České republiky nejčastěji Romky, z jiných zemí převážně Rumunky, Bulharky, Rusky, Ukrajinky a Slovenky. Nejrizikovější skupinou prostitutek jsou mladistvé dívky, které jsou častěji než ostatní ochotny poskytovat anonymní, rychlý, nejlacinější a nejrizikovější sex (Nová, 2007).

Dalšími formami prostituce jsou:

Privátní prostituce, kterou provozují nejčastěji prostitutky „vyšší úrovně“, často vzdělané osoby.

Hotelová prostituce se provozuje jako přivýdělek – často studentkami vysokých škol.

Bytová prostituce se provozuje v bytech nebo rodinných domech, kde přebývá několik dívek nebo žen poskytujících erotické služby.

Barová prostituce bývá provozována v erotických klubech, sexbarech nebo „masážních“ salonech.

Homosexuální prostituce poskytují převážně mladí muži, většinou spíše z komerčních důvodů.

Dětská prostituce je společensky nejbezpečnější formou prostituce. Děti poskytující sexuální služby dobrovolně, jsou často na útěku z dětských domovů nebo výchovných ústavů. Část je ale také následkem obchodu s dětmi. Děti takto zneužívané jsou vystavovány patologickému narušení jejich osobnosti (Kajanová a kol., 2009).

1.5 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU ROMSKÝCH DĚTÍ

Většina romské mládeže realizuje své volnočasové aktivity sama, popř. se zúčastňuje těch, které za jejich spoluúčasti připravují dospělí (Hynoušová, 2010). Především rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí prvotním prostředím výchovy a volnočasového života (Hofbauer, 2004). Pro děti jsou prvními vzory jejich rodiče (Pápková, 1999).

Romské děti mají omezené možnosti ve využívání svého volného času. Dětství je v romské rodině ve srovnání s většinovou populací kratší. Také stabilita rodin je výrazně ovlivňována nepřítomností některého z dospělých, který je ve výkonu trestu, popřípadě se dítě ocitá z rozličných důvodů v ústavní péči. U Romů je mnohem důležitější, aby ve volném čase byli spolu se svou rodinou, ať již nejbližší nebo s členy široké rodiny. Teprve po splnění této, pro ně důležité hodnoty, nastupuje hodnota nižší, kterou může být například rozvíjení vlastních zálib či schopností.

Romská rodina podmiňuje zcela jiné prožívání volného času u předškolních a školních dětí. Často to bývá způsobem nepříznivým k přípravě dítěte pro školu, následně to vede k jeho neúspěšnosti a dosahování špatných výsledků v české škole. Romské děti jsou spontánně vychovávány k samostatnosti a dovedou v tomto ohledu víc než ty, jejichž volný čas je od útlého dětství naplněn rodičovskou péčí nasměrovanou na úspěch ve škole. Volný čas romského dítěte je pak naplněn sportovními aktivitami, hrou na hudební nástroje, zpěvem a nasloucháním reprodukované hudbě.

Také mnohá střediska volného času se jeví jako vhodné prostředí, kde mohou děti a mládež aktivně trávit svůj volný čas (Urban, 2009).

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Ten zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, která se projevuje v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Tuto skutečnost lze posuzovat mimo jiné i z hlediska volného času a hospodaření s ním.

Volnočasové aktivity pomáhají rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat pozitivní cíle a zároveň se na ně orientovat (Hynoušová, 2010).

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 CÍL PRÁCE

Cílem bakalářské práce je popsat působení programu doučování v SaSM - DDM ČB na školní prospěch romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování.

2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Na základě cíle práce byly stanoveny níže uvedené výzkumné otázky:

- 1) Udrží si, případně zlepšují si, romské děti navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB školní prospěch?
- 2) Jaká je úroveň povědomí o vybraných formách rizikového chování u romských dětí navštěvujících pravidelně program doučování v SaSM – DDM ČB?

3 METODIKA

3.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ PRO POTŘEBY VÝZKUMU

Rom

„Roma nane jekh – aňi pre jekh vast nanes a o angušť'a jekh.“

„Romové nejsou všichni stejní – vždyť ani prsty na jedné ruce nejsou stejné.“

romské přísloví

Při výběru respondentů bylo pro mě především důležité, aby se všechny dotazované romské děti prohlásily za Roma, tzn. sebeidentifikace s romským etnikem, se kterým se v současných společenskovedních výzkumech nejvíce pracuje.

Roma chápu podobně, jak uvádí např. Mastná (2009), jako člověka, který nejen jako Rom vypadá, ale je jím i ten, kdo žije jako Rom. Udržuje si romskou kulturu, z generace na generaci si předává tradice a mateřský jazyk. Žije svým vlastním způsobem života.

Historicky i současně nejvíce potíží má Rom proto, že je majoritou identifikován jako Rom. Diskriminace nevychází z jeho chování, kultury či sebepojetí, ale ze statutu, který mu majorita kolektivně připíše (Mastná, 2009).

Romské dítě

Souhlasím s názorem Říčana (2006), že romské dítě má být především bezprostřední, hravé, hlučné, přítulné, temperamentní a nadané pro hudbu a tanec. Toto nadání je patrně dědičné a jeho rozvoj podporuje tradiční volnost romské výchovy a uvolňující spontánnost.

Stejně jak uvádí Mastná (2009) se domnívám, že romské děti jsou mnohem citlivější ke vzniku rizikového chování, zároveň bývá předpokladem, že bude nevzdělané. Tato skutečnost narůstá v případě, kdy žije v sociálně vyloučených lokalitách.

Školní prospěch

Pro tuto práci chápu školní hodnocení (prospěch) jako Drmotová (2008). Pro rodiče je školní prospěch prostředkem, který jim zajišťuje informace o úspěšnosti či neúspěšnosti jejich dítěte ve škole. Zároveň je hodnocení (především v podobě známky) předpokladem úspěšného vstupu jejich dítěte na vyšší stupeň školy. A však rodiče často nevidí za klasifikací znalosti, dovednosti, schopnosti, rozvoj osobnostních vlastností, ale pozice a perspektivy svých dětí, což považují za nutnost při školním hodnocení dítěte.

Rizikové chování

Termín rizikové chování v mé práci chápu stejně, jak uvádí Kajanová a kol. (2009), jako nepřizpůsobení se dané normě nebo souboru norem, které jsou většinou lidí určité komunity nebo společnosti akceptovány. Rizikové chování je nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí ve společnosti, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování.

3.2 POUŽITÁ METODIKA

S ohledem na výzkumný soubor a stanovený cíl, jsem ve své bakalářské práci zvolila strategii kvalitativního výzkumu. Jako výzkumnou techniku jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor¹⁰, doplněný o studium dokumentů, v mém případě záznamy školních známek jednotlivých respondentů (viz příloha 5 a příloha 6). Rozhovory trvaly v rozmezí 50 až 60 minut a byly vedeny individuálně. Záznamy školních známek jednotlivých respondentů mi poskytla zástupkyně ředitele ZŠ Máj v Českých Budějovicích.

Doplňkovou technikou pak bylo nezúčastněné pozorování¹¹, jehož předmětem byla aktivita romských dětí při školním vyučování i doučování na SaSM-DDM ČB.

¹⁰ Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (Švaříček, 2007).

¹¹ Při nezúčastněném pozorování minimalizujeme interakci s pozorovanými subjekty a snažíme se získat záznam chování jedince nebo jedinců ve skupině (Hendl, 2005).

3.2.1 Realizace výzkumu

Výzkum probíhal od konce ledna 2011 do první půlky března 2011. Před tímto obdobím vlastního výzkumu jsem provedla předvýzkum (tři děti navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB a tři děti, které tento ani žádný podobný program doučování nenavštěvují), díky němuž jsem vymezovala otázky pro rozhovory s respondenty.

Témata rozhovoru byla sestavena tak, aby vedla ke zjištění působení programu doučování v SaSM - DDM ČB na školní prospěch romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování.

Vzhledem k tomu, že v SaSM – DDM ČB jsem dobrovolníkem od roku 2010, nevznikly žádné komplikace při výzkumu a nikdo z dotazovaných mi rozhovor neodmítnul. Pracovníci SaSM – DDM ČB mi pomohli seznámit se nejen se školním prostředím ZŠ Máj v Českých Budějovicích, ale také s jejími pracovníky, kteří mi nadále vyšli vstříc při poskytování veškerých informací.

Každým týdnem jsem v různé všední dny prováděla nejen rozhovory s romskými dětmi navštěvujícími program doučování v SaSM – DDM ČB, ale i s romskými dětmi, které tento ani žádný podobný program doučování nenavštěvují. Každý čtvrtek a pátek jsem navštěvovala tyto děti ve školním prostředí, přímo při vyučování českého jazyka a matematiky, kde jsem měla možnost pozorovat jejich chování při školním vyučování. Následně, během přestávek mezi jednotlivými vyučovacími hodinami, mi poskytli učitelé romských dětí rozhovory. Po každém pozorování, mi zástupkyně ředitele ZŠ Máj v Českých Budějovicích zprostředkovala přístup k záznamům školních známek dětí, u kterých je výzkum realizován.

Ke konci výzkumu probíhaly rozhovory s pracovníky SaSM – DDM ČB.

Pro důvěru a kvalitní navázání kontaktu se všemi dotazovanými jsem si během rozhovorů a pozorování zapisovala pouze stručné informace. Arch s vypsanými otázkami jsem používala, avšak jen k nezbytné potřebě. Více jsem spoléhala na svou paměť a minimální poznámky.

V příloze 1, 2, 3 a 4 uvádím pro přehled rozhovorů se základním i doplňkovým souborem úplné otázky. Příloha 5, 6, 7 a 8 zahrnuje kompletní přepisy rozhovorů základního a doplňkového souboru. Dále příloha 5 a 6 je doplněna o pozorování a přehled školních známek jednotlivých respondentů.

V kapitole „Výsledky“ jsou uvedeny některé ilustrativní citace respondentů.

3.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Základní cílový soubor tvořilo šest romských dětí (tři chlapci a tři dívky) navštěvující druhý, třetí a čtvrtý ročník Základní školy Máj v Českých Budějovicích, které pravidelně (tzn. minimálně jedenkrát za čtrnáct dní) navštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB. Výběr základního cílového souboru vycházel z doporučení pracovníků v SaSM – DDM ČB. Průměrný věk těchto dětí je 9 let.

Doplňkový soubor tvořilo také šest romských dětí (tři romští chlapci a tři romské dívky), navštěvující třetí a šestý ročník Základní školy Máj v Českých Budějovicích, avšak nenavštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB. Přesto navštěvují jiné programy v SaSM – DDM ČB (př. romskou oratoř, kde je možnost zúčastnit se volnočasových aktivit a naučit je tak aktivnímu trávení volného času). Tyto děti, jsem vybírala nahodile. Jejich průměrný věk je 10 let.

Doplňkový soubor jsem zvolila proto, aby mi pomohl lépe odkrýt hypotetické působení programu doučování ve Středisku, jinými slovy, jak situaci vnímají děti, které neparticipují na tomto programu.

Tento soubor jsem rozšířila o třídní učitele (jeden muž a dvě ženy), kteří pracují s romskými dětmi. Dále o jednu pedagogickou pracovníci Otevřených klubů SaSM – DDM ČB, která zároveň spolupracuje se ZŠ Máj v Českých Budějovicích.

Z důvodu zachování anonymity byla změněna jména respondentů a jakákoliv podobnost s jinými osobami je čistě náhodná.

4 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE

4.1 ŠKOLNÍ PROSPĚCH

4.1.1 Subjektivní hodnocení školního úspěchu

A) ROMSKÝMI DĚTMI NAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

Všichni respondenti (N=6) uváděli, že jsou svými učiteli chváleni a to především za správně a pečlivě napsané domácí úlohy: „...že mám dobře a pěkně udělaný domácí úkoly...“.

Ve třech případech se respondenti domnívají, že mají spíše dobré známky: „...víc těch dobrých. Mám celkem pěkné známky.“, přičemž jedna respondentka dodává, že občas obdrží i horší známky. 3 respondenti uvedli, že mají spíše od každého trochu – tedy část dobrých i špatných známek.

Dobré známky dostávají především za domácí úkoly napsané na doučování, dále pak z matematiky: „Možná z matematiky mám ty lepší“ a čtení. Špatné známky mají z českého jazyka (6 respondentů).

Všichni respondenti dále uvedli, že v každém školním předmětu občas něčemu nerozumí, avšak pokaždé nejvíce nerozumí českému jazyku: „...moc nerozumím češtině“, následně pak čtenému textu (5 respondentů): „...taky když něco čtu.“.

Na otázky, **které předměty respondenti ve škole mají a naopak nemají rádi, a který předmět jim činí největší potíže**, jsem získala široké spektrum odpovědí, ve kterých respondenti specifikovali různé předměty. Mezi oblíbené předměty řadí především matematiku (4 respondenti): „Nejvíc mě baví matika, to je fajn“, dále jsou v pořadí výchovy (tělesná, výtvarná a hudební výchova). Předměty, které naopak

nemají rádi, jsou český jazyk, čtení, prvouka a jazyk anglický: „*Nemám rád hlavně český jazyk, prvouku a taky mě nebaví čtení.*“ Důvodem je neporozumění, těmto předmětům. Výše uvedené předměty rovněž představují ty, které respondentům činí největší potíže. 2 respondenti dále uvádějí jako nejobtížnější obecně testy, při kterých jsou v časové tísní: „*...ty písemky, když píšeme. To je hrozný, navíc na to mám málo času, tak jsem nervózní, že to nebudu stíhat.*“.

Pět respondentů učení baví a je jimi hodnoceno jako zajímavé: „*Učení mě baví. Líbí se mi, když se ve škole dozvím jako něco zajímavého.*“ Pouze v jednom případě respondentka uvádí, že ji učení celkem baví, ale považuje jej pouze za povinnost: „*...učit se prostě musím, že.*“.

Kromě jednoho z respondentů, kdy s domácími úkoly vypomáhá pouze starší bratr, ve všech ostatních případech (5 respondentů) vždy se školní přípravou pomáhá nejčastěji matka respondenta. Méně často (2 respondenti) vypomáhá i otec.

Všichni respondenti uvedli, že mají místo s psacím stolem, avšak čtyři z nich se o toto místo musejí dělit se svými sourozenci: „*...někdy se střídám se ségrou.*“ To je způsobeno značnou koncentrací osob v romských rodinách.

Pouze ve dvou případech, kdy se shodou náhod jedná o sourozence, jejich rodičům nevadí špatné známky: „*...nějak jim špatné známky nevadí.*“ Rodiče ostatních respondentů (4 respondenti) za špatné známky své děti trestají a zakáží jim většinou na jeden den jít s kamarády ven, dále nedostanou finanční odměnu: „*...rodiče mě vezmou kapesné a den nesmím jít ven se svými kamarády.*“. Jeden nesmí jít na počítač. Jiná respondentka (1 respondent) také uvádí, že se musí několik dní starat o svého bratra, což ji velmi obtěžuje: „*...musím hlídat fakt hodně zlobivého bráchu a to je hrozný.*“.

V případě, kdy respondenti naopak dostanou pěkné známky, jsou svými rodiči pochváleni. Čtyři ze šesti dostanou finanční odměnu a zbylí dva sladkosti: „...*dostanu čokoládu, tak se rozdělím s bráchou.*“.

B) ROMSKÝMI DĚTMI NENAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

Tři respondenti (N=6) uvedli, že by se ve třídě zařadili mezi spolužáky se špatnými známkami: „...*spíš mezi ty špatné známky*“. Jeden respondent se řadí mezi průměrné žáky: „*Asi tak něco mezi.*“ a dva zbylí se přiřazují ke spolužákům se známkami dobrými: „...*možná i mezi dobré.*“.

Pouze jeden respondent se doma připravuje sám. Dalším dvěma respondentům se školní přípravou vypomáhá matka: „...*hlavně teda jenom máma*“, jedné respondentce babička a teta: „...*mi hodně pomáhá babička. Taky mi někdy pomůže i teta.*“. Avšak zbylí dva respondenti uvádí, že se učit nepotřebují. Také zdůrazňují, že je to zbytečné: „...*já se doma neučím. To je ztráta času.*“.

Čtyři respondenti uvedli, že mají vlastní místo s psacím stolem: „...*mám i svůj stůl, kde píšu domácí úkoly a učím se.*“. Zbylí dva své místo nemají vůbec. V případě, kdy se potřebují učit, sedávají u stolu v kuchyni.

Kromě jednoho z respondentů, všichni uvedli (5 respondentů), že v případě špatné známky, dostávají od svých rodičů trest. Převážně nesmí chodit ven: „*Dostanu třeba zaracha.*“ nebo je jim sebrána finanční odměna: „*Mi prostě nedaj peníze.*“.

Když respondenti obdrží ve škole dobrou známku, je chválen (6 respondentů) svými rodiči. Především dostává kapesné: „...*mi dají i nějaké kapesné.*“ Samotným respondentům jsou známky spíše lhostejné: „*Tak mě je to celkem jedno.*“, ale v případě, kdy obdrží dobrou známku, radost alespoň trochu projeví.

4.1.2 Vnímání školního úspěchu v souvislosti s návštěvou programu doučování v SaSM – DDM ČB

A) ROMSKÝMI DĚTMI NAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

Respondenti dochází na program doučování v SaSM – DDM ČB průměrně druhým rokem. O programu se dozvěděli (4 respondenti) nejčastěji od svých kamarádů:

„No já jsem se to dozvěděla od svých kamarádů, kteří sem chodili.“

a starších sourozenců či příbuzných (2 respondenti), kteří jsou sami účastníky tohoto programu:

„To mi řekl starší brácha.“

„Od mojí sestřenice Sabiny, že má kamarády, co sem chodívaj.“

Jako hlavní důvod návštěvnosti programu doučování respondenti uváděli (6 respondentů) napsání domácích úloh, kterým nerozumí:

„...protože mám úkoly, se kterými potřebuji pomoci.“

„...potřebuju pomoci napsat domácí úkoly.“

Dále uváděli (3 respondenti), že se jim zde vždy dostane pomoci a podpory a navíc je jim vysvětlena i probíraná učební látka, které nerozumí:

„Tady mě vždycky někdo poradí.“

„...když tomu nerozumím, tak jdu sem a tady už se to pak naučím.“

Pro jednu z respondentek je tento program důležitý natolik, že pociťuje díky němu i lepší úspěchy ve škole a přiznává, že by se chtěla v učení zlepšit: *„...bych se chtěla zlepšit v učení. Myslím si, že když sem budu často chodit, tak budu učení ve škole líp zvládat a budu tomu víc rozumět.“*

Nejčastěji se všichni respondenti doučují z českého jazyka a matematiky (6 respondentů). Často také z anglického jazyka (4 respondenti) a prvouky

(4 respondenti). Tři respondenti procvičují na doučování čtení. Přesněji se však jedná o domácí úkoly z těchto předmětů: „...*hlavně sem nosím domácí úkoly, abych je měla dobře napsané.*“, spíše ojediněle se jedná o vysvětlení učiva z uvedených předmětů (3 respondenti).

Kromě jednoho respondenta, ostatní uvedli, že si v souvislosti s návštěvou programu ve škole připadají mnohem úspěšnější: „*Připadám si lepší. Taký si myslím, že jsem chytřejší.*“ a především se nebojí hlásit: „*Hlavně se pak nebojím ve škole hlásit...*“, obávají se, že při oslovení učitelem, neodpoví správně: „...*že bych mohl říct něco špatně.*“ Probírané školní učivo je baví mnohem více, když jim je školní látka vysvětlena pracovníky SaSM – DDM ČB přímo na doučování:

„*Když píšu na doučku úkol, tak to hnedka se mnou i procvičí a vysvětlí mi to. Pak to druhý den opakuju ve škole a mě to jde, protože to už umím. Tak mě to pak i baví a mám lepší pocit, že nejsem blbej.*“

B) ROMSKÝMI DĚTMI NENAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

V případě otázky: „**Myslíš si, že kdybys doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?**“, jsem získala mnoho různých odpovědí, ve kterých respondenti specifikovali odlišné názory. Jednomu se docházet na program doučování nechce: „...*tak se mi zase moc nechce přijít*“, dalšího to nebaví. Dva respondenti také uvádí, když nedostávají domácí úkoly, nevidí důvod, proč by měli na doučování docházet: „...*nedostáváme nějaký úkoly, tak proč bych tam měl chodit*“. Jedna respondenta uvedla: „*Jsem blbá stejně, tak co. Lepší už to nebude.*“. Všechny tyto názory respondenti uvedli, i přesto, že by se jejich školní prospěch možná zlepšit mohl.

4.1.2.1 Hodnocení pracovníků SaSM – DDM ČB a učitelů spolupracujících s SaSM – DDM ČB

Pracovnice Střediska na otázku: „**V čem spočívá účelnost programu doučování v SaSM – DDM ČB**“ odpověděla, že účelem tohoto programu je respondenty naučit zvládat: „...*jejich školní nároky*.“. Dále posílit jejich sebevědomí: „...*protože se často stává, že bývají ostatními spolužáky, ale i kamarády ponižováni, že jsou hloupi*.“. V případě doučování je tento program maximálně přizpůsoben respondentům a vychází z jejich potřeb. Důraz je kladen na rozvoj praktických dovedností každodenního života.

Program doučování tedy podle pracovnice na respondenty působí pozitivně, spíše však v mladším věku. Převážně předškoláci a děti navštěvující první až pátý školní ročník, u některých i ročník šestý, kdy jsou v tomto věku ještě dobře ovlivnitelné, především musejí chtít oni sami. Důležitým působícím faktorem je vlastní rodina dítěte: „...*záleží na samotné rodině dítěte*.“ a pravidelnost docházky na doučování: „...*tedy alespoň jednou, maximálně dvakrát do týdne*.“.

Všichni učitelé o docházce na program doučování ví. Respondenti se sami tímto pyšní: „...*přijdou a pochlubí se ...*“, zajímají se o kontrolu domácího úkolu, který psali na doučování. Učitelé jsou také informováni na základě spolupráce s pracovníky SaSM – DDM ČB.

Na otázku: „**Myslíte si, že romské dítě považuje svůj školní prospěch za důležitý?**“ učitelé odpověděli (N=3), že záleží na mnoha faktorech. Tím nejdůležitějším je především vlastní rodina dítěte (2 učitelé). Převážně to, co je pro rodinu důležité, tedy pokud je pro rodinu alespoň částečně důležité vzdělání, je důležité i pro dítě: „*Pokud je důležitý v rodině, tak bývá důležitý i pro dítě*.“. Dalšími faktory jsou věk dítěte (v pubescenci dětem na vzdělání nezáleží): „...*nepovažují nijak za důležitý*.“. Také záleží na pohlaví (1 učitel). Především dívky se zaměřují na založení své rodiny, zdělení pro ně tedy nepatří mezi důležité.

Rozdíl školního prospěchu respondentů navštěvující a nenavštěvující doučovací program v SaSM – DDM ČB se podle učitelů přesně posoudit nedá. Dále uvedli (2 učitelé), že nejdůležitější je důslednost rodičů: *„záleží na rodině, jak považuje vzdělání za důležité.“*. Rozdíl školního prospěchu tedy není výrazný, spíše bývá v průměrném posouzení stejný. Záleží na samotných respondentech, jakou vážnost vzdělání přisuzují: *„Záleží na dětech, jak jsou ke vzdělání vedeny rodinou.“*.

Prospěch je udržován jen krátkodobě a to pouze v období, kdy doučování navštěvují: *„...efekt je velice krátkodobý a občasný.“* V případě starších školních ročníků (př. šestý ročník), si tyto respondenti svůj školní prospěch zhoršují, protože vzdělání v tomto období za důležité vůbec nepovažují: *„Většina žáků se ale v šestém ročníku stále zhoršuje.“*

Respondenti si podle učitelů udržují, či dokonce zlepšují školní prospěch z předmětů, se kterými dochází na program doučování: *„...zlepšují se převážně ve všem s čím na doučování chodí...“*. Většina respondentů výrazu „zlepšení“ příliš nerozumí nebo mu nepřikládají takovou důležitost, tudíž jim postačují průměrné známky, aby se dostali do navazujících ročníků: *„...by se museli snažit svůj prospěch zlepšovat nepřetržitě, což u této skupiny lidí, není představitelné“*. Respondenti mají v období puberty především jiné zájmy a vzdělání je spíše nezajímá: *„V pubertě zřejmě vítězí jiné zájmy nad učením a také učivo je stále těžší.“*. Opět záleží na rodině, jak své dítě vede ke vzdělání.

Pouze v období pubescence se respondenti učí sami. V mladším věku se s nimi do školy připravuje především matka, někdy také babička. Příprava však nebývá pravidelná: *„Když vidím dobrý výsledek dítěte, tak poznám, že se s ním rodič do školy připravoval.“*. Záleží na tom, jak rodina považuje vzdělání za důležité.

Dva učitelé se domnívají, že převážná většina rodičů si je o povinnosti zajímat se o školní prospěch svého dítěte vědoma: „...*vědí, že se mají zajímat...*“, ale dodržují to jen někteří z rodičů. Zároveň, ti co dochází např. na rodičovské schůzky, vyhýbají se majoritě, tedy k učiteli se přichází informovat individuálně: „...*přijdou ráno nebo až po třídní schůzce všech rodičů, aby se vyhnuli ostatním rodičům.*“. Také občasně některým respondentům kontrolují žákovské knížky.

4.2 POVĚDOMÍ O RIZIKOVÉM CHOVÁNÍ

A) ROMSKÝCH DĚTÍ NAVŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

Pouze dva respondenti dokázali odpovědět, co znamená pojem „rizikové chování“. Domnívali se, že se jedná o špatné chování člověka. Pro zbylé respondenty (4 respondenti) byl tento pojem nový. Jednotlivé pojmy označující konkrétní projevy takového chování již byly srozumitelné pro většinu dotazovaných (5 respondentů), kteří dokázali též pojem vysvětlit. Výjimkou byl jeden respondent, nedokázal vysvětlit, co je závislost.

Jednotlivé pojmy nadále byly vysvětlovány s drobnými odchylkami. Šikana byla popisována nejenom jako fyzická, ale také se vztahuje jak k osobě oběti, tak jejímu majetku, ale také jako šikana psychická:

„...dělám někomu naschvály, můžu ho bít, posmívám se mu, něco mu ničím...“

„...když třeba někoho biju, ničím a kradu mu věci, posmívám se mu...“

„...někdo někoho kopne, bere mu peníze, je na něj zlý a bere mu peníze. Taky mluví sprostě...“

Mezi šesti dotazovanými se nenašel nikdo, kdo by znal pojem prostituce, znali pojem „šlapka“:

„To je taková ženská na silnici, vyhledává chlapy a pak s nima dělá sex za peníze.“

„...šlapka je ta paní, co dělá sex za peníze.“

„...šlapka je asi nějaká holka, co spí s chlapama za peníze.“

Krádež respondenti nejčastěji definovali v souvislosti s prostorem obchodu a krádeží konkrétního zboží:

„Krádež je, když třeba něco ukradnu třeba v obchodě prodavačce a ona si toho třeba ani nevšimne.“

„Krádež je, když třeba někdo něco ukradne v krámě.“

„...když třeba ukradnu čokoládu nebo mobil.“

Závislost většinou přirovnávali (5 respondentů) k závislosti na cigaretách, současně definovali i pocity, které závislého provází v případě absence cigaret, také alkoholu a drog.

„...Asi je to moje mamka. Jak nemá cigaretu, když má na ni chuť, tak je zlá a musí si je jít koupit.“

„...je někdo závislý na drogách, cigaretách, alkoholu atd., a pořád to prostě potřebuje, jinak je dost protivným.“

Jednotlivé formy rizikového chování všech šest respondentů chápalo tak, že tato chování nejsou správná. Všichni také dodali, že takovéto jednání ubližuje druhým lidem: *„...není správné, nespíš proto, že to druhým lidem ubližuje a jsou smutní.“* Následně uvedli, že za takovéto chování hrozí sankce. Pokud by se to však stalo jim, domnívali se, že by museli odejít do dětského domova nebo výchovného ústavu:

„No pokud je to dítě, tak může jít do ústavu. A pokud dospělý, tak jde do vězení.“

„...půjdou do děcáku a do výchovného ústavu.“

„No třeba, když je to dítě, tak má zaracha a musí se učit a u dospělého jde do vězení...“

Pouze jedna z respondentů udává, že zkoušela kouřit, následně však byla rodiči potrestána. Ti, kteří kouřit nezkoušeli, uvádějí jako důvod, např. strach z rakoviny: *„...kouřit jsem taky nezkoušel. Nechci mít rakovinu, protože bych ji mohl z kouření dostat.“*, také se obávali trestu od rodičů: *„...mamka řekla, že je to špatný a taky by mi určitě dala pohlavek a zaracha...“*.

Čtyři respondenti již ukradli drobné zboží, např. čokoládu, bonbóny, lízátko. Krádež však obhájili tím, že si to již moc nepamatují, byli ještě velmi malí: *“Mamka mi jednou říkala, že když jsem byla malá, tak jsem prý ukradla bonbóny.“* nebo je k tomu navedli většinou starší příbuzní, př. sestřenice: *„Hm, jo ale jen jednou jsem ukradla se sestřenicí“*

lízátko. Ale řekla mi to sestřenice, ať to s ní udělám. Nikdo nás nechytнул, ale pak jsem měla dlouho strach, že se na to někdo přijde.“

Všichni respondenti se o rizikovém chování dozvěděli od svých učitelů: „...učitel nám občas něco říká.“. Dále si o tom s nimi povídají rodiče, přesněji matka (4 respondenti). Někteří o těchto věcech vědí i z filmů a od svých kamarádů: „*My se bavíme různě s kamarády o tomhle. Třeba mi řeknou, že se zrovna někde něco stalo, tak ať si dám bacha.“*

V případě, kdy by respondenti měli problémy, s některým z uvedených jevů, obrátili by se nejprve na svoji rodinu, především svoji mámu, dále pak na svého učitele. V současné době respondenty nic netrápí, neuvedli žádný problém.

B) ROMSKÝCH DĚTÍ NENAŠTĚVUJÍCÍ PROGRAM DOUČOVÁNÍ V SaSM – DDM ČB

Pouze tři respondenti si uměli představit, že za pojmem rizikové chování, se skrývá nějaké špatné chování člověka:

„Asi je to něco třeba o fetování.“

„...se chová špatně.“

„Je to třeba krádež.“

Naproti tomu již dotazovaní dokázali popsat jednotlivé formy vztahující se k rizikovému chování, s výjimkou dvou respondentů. Jeden nevěděl, co je závislost, druhý měl jakousi představu, avšak byla nesprávná: „*že mu na něčem závisí?*“ Krádež byla nejčastěji definována v souvislosti něco, cokoliv a kdekoliv ukrást:

„...něco ukradnu, kdekoliv a cokoliv.“

„Krádež je třeba, když něco někomu ukradnu.“

„...když něco ukradnu, třeba v obchodě.“

Šikana byla vztahována nejenom na fyzickou agresi, vztahující se jak k osobě oběti, tak jejímu majetku, ale též agresi psychickou:

„...když někomu nějak ubližuju, třeba se mu posmívám, ničím mu věci.“

„...dělám třeba na někoho box, mluvím na něj sprostě, posmívám se mu, no prostě mu různě ubližuju a dělám naschvály.“

„...když třeba někoho biju, ničím a kradu mu věci, posmívám se mu, a takový věci.“

Pojem prostituce byl pro všechny respondenty neznámý, avšak k výrazu „šlapka“ se dokázalo vyjádřit všech šest respondentů:

„Prostituce nevím, co je. Jo, šlapka je taková ta ženská, co dostane peníze, když dělá s chlapem sex.“

„To je taková ženská na silnici, vyhledává chlapy a pak s nima dělá sex za peníze.“

Závislost u čtyř respondentů byla uváděna jako závislost na cigaretách nebo drogách, s níž definovali i pocity, které provází závislého v případě absence:

„Závislost je, když třeba někdo pořád potřebuje cigarety, a když je nemá, tak je ten člověk protivnej.“

„...když furt třeba potřebuju cigarety nebo drogy. Když to nemám tak mi je zle nebo jsem zlej.“

Jednotlivé projevy rizikového chování všichni respondenti chápali tak (6 respondentů), že správné nejsou. Dva z nich dodali, že takové jednání ubližuje druhým: *„Ublíží to ostatním lidem.“*. Další uváděli různé důvody jejich nesprávnosti, např: ničí se lidské zdraví: *„Je to prostě hnus tyhle věci.“*, *„Třeba cigarety ničí zdraví.“*. Všichni dotazovaní zhodnotili, že za takovéto chování hrozí sankce: *„...musí zaplatit pokutu. Nebo taky může ten člověk jít do vězení.“* Pokud se však takto chová dítě, musí do výchovného ústavu: *„...dítě jde zase do ústavu.“*

Kouřit zkoušelo pět respondentů, tři kouří i nadále.

Až na jednoho respondenta, který měl strach z následků: „...*já jsem měl strach, tak jsem to radši neudělal*“, se ostatní pokusili někdy něco ukrást. Jeden respondent přiznává, že občas s kamarády, raději jen něco malého, ukradne: „*Kdybychom ukradli něco velkého, nás snadno chytanou.*“ Zbylí čtyři respondenti kradli, když byli mnohem menší: „*Když mi prý bylo 6 let, tak jsem ukradla nanuky.*“

Všichni respondenti se o rizikovém chování dozvěděli od svých učitelů. Dále si o tom s nimi povídají rodiče (3 respondenti), přesněji matka. Dále pak širší příbuzenstvo, např. babička, teta. Někteří o těchto věcech vědí i od svých kamarádů.

„*Tak ve škole od učitelky, taky od kamarádů, co si tak povídáme a taky od mámy,...*“
„*...často o tom se mnou mluví teta a babička, jako co je správný.*“

V případě, kdy by respondenti měli problém s nějakým z uvedených jevů, obrátili by se nejprve na svoji rodinu, především svoji mámu, dále pak na svého učitele, pracovníky SaSM – DDM ČB a své kamarády. V současné době respondenty nic netrápí, nevedli žádný problém.

4.2.1 Hodnocení učitelů spolupracujících s SaSM – DDM ČB a pracovníků SaSM – DDM ČB

Podle učitelů respondenti pojmu „rizikové chování“ nerozumí, avšak o jednotlivých formách chování se dovedou rozpovídat: „...*o jednotlivých chováních informace mají.*“ O základech těchto chování jsou informováni především svými učiteli, následně pak svými rodiči a v neposlední řadě se o tomto zmiňují mezi sebou sami. Učitelé je o tomto chování informují verbálně: „...*co dělat mohou, co je správné...*“

Pracovníci SaSM – DDM se v rámci všech programů snaží na respondenty působit i v oblasti rizikového chování: „*Naším cílem je především primární prevence.*“ Pracovníci o tomto s respondenty velmi často diskutují, snaží se je touto formou navést

na to, co je správné: „...co by se naopak dělat nemělo, co se v naší společnosti nesluší, apod.“ Rizikové jsou však vlivy, se kterými se respondenti stýkají venku na ulicích: „Venku na děti číhá mnoho ovlivnitelných faktorů, které je stahují na nesprávnou cestu.“ Z tohoto důvodu není zcela možné vzniku rizikového chování zabránit: „Přesto doufáme, že alespoň touto formou minimalizujeme vznik rizikového chování.“

5 DISKUZE

Na základě výsledků výzkumu v této kapitole zodpovídám výzkumné otázky a dále výsledky diskutuji s teoretickými východisky. Upozorňuji rovněž na možná zkreslení v rámci sběru dat.

První výzkumná otázka zněla: **„Udržují, případně zlepšují si, romské děti navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB školní prospěch?“**

Ze získaných výsledků je patrné, že v případě, kdy respondenti program doučování navštěvují, jsou schopni si svůj školní prospěch udržovat nebo jen minimálně vylepšovat. Podle výpovědí učitelů je tento efekt pouze krátkodobý a to v období, kdy respondent doučování navštěvuje. Vynechá-li jednou doučování, objeví se nenapsané domácí úkoly, nepochopená učební látka, apod. (viz Příloha 7). Hlavním důvodem návštěvnosti programu doučování je, podle slov respondentů, především napsání domácích úloh, kterým sami nerozumí a nikdo jiný než pracovníci Střediska, jim adekvátně pomoci nedokáže. Respondenti dále uváděli, že se jim na programu vždy dostane pomoci a podpory a navíc je jim vysvětlena i probíraná učební látka, které nerozumí.

Mým názorem je, že Středisko na respondenty, kteří na programu doučování participují, má pozitivní vliv multifaktoriálního rázu. Dominantní je vzájemná důvěra mezi pracovníky a respondenty. Ti často kladně hodnotili vstřícný přístup ze strany pracovníků a dobrovolníků nejen v případě nepochopení školnímu učivu, kdy se nebály požádat o jeho vysvětlení. Respondenti ze svých výpovědí pocítují zájem pracovníků Střediska, dále důvěru a v neposlední řadě i skutečnost, že je má někdo rád a jsou přijímáni „takoví jací jsou“. Podobně se takto ve své práci vyjadřuje Urban (2009), v níž se zabývá motivačními faktory v práci Salesiánů s romskou mládeží. Dále poukazuje na přítomnost prvku „laskavosti“. Všechny zmíněné faktory, by dětem měly být známy z jejich vlastního rodinného prostředí. Rodina je dle Kvapilové (1996) jedním z nejzákladnějších prostředí pro vývoj osobnosti jedince, v níž si dítě osvojuje

hodnoty, chování a tradice. Rodina také na své dítě značně působí v mnoha dalších věcech, k nimž se řadí i vzdělávání a školní prospěch dítěte.

U školního prospěchu záleží na mnoha faktorech. Jedním z nejdůležitějších je podle výpovědí respondentů vedení rodičů, tzn., jak oni sami přistupují ke vzdělání svého dítěte, jak se zajímají o jeho školní výsledky, zdali se s dětmi vůbec připravují do školy, a do jaké míry považují vzdělání za důležité. Tyto kategorie pak následně ovlivňují dítě, které stejně tak jako jeho rodiče, přihlíží na vzdělání. Takto bychom se proto měli dívat i na důvody, proč má dítě právě takovýto zájem o vzdělání, co pro něj vlastně znamená, jak moc je pro něj důležité (Drmotová, 2008).

Gilbert (2009), známý francouzský vychovatel delikventní mládeže, velmi dobře vystihuje, že především rodiče jsou ti, kdo své děti vychovávají, léčí, trestají, utěšují, odpouští jim a pomáhají jim. Rodiče jsou na velmi dlouhé cestě, než své děti doprovodí až nakonec, daleko za hranice jejich plnoletosti. Jejich posláním je postarat se o to, aby vyspěli fyzicky, psychicky a citově. Musí je postavit na vlastní nohy. Proto má rodina vždy tu nejpodstatnější roli v životě dítěte.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že pouze dva respondenti navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB a tři respondenti, kteří nenavštěvují žádný podobný program doučování, mají velmi přísné vedení svých rodičů. Zdůrazňovali, že jejich rodiče jsou velice neradi, když dostanou špatnou známku. V takovém případě nesmí chodit ven, nedostávají kapesné, nesmí na počítač, pouze se musejí pilně učit, dokud si neopraví špatnou známku. Občas dostanou i malý „pohlavek“.

Dále mě o důležitosti, kterou rodiče na vzdělání přikládají, přesvědčily také výborné školní známky respondentů a v neposlední řadě pro mě byl přesvědčující průběh rozhovorů, který jsem s nimi vedla. Toto zjištění potvrzuje, že někteří romští rodiče si přejí, aby se jejich dětem vzdělání dostalo (Goral, 1999). Oproti tomuto tvrzení je mnoho literatury, která uvádí, že vzdělání u Romů nepatří mezi uznávané životní hodnoty (Mastná, 2009). Drmotová (2008) ve své bakalářské práci, kdy jejím cílem bylo zmapovat školní úspěšnost romských dětí na počátku školní docházky, uvádí, že převážná většina Romů si neuvědomuje, že vzdělání stále více nabývá na významu

a to nejen k profesní úspěšnosti, ale i k uplatnění v životě a k plnohodnotnému a kvalitnímu životu.

Nízké vzdělání obyvatel a nízká školní úspěšnost dětí jsou spojené s následným neuplatněním se na trhu práce a přispívají k udržování sociálního vyloučení. Většina Romů nevnímá vzdělání jako prostředek k získání kvalitního profesního uplatnění, což se přenáší také na jejich děti. Většinou chybí pozitivní vzory – úspěšně vzdělaní zaměstnaní Romové, kteří by dokazovali smysl vzdělání (Mastná, 2009).

Ve dvou případech, respondenti uvedli, že mají více dobrých známek. To potvrdily i známky na jejich vysvědčení. V ostatních případech uvedli, že mají spíše od každého trochu dobrých i špatných známek, což také potvrzuje vysvědčení. Ale ve třech případech byly pocity respondentů poněkud odlišné, přesněji řečeno si přilepšili a uvedli, že mají více dobrých známek. V tomto případě jejich pocity vyvrátily známky vysvědčení, které odpovídaly horšímu průměru. Také se stalo, kdy se dva respondenti domnívali, že mají spíše horší známky, ale jejich vysvědčení a můj celkový dojem z pozorování těchto respondentů, absolutně nedopovídal jejich tvrzením, tedy se „ošidili“, vysvědčení podle mého názoru bylo více než chvalitebné.

Právě z tohoto důvodu bylo důležité doložit výzkum o záznamy školních známek těchto respondentů a doplnit o jejich pozorování přímo ve školní třídě při vyučování. Každý respondent má zcela odlišně nastavené hodnoty, jinak řečeno, pro každého z dotazovaných, školní známky mají jiný význam. Pro někoho je např. známka 3, už velmi špatná a pro jiného naopak velmi pěkná. Znovu se tedy domnívám, že i zde hraje důležitou roli rodina, jak dítěti nastaví „žebříček hodnot“.

Cílem programu doučování, jak zmínila pracovnice SaSM – DDM ČB (viz Příloha 8), je především respondenty naučit zvládat jejich každodenní školní nároky a posílit jejich sebevědomí. Program je proto maximálně přizpůsoben respondentům a vychází z jejich potřeb. Důraz je kladen na rozvoj praktických dovedností každodenního života.

Bohužel se však domnívám, že většina respondentů využívá program doučování jen tehdy, když potřebují napsat domácí úlohu, což také velmi často respondenti uvedli při pokladení otázky: „Proč chodíš na doučování?“ V případě, kdy tento úkol nemají,

na doučování se většinou nedostaví. Avšak toto nemohu říct o všech respondentech. Přibližně polovina, která tuto službu využívá, dochází na doučování pravidelně každý týden, i když domácí úlohu zrovna nemá. Z tohoto důvodu jsem pro výzkum rozšířila pravidelnost docházky minimálně jedenkrát za čtrnáct dní.

Také si trůfám říci, že většina respondentů využívající tuto službu ji vnímá jako pomoc, někteří však jako nutnost, protože jim mnohdy se školní přípravou nikdo jiný nepomůže a jinde než na doučování se již respondenti neučí. Takovéto hypotézy potvrzuje Šimová (2007) ve své práci, v níž zjišťovala efektivnost služby doučování v Komunitním a edukačním centru Maják v Kutné Hoře.

Ať už tedy respondent navštěvuje program doučování z jakéhokoliv důvodu, je důležité zaměřit se na to, jak pravidelně dochází, a jak chce být ve škole prospěšný. Pokud tedy na tento program dochází, pracovníci se těmito respondentům snaží maximálně pomoci alespoň si udržet jejich školní prospěch a nezaostávat. Jednou z možných příčin, dle Unuckové (2007), proč jsou romské děti ve škole pozadu, je kromě absence předškolní přípravy, také odlišnost vyučovacího jazyka od jejich mateřštiny. Šest respondentů také při rozhovorech uvedlo, že nejobtížnějším předmětem je právě český jazyk, respektive pochopit čtený text. Právě český jazyk představuje bariéru pro zapojení romských dětí do vzdělání. Oproti tomuto mají respondenti lepší výsledky v matematice, než v jiných předmětech, které se odvíjí od českého jazyka (Polechová, 2005). I z mého výzkumu je zjevně vidět, jak dle školních známek, tak i podle toho co respondenti uvedli, matematiku řadí mezi předměty oblíbené.

Dalšími příčinami školní neúspěšnosti, které velmi úzce souvisí s neporozuměním českého jazyka, je také špatná výslovnost, nepozornost, nesoustředěnost, plochá komunikace s malou slovní zásobou nebo dokonce neschopnost vyjádřit se a pojmenovat věci nebo činnosti. Rodiče také často souhlasí s nástupem dětí do speciálních škol. Oni sami mají s tímto typem škol zkušenosti a nechtějí, aby na dítě byly kladeny vysoké nároky, navíc často sami nemohou dítěti se školní přípravou pomoci (Kajanová a kol., 2009). Většina respondentů má vlastní místo s psacím stolem, ale někteří z nich se o toto místo musejí dělit se svými sourozenci.

To je způsobeno značnou koncentrací osob v romských rodinách, proto jim často chybí klid a také soukromí na učení.

Pět respondentů při rozhovoru uvedlo, že je učení baví, ale pravdou je, že se ve škole nedozví nic o své etnické skupině, tedy o Romech, jak také uvádí Mastná (2009). Škola mu neposkytne žádné informace o své historii, kultuře, neslyší tu svůj jazyk, naopak po něm požaduje jinou průpravu, než mu byla poskytována v rodině. Dále není oceňováno za to, co bývá v je v rodině obyčejně chváleno, a takové prostředí je pro dítě jistě frustrující.

Na základě výzkumných výsledků navrhuji následující hypotézy:

H 1: *„Školní prospěch romských dětí navštěvujících doučování je udržován pouze v době, kdy na toto doučování dochází.“*

H 2: *„Nejvíce se v oblasti školní přípravy romských dětí angažují matky.“*

Ve druhé výzkumné otázce jsem zjišťovala: **„Jaká je úroveň povědomí o vybraných formách rizikového chování u romských dětí navštěvujících pravidelně program doučování v SaSM – DDM ČB?“**

Výsledky na základě stanovené otázky přinesly informace nejen o míře povědomí toho, jak respondenti znají a dokáží vysvětlit jednotlivé pojmy rizikového chování. Přínosem je také to, že některé vybrané formy z uvedené rizikové oblasti, dokáží respondenti konkrétně popsat jeho projev nebo situaci, kterou znají na základě vlastních zkušeností. Někteří se s tímto dokonce setkávají ve své rodině, přesto nemají přesné povědomí o trestech za jednotlivé formy rizikového chování. Často si představovali trest odnětí svobody tedy trest týkající se dospělého člověka. Pouze čtyři dokázali rozlišit sankce dětí a dospělých, přičemž výchovný ústav představoval sankci týkající se právě samotných respondentů. Informace o jednotlivých formách rizikového chování podle jejich slov získávají od svých učitelů, také rodiny, především od matky. Pět uvedlo, že o těchto věcech diskutují se svými kamarády. Na základě předpokladů jsou o této problematice respondenti participující na programu doučování v SaSM – DDM ČB, informováni pracovníky. Svou činností se tato

organizace snaží působit v oblasti primární prevence rizikového chování. Zmínění učitelé, rodina, kamarádi respondentů a pracovníci taktéž představovali oporu v případě, když by respondenti měli problém a chtěli jej řešit.

Zmínila jsem se, že většina respondentů různé příklady rizikových chování, převážně kouření cigaret, uváděla na příkladu svých rodičů. Marečková (2008) uvádí, že většinou prvními negativními vzory pro děti, jsou právě rodiče. Toto působí hlavně v útlém dětství, kdy si dítě veškeré chování rodičů zafixuje jako normální.

Společnost Romům často přisuzuje, že jsou všichni stejní (Mastná, 2009). Na tuto problematiku poukázaly i některé výpovědi respondentů. V případě mnou položené otázky: „Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?“ odpověď zněla: „*Rodiče by mě zabili, kdybych něco takového udělal!*“ Dítěti se rodiče věnují a je jimi vychovááno. Podle některých výpovědí respondentů je v jejich rodinách rizikové chování neúnosné. V tomto případě je poukazováno na to, že ne každá romská rodina je stejná.

Romové se prý nejvíce podílejí na mravnostní kriminalitě (pohlavní zneužití, znásilnění), na krádežích prostých, krádežích vloupáním a na násilných zločinech (vražda, loupež, omezování osobní svobody, rvačka, ublížení na zdraví). Specifickým rysem romské kriminality je i vysoká míra zapojení dětí do těchto aktivit, zejména do činnosti gangů, které ve velkoměstech okrádají chodce a cestující v hromadné dopravě nebo páchají domovní krádeže. Bylo zaznamenáno mnoho případů, při nichž byly spolupachatelé vloupání děti předškolního věku, které díky malé postavě snadněji prolezou mřížemi a sklepními okny než dospělí (Matoušek, Kroftová, 2003). Z této teorie jsem předpokládala, že respondenti mají největší povědomí o krádežích. Přesto podle výzkumu mají nejširší informace o šikaně, o které dokázali konkrétně popsat její projev. Podle Sekyta (2004) patří právě romské děti mezi často šikanované i mezi často šikanující. Jak jsem se již zmínila, respondenti dokázali více popsat šikanování než samotný pojem šikana. Kubínová (2008, s. 12-13) ve své bakalářské práci tyto pojmy velice dobře od sebe rozlišuje. „Šikanou, jako zvláštním případem agrese, většinou rozumíme opakovanou a systematicky prováděnou agresi – bití, kopání, výhrůžky,

zastařování, schválnosti, pomluvy a urážky vůči jinému jedinci, který není prakticky schopen se sám bránit. Velmi často pak může následně docházet k těžké poruše zdraví, ať už psychické nebo fyzické. Oproti tomu za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo tě prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímalí si tě.“ Otázkou však zůstává, z jakých zdrojů respondenti tyto informace získali. Je to důsledek setkání se tímto jevem na „vlastní kůži“ nebo se jedná o dopad dobře prováděné prevence na školách?

Na začátku diskuze, v souvislosti s druhou výzkumnou otázkou, jsem se již zmiňovala, že informace o jednotlivých formách rizikového chování respondenti získávají od svých učitelů, rodiny a kamarádů. Pokud byli zároveň klienty doučovacího programu v SaSM – DDM ČB, uváděli také pracovníky tohoto Střediska. Podle mého očekávání činnost těchto pracovníků působí také v oblasti rizikového chování, jejichž hlavním cílem je primární prevence. Své respondenty (klienty) dobře znají, a proto vědí, jak program připravit, aby je informovali o tom, jak by se měli správně chovat, co by naopak dělat neměli, co se v naší společnosti nesluší, apod. Bohužel se domnívám, že nikdy není možné vzniku rizikového chování zcela zabránit.

I v oblasti rizikového chování se nabízejí možné hypotézy:

H 3: „*Romské děti mají v oblasti rizikového chování největší povědomí o šikaně.*“ Z výzkumu vyplývá, že respondenti měli nejvíce znalostí právě o této formě, o níž zároveň dokázali popsat její projevy.

H 4: „*Primární zdroj informací o rizikovém chování u romských dětí je jejich učitel.*“ Povědomí o rizikovém chování romských dětí, které navštěvují doučování v SaSM – DDM ČB, se příliš neliší od povědomí romských dětí nenavštěvujících zmíněný program. Je to snad způsobeno tím, že jsou všichni respondenti stejně informováni ve školských institucích?

Možnosti zkreslení

V této části bych se chtěla zaměřit na možná zkreslení, které by mohly nějakým způsobem výzkum ovlivnit.

Zkoumaná osoba musí naší otázce správně rozumět. To znamená, že respondent pochopí otázku přesně tak, jak to měl výzkumník na mysli. Dále všichni dotazovaní musí otázku pochopit naprosto stejným způsobem (Disman, 2007). Proto jedním z možných zkreslení může být fakt, že respondenti nemuseli úplně porozumět mým kladeným otázkám. Nikdy si nemohu být zcela jistá, že respondent pochopil např. otázku: „Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?“ ve stejném významu jako já.

Do jisté míry může být pravděpodobné, že výpovědi respondentů nejsou upřímné. V případě některých otázek se obávali pocitu méněcennosti, a proto svoji odpověď upravili.

Dále je možné, že mi respondenti chtěli vyhovět. Chyba v tomto případě může být na mé straně, jakožto tazatele (Disman, 2007). Odpovědi mohli být zkresleny tak, jak bych si to přála slyšet.

V neposlední řadě je také možné zkreslení při mém výběru základního výzkumného souboru. Domnívám se, že výběr nevycházel pouze z doporučení pracovníků v SaSM – DDM ČB, jak uvádím v metodice. Vzhledem k tomu, že na programu doučování v SaSM – DDM ČB často participuji, s mnoha respondenty se vzájemně známe. Podvědomě jsem předpokládala, že mnou vybraní respondenti pochopí pokladené otázky ve stejném významu jako já a zároveň budou ochotni zúčastnit se mého výzkumu. Proto mohou být výsledky z uvedeného důvodu částečně zkreslené.

Na závěr diskuze bych chtěla uvést, že veškeré výsledky vyplývající z tohoto výzkumu nelze zobecňovat na celou populaci Romů.

6 ZÁVĚR

Nízké vzdělání romských obyvatel, především ze sociálně vyloučených lokalit, a nízká školní úspěšnost dětí z tohoto prostředí jsou spojené s následným zhoršeným uplatněním se na trhu práce. Zpětně tak zároveň přispívají k udržování sociálního vyloučení. Romové žijící v sociálně vyloučených lokalitách většinou nevnímají vzdělání jako prostředek k získání kvalitního profesního uplatnění, což se přenáší také na jejich děti. V prostředí lokalit většinou chybí pozitivní vzory – úspěšně vzdělání zaměstnaní Romové, kteří by dokazovali smysl vzdělání.

V sociálně vyloučených lokalitách se setkáváme také s vysokou koncentrací rizikového chování, které významně ohrožuje především děti a mládež (Mastná, 2009).

Za velmi významné jsou v současnosti považovány státní instituce i organizace neziskového sektoru působící v mimoškolních aktivitách a vzdělávání romských dětí a mládeže. V Českých Budějovicích na tomto poli působí Městská Charita a Salesiánské středisko mládeže - Dům dětí a mládeže České Budějovice. Druhá jmenovaná organizace je historicky spjatá s prací se sociálně znevýhodněnými dětmi a mládeží a která využívá specifický pedagogický systém spolu s kombinací sociální práce. Středisko se rovněž zaměřuje na primární prevenci rizikového chování (Cíle a poslání, 2010).

Cílem bakalářské práce bylo popsat působení programu doučování v SaSM - DDM ČB na školní prospěch romských dětí a jejich povědomí o rizikovém chování. Doučovací program, který je pro cílovou skupinu romských dětí a mládeže SaSM – DDM ČB nabízen, je považován za jeden z nástrojů prevence mimoškolního vzdělávání a rizikového chování. Ze zkušeností, které jsem získala jako dobrovolník na různých programech Střediska, a především poté z výsledků polostrukturovaných rozhovorů s romskými dětmi, jejich učiteli a pracovníci Střediska, dále na základě nezúčastněného pozorování a záznamů školních známek jednotlivých respondentů vyplynulo, že tento program působí na školní prospěch respondentů pouze v případě, kdy na něj pravidelně dochází. V této době mají respondenti splněné domácí úkoly. Při školních vyučovacích hodinách bývají někteří aktivní, jelikož jim je pracovníky Střediska

vysvětlena aktuální probíraná učební látka. Takovíto respondenti si zároveň alespoň minimálně vylepšují školní známky. Avšak v případě, kdy přestanou na doučování participovat, efektivnost působení programu se okamžitě vytratí. Přesto zůstává alespoň jediná věc, která má na respondenty trvalé působení i v případě, kdy na doučování nedochází. Podle subjektivního vyjádření těchto respondentů, se cítí ve škole úspěšnější a je u nich odbourána bariéra v případě, kdy se při vyučování chtějí hlásit. Program doučování jim tedy zvyšuje sebevědomí.

Činnost SaSM – DDM ČB pracující s cílovou skupinou romských dětí má zároveň působení v oblasti rizikového chování. Pracovníci tohoto Střediska znají velmi dobře své klienty a program dokáží připravit tak, aby měl schopnost podílet se v oblasti primární prevence rizikového chování, včetně reflexe aktuálních problémů. Podrobněji řečeno se snaží respondenty navést na správnou cestu životem, naučit je aktivně a smysluplně využívat svůj volný čas. Středisko nabízí tedy alternativu trávení volného času rizikovým způsobem. Stanovený cíl bakalářské práce proto považuji za splněný.

Přínosem mé práce je poukázání na důležitost nestátních neziskových organizací, které pomáhají romským dětem v oblasti prevence rizikového chování a mimoškolního vzdělávání.

Tato práce je vhodná pro evaluaci SaSM – DDM ČB a bude organizaci poskytnuta. Výsledky lze také použít pro identifikaci případných nedostatků v realizaci prevence rizikového chování u romských dětí.

Problematika vzdělání a rizikového chování je velice rozsáhlá a staví nejen výzkumníky, psychology, apod. na dlouhou cestu k jejímu řešení. Nabízí se mnoho různých rovin pro řešení této problematiky: Zvýšení návštěvnosti mateřských škol, přípravných ročníků a doučovacích programů. Důležitá je také motivace dětí i rodičů návštěvnosti těchto institucí, tedy nabídky stipendia pro studenty, aktivity nabízené zdarma nebo alespoň za minimální poplatek, nabídka svačín v rámci aktivit, svozové služby, apod. Důležitá je také funkce pedagogického asistenta (nejlépe romského) na školách, který vytváří komunikační můstek

mezi školou, žákem a jeho rodinou, na dítě působí jako motivující vzor. Možných návrhů na řešení se nabízí spousta, je to však o trpělivosti těch, kteří se chtějí touto problematikou zabývat.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.* [online]. srpen 2006. [cit. 2010-11-24]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>
2. BANDYOVÁ, M., DAVIDOVÁ, E., (ed.). *Romové bydlení soužití.* Praha: SOCIOKLUB, 2000. ISBN 80-902260-8-6b.
3. BARTOŇOVÁ, M. Možnosti a strategie vzdělávání minorit se zaměřením na romské etnikum; Evropská dimenze ve vzdělání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás. In: VÍTKOVÁ, M. (ed.). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální.* 2. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
4. BOSCO, T. *Don Bosco.* 3.vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-967-4.
5. FERREO, B. *Vychovávěj jako Don Bosco.* 1.vyd. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-294-2.
6. *Cíle a poslání/Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže.* [online].[cit. 2010-12-4]. Dostupné z: <http://www.sasmcb.cz/?page_id=44>
7. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom. Cesty Romů 1945-1990.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0524-5.
8. DAVIDOVÁ, E. Jinakost – to není negativní vlastnost. In: BALVÍN, J. a kolektiv. *Romové a zvláštní školy: sborník z 10. setkání Hnutí R v Ostravě.* Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997.189 s. ISBN 80-902149-6-7.
9. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3.vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0139-7.
10. *Don Bosco – Salesiáni Dona Bosca.* [online].[cit. 2010-12-4]. Dostupné z: <<http://www.saleziani.sk/don-bosco.html>>

11. DRMOTOVÁ, A. *Romské děti a jejich školní úspěšnost*. Bakalářská práce, Dvořáková, J., České Budějovice: ZSF JU, 2008.
12. GILBERT, G. *O dětech a výchově*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009. 96 s. ISBN 978-80-7367-609-4.
13. GORAL, V. *Výchova a vzdělávání romských dětí a mládeže*. České Budějovice: Pedagogické centrum, 1999. 74 s. ISBN 80-7019-003-5.
14. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
15. HOLOMEK, K. *Romská menšina v České republice*. In: GABAL, I. a kolektiv. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.
16. HORVÁTHOVÁ, J. *Kdo jsou hrdinové romského obrození?* In: *Roma Rising: Romské obrození*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. 205 s. ISBN 80-7203-693-9.
17. HYNOUŠOVÁ, O. *Rozvoj pozitivní identity a romské mládeže ve volnočasových aktivitách*. Diplomová práce, KUCHAR, P., České Budějovice: TF JU, 2010.
18. JAKOUBEK, M. (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.
19. KABÍČEK, P., HAMANOVÁ, J. *Prevence chování rizikového v dospívání*. [online]. [cit.2011-02-3]. Dostupné z:
<<http://www.odrogach.cz/index.php?disp=aktuality&p=1&shw=121&sess=>>
20. KAJANOVÁ, A. *Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit*. Disertační práce, Davidová, E., České Budějovice: ZSF JU, 2009.
21. KAJANOVÁ, A., URBAN, D., DAVIDOVÁ, E., ELICHOVÁ, M. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami. Etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. 104 s. ISBN 978-80-7394-181-9.
22. KALEJA, M., KNEJP, J. (eds.). *Aven vakeras pal o Roma. Mluvme o Romech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7368-708-3.

23. Kdo jsou salesiáni. *Salesiáni dnes*. Salesiánský magazín, 2008. 31 s. ISSN neuvedeno.
24. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.
25. KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. *Hodnocení žáků*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 157 s. ISBN 80-247-0885-X.
26. KOLAŘÍKOVÁ, V. *Vybrané sociálně patologické jevy na základních školách, závislosti – alkohol, kouření, drogy*. Hošek, J., České Budějovice: ZSF JU, 2010.
27. KOLAŘOVÁ, L. *Problémy vzdělávání romských dětí*. Bakalářská práce, Kuchař, R., České Budějovice: TF JU, 2008.
28. KOZLOVÁ, L., KUBELOVÁ, V. *Jak psát bakalářskou a diplomovou práci*. 2.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2009. 55 s. ISBN 978-80-7394-155-0.
29. KRŇÁVKOVÁ, M. *Preventivní systém Jana Bosca a prevence kriminality mládeže v České republice*. Bakalářská práce, Šrajer, J., České Budějovice: TF JU, 2009.
30. KUBÍNOVÁ, I. *Šikana a její souvislosti*. Bakalářská práce, Zášková, H., České Budějovice: ZSF JU, 2008.
31. KUKLA, L. Děti „na okraji společnosti“ a jejich specifické problémy. In: VELEMÍNSKÝ, M., TOMŠÍKOVÁ, Z. KUKLA, L., KOLAŘOVÁ, J. *Vybrané kapitoly z pediatrie*. 6.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2009. 178 s. ISBN 978-80-7394-182-6.
32. LUŽICA, R. *Kapitoly z rómské kultúry*. Trnava: Trnavská univerzita, 2004. ISBN 80-89104-34-7.
33. MAREČKOVÁ, M. *Vliv rodiny na dítě*. Diplomová práce, Hanáková, M., České Budějovice: PF JU, 2008.
34. MASTNÁ, L. Specifika sociální práce s osobami z různých etnických menšin. In: GOJOVÁ, A. (ed.). *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

35. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
36. MORRISH, R., G. *12 klíčů k důsledné výchově*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 135 s. ISBN 80-7178-786-8.
37. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
38. NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. 1. vyd. Brno: Matice moravská, 2005. 475 s. ISBN 80-86488-20-9.
39. NEŠPOR, K: *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-831-7.
40. NOVÁ, J. *Prostituce – příčiny a sociální dopad*. Bakalářská práce, Horažďovský, J., České Budějovice: ZSF JU, 2007.
41. PANENKOVÁ, K. *Prevence sociálně patologických jevů na základní škole*. Bakalářská práce, Procházková, M., České Budějovice: PF JU, 2010.
42. PÁPKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-569-5.
43. POLECHOVÁ, P. (ed.) *Jak se dělá „Škola pro všechny“*. 1.vyd. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4667-6.
44. *Poznáním k porozumění. Příručka pro výuku o romské menšině na základních školách*. Český Krumlov: ICOS, 2004. ISBN neuvedeno.
45. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.
46. SEKÝT, V. *Dospívající Romové a rizikové chování. Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. [online]. 2001. odborný seminář, SZÚ. [cit. 2010-11-08].
Dostupné z: <<http://www.freeteens.cz/default.php?&ID=25&publ=2&cl=28>>
47. SEKÝT, V. Romské děti a šikana. In: Kolektiv autorů, *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha: Free Teens Press, 2004. 93 s. ISBN 80-902898-6-X.

48. ŠÍMOVÁ, K. *Doučování romských dětí na Kutnohorsku*. Bakalářská práce, Elichová, M., České Budějovice: TF JU, 2007.
49. ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. 280 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
50. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2008. 123 s. ISBN 978-80-246-1524-0.
51. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
52. UNUCKOVÁ, M. *Žijí mezi námi. Historie a současnost Romů*. Karviná: Občanské sdružení „Sdružení Romů severní Moravy“, 2007. ISBN 978-80-239-9286-1.
53. URBAN, D., KAJANOVÁ, A., DAVIDOVÁ, E. (2008), 236-246 s. *Possible Risks in the Romany Child Development*. Journal of Health Science Management and Public Health, 2, (9).
54. URBAN, D., KAJANOVÁ, A. *Vzdělávání jako klíčová oblast integrace Romů v České republice*. Antropowebzin, 1. vyd. Plzeň: Antropoweb, 2009. 41-46 s.
55. URBAN, D., KAJANOVÁ, A. Salesiáni Dona Boska a jejich práce s romskými dětmi v Českých Budějovicích. *Kontakt*, 2008, vol. 10, no. 3, 317-322 s. ISSN 1212-4117.
56. URBAN, D. *Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží*. Disertační práce, Kaplánek, M., České Budějovice: ZSF JU, 2009.
57. VANČÁKOVÁ, M. *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha: T. A. Print, 2008. ISBN neuváděno.
58. VÍTKOVÁ, M. (ed.). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
59. WERNER, C., *Cikáni*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-008-7.
60. ŽÁKOVÁ, M. *Prostituce – charakteristika*. [online]. 2006. ICM NIDM MŠMT. [cit. 2010-12-06]. Dostupné z: <<http://www.icm.cz/prostituce-charakteristika>>

8 KLÍČOVÁ SLOVA

doučovací program v SaSM – DDM ČB

rizikové chování

romské dítě

školní prospěch

vzdělávání Romů

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR – Česká republika

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NICM – Národní informační centrum pro mládež

SaSM – DDM ČB – Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže

SDB – Salesiáni Dona Bosca

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Otázky pro dítě navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

Příloha 2: Otázky pro dítě nenavštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

Příloha 3: Otázky pro učitele spolupracující s SaSM – DDM ČB

Příloha 4: Otázky pro pracovníky SaSM – DDM ČB spolupracující se ZŠ Máj
v Českých Budějovicích

Příloha 5: Přepis rozhovorů s romskými dětmi navštěvující program doučování v SaSM
– DDM ČB

Příloha 6: Přepis rozhovorů s romskými dětmi nenavštěvující program doučování
v SaSM – DDM ČB

Příloha 7: Přepis rozhovorů s učiteli spolupracující s SaSM – DDM ČB

Příloha 8: Přepis rozhovorů s pracovníky SaSM – DDM ČB spolupracující se ZŠ Máj
v Českých Budějovicích

Příloha 1

Otázky pro dítě navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

1) Údaje o dítěti

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?
- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník
- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

3) Proč chodíš na doučování?

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM - DDM ČB?

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB?

(Chválí tě pan/í učitel/ka?)

(Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?)

(Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?)

(Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je máš rád/a?)

(Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?)

(Který předmět ti dělá největší potíže?)

(Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?)

(Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumíš?)

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školní přípravou?

(Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?)

(Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?)

(Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?)

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

(Víš, co je to krádež, šikana, prostituce (př. šlapka), závislost, ...?)

(Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?)

(Víš, jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?)

(Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?)

(Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?)

(Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?)

(Mluví s vámi někdo o drogách, šikaně,...?)

(Víš, na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít, nějaký problém?

Víš, kam máš přijít?)

(Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?)

(S kým mluvíš o problémech?)

Příloha 2

Otázky pro dítě nenavštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

1) Údaje o dítěti

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?
- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

2) Myslíš, že kdybys doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

3) Zařadil/a by ses ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

(Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?)

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

(Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?)

(Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?)

(Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?)

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

(Víš, co je to krádež, šikana, prostituce (př. šlapka), závislost, ...?)

(Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?)

(Víš, jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?)

(Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit, ...?)

(Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?)

(Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?)

(Mluví s vámi někdo o drogách, šikaně, ...?)

(Víš, na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít, nějaký problém?)

Víš, kam máš přijít?)

(Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?)

(S kým mluvíš o problémech?)

Příloha 3

Otázky pro učitele spolupracující s SaSM – DDM ČB

- 1) **Myslíte si, že romské dítě považuje svůj školní prospěch za důležitý?**
(Proč je důležitý? Popř. co je pro něj důležitější?)
- 2) **Zajímají se rodiče romského dítěte o jeho školní prospěch?**
(Jakým způsobem? Chodí např. na rodičovské schůzky? Dochází na ně pravidelně?)
(Pomáhají rodiče svým dětem s přípravou do školy? Popř. kdo jim pomáhá?)
- 3) **Víte, které děti chodí na program doučování v SaSM – DDM ČB?**
- 4) **Udrží si, popř. zlepšují si romské děti navštěvující doučovací program v SaSM – DDM ČB snáze školní prospěch, oproti romským dětem, které žádný podobný program doučování nenavštěvují?**
(V čem je si jej zlepšují? Proč si jej nezlepšují, ale jen udržují?)
(Když by jste porovnal/a školní prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují program doučování SaSM – DDM ČB, který školní prospěch je lepší? Na základě čeho usuzujete?)
(Je výrazný rozdíl mezi školními prospěchy romských dětí, navštěvující a nenavštěvující program doučování SaSM – DDM ČB?)
(Myslíte si, že je pro romské dítě doučovací program v SaSM – DDM ČB významný?)
(Doporučil/a byste jej i romským dětem, které nenavštěvují žádný program doučování?)
(Informujete žáky a jejich rodiče, o možnosti programu doučování v SaSM DDM ČB?)
- 5) **Mají podle Vašeho názoru romské děti povědomí o rizikovém chování?**
(Mají romské děti povědomí o tomto výrazu?)

Příloha 4

Otázky pro pracovníky SaSM – DDM ČB spolupracující se ZŠ Máj v Českých Budějovicích

- 1) V čem spočívá účelnost programu doučování v SaSM – DDM ČB?**
- 2) Domníváte se, že program doučování na romské děti působí pozitivně?**
- 3) Snažíte se na děti působit i v oblasti rizikového chování?**

Příloha 5

Přepis rozhovorů s romskými dětmi navštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

1) Rozhovor s Aničkou

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

A: Jo, to jsem Romka i rodiče jsou Romové. Taky jsem ale Češka, ale hlavně jsem teda Romka.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

A: Je mi 8 roků. Chodím do 2. třídy a náš pan učitel je fajn, je na nás hodný.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM – DDM ČB?

A: No to teď nevím, ale myslím, že tak v první třídě jsem sem začala chodit. Tak to už je určitě tak dva roky.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

A: To mi řekl starší brácha. Řekl, ať jdu klidně s ním. Tak jsem šla. No a tady se mi to jako líbilo, tak sem chodím pořád. Pak jsem to taky řekla svému bráchovi, pak se mnou šel na doučování a taky sem už chodí.

3) Proč chodíš na doučování?

A: No chodím sem, protože bych se chtěla zlepšit v učení. Myslím si, že když sem budu často chodit, tak budu učení ve škole líp zvládat a budu tomu víc rozumět. Mám totiž nějakou pětku, taky trojky, ale mám i hodně jedniček. Nejdou mi hlavně hodiny, vůbec tomu nerozumím. Ale doma máme počítač, kde je takový program a tam ty hodiny umím. A taky hodně pomůžete tady na doučku, to pak vždycky chápu. Asi mám ve škole víc strach. Mám strach, že udělám něco špatně. Akorát teda, když se tady jako něco naučím, tak tomu rozumím trochu víc a už se ve škole tak nebojím.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

A: No tady se doučuju hlavně z matematiky, českého jazyka. Pan učitel nám také dává domácí úkoly, se kterými potřebuju na doučování pomoci, protože tomu nerozumím.

Taky mi moc nejde čtení, a když nemám zrovna žádný domácí úkol nebo nepotřebuju naučit ani matematiku a český jazyk, tak si přinesu na doučování nějaké čtení. Pamatuju si, že jsem v první třídě nosila také písanku, to mi taky moc nešlo.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB?

A: Jo, to jo. Připadám si lepší. Taky si myslím, že jsem chytřejší.

Chválí tě pan/i učitel/ka?

A: Jo, to mám velkou radost, když mě pan učitel pochválí. Třeba minulý týden jsem donesla do školy domácí úkol a dostala jsem za něj jedničku. Je ale pravda, že mě pan učitel chválí jen někdy. Říká, že jsem super, ale musím se ještě hodně zlepšovat. Hlavně mi chválí sešity anebo domácí úkoly, které jsem psala na doučování. Taky v první třídě mě učení nešlo skoro vůbec. Nikdy mě moc nechválil. Když jsem pak ale začala chodit na doučování, tak jsem se začala zlepšovat a už mě chválí.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

A: Ted' jsem se hodně zlepšila. Začínám mít občas i jedničky, ale ted' než bylo vysvědčení, tak jsem měla hlavně dvojky a trojky. Ted' jsem taky dostala jedničku z matematiky a dvojku z čítanky. Jinak mám víc dobrých a míň špatných známek. Akorát jsem měla dvojku z chování, protože jsem neměla omluvený hodiny, když jsem chyběla.

Rozumíš všemu na co se tě pan/i učitel/ka ptá?

A: No, skoro všemu, na to co se mě pan učitel ptá, rozumím. Ale dělá mi potíže porozumět, když něco čtu v učebnicích. Hlavně nerozumím českému jazyku. Když ale pan učitel něco píše na tabuli, tak tomu už rozumím. Asi proto, že pan učitel se snaží psát tak, abychom jsme tomu rozuměli.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

A: Nejvíce mě baví matematika. Z matematiky mám ted' jedničky a to mě dělá radost. Asi mám jedničky proto, že tomu rozumím. Hodně se toho naučím taky na doučování. Dál mě taky trochu baví prvouka.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

A: No, nebaví mě čtení. Vůbec tomu nerozumím, když čtu.

Který předmět ti dělá největší potíže?

A: Asi to čtení. Taky mě moc nejde český jazyk, protože nevím, co mám dělat, když čtu.

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

A: Jo, Učení mě baví. Líbí se mi, když se ve škole dozvím jako něco zajímavého. Když učení rozumím, tak mi to nevadí, že se musím učit třeba něco i z paměti nebo psát domácí úkoly, protože je mám brzy hotový. Když ale úkolu nerozumím, tak ho dělat nechci.

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumíš?

A: No, jednou jsem pomohla spolužačce, už si ale nepamatuju s čím. Ale to mě bavilo.

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školní přípravou?

A: Pomáhá mi starší brácha, sám taky chodí na doučování. Poradí mi teda hlavně jako s úkoloma, to totiž umí, ale jako učit neumí.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

A: Svý místo doma mám, ale musím se o ně střídat s ostatními sourozenci. K psacímu stolu se vždycky vejdem tak dva sourozenci. U psacího stolu vždycky sedím se svým bratrem, který na mě dohlíží, když píšu domácích úkoly. Jinak u stolu sedávám jen někdy, když je to potřeba.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

A: No, když dostanu špatnou známku, jako pětku, rodiče mě vezmou kapesné a den nesmím jít ven se svými kamarády. Ale nějak jim špatné známky nevadí.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

A: Třeba, když dostanu jedničku, tak zase dostanu třeba kapesné např. pět korun a pochválí mě. Já mám taky radost.

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

A: Nevím.

Víš, co je to krádež, šikana (př. šlapka), prostituce, závislost, ...?

A: Šikana je třeba, když někdo někomu ubližuje. Třeba někdo někoho kopne, bere mu peníze, je na něj zlý a bere mu peníze. Taký mluví sprostě. Drogy jsou ta zelená tráva. Ale nevím, co je závislost. Asi je to moje mamka. Jak nemá cigaretu, když má na ni

chuť, tak je zlá a musí si je jít koupit. Prostituce ale nevím co je. Jo, šlapka je ta paní, co dělá sex za peníze?

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

A: Asi to není správné, nespíš proto, že to druhým lidem ubližuje a jsou smutní.

Víš, jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

A: No za krádež jde člověk do vězení, nebo ho potrestají rodiče tak, že mu zakážou chodit několik dní ven. Šikana, závislost taky.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...

A: Hm, jo ale jen jednou jsem ukradla se sestřenicí lízátko. Ale řekla mi to sestřenice, at' to s ní udělám. Nikdo nás nechytnul, ale pak jsem měla dlouho strach, že se na to někdo přijde. Nekouřila jsem ještě.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

A: O nikom nevím. Akorát ve třídě máme spolužáka, který je na všechny ostatní zlý, kope je, ničí jim věci, atd.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

A: Nevím, jen možná jednou se mnou a ostatními spolužáky mluvil pan učitel o kouření cigaret.

Mluví s vámi někdo o drogách, šikaně?

A: Ne, jenom učitel.

Víš, na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít, nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

A: Šla bych za mámou a možná i panem učitelem.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

A: Žádný problém nemám.

S kým mluvíš o problémech?

A: S mamkou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 1. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	4	5
Matematika	3	4
Prvouka	2	3
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	2
Pracovní činnosti	1	2

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	2
Český jazyk	5
Matematika	5
Prvouka	4
Tělesná výchova	2
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	2
Pracovní činnosti	2

Pozorování

Aničku jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky. Do třídy chodí společně se svým bratrem Bořkem.

Je pravdou, že se Anička velmi často aktivně hlásí s ostatními spolužáky, ale v případě, kdy je oslovena, absolutně nemá ponětí, na co se jí pan učitel ptá. Spíše působí dojmem, že když se hlásí většina jejich spolužáků, považuje i ona za důležité, aby se také hlásila, ačkoliv nezná odpověď na kladenou otázku, spíše se chce vyrovnat ostatním. V případě, kdy měly děti vyhledat na tabuli ve větách slovní druhy, Anička se opět hlásila. Následně byla oslovena, ale neodpověděla správně ani jednou a velmi často úplně mlčela. Začátkem každé vyučovací hodiny je převážně nesoustředěná, roztěkaná. Až teprve v polovině vyučovací hodiny se začíná soustředit a hlásit proto, že ví, na co se jí a ostatních spolužáků učitel ptá. V tomto případě se jí podařilo občas správně odpovědět na položenou otázku.

2) Rozhovor s Bořkem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

B: Jo, jsem Róm. Nevím, asi proto, že mamka je taky Romka.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

B: Je mi 9 let. Chodím do 2. třídy se svou ségrou.. Sedíme spolu v lavici, ale někdy mě štve, tak si sednu do jiný lavice.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

B: No to nevím, ale myslím, že od začátku co chodím do druhé třídy.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

B: Já jsem o tom nevěděl dlouho. Pak ale ségra začala někam po škole chodit a domů se vracela pozdě. Tak jsem se jí ptal, kam chodí. Tak mi o tom doučování řekla. Pověděla mi co se tam dělá, kdo tam je a takový věci. Pak se mě zeptala, jestli tam nechci jít s ní, že bychom tam alespoň chodili spolu. Tak jsem řekl, že jo. Když jsem sem přišel, tak to tady bylo dobrý. No a od té doby sem chodím pořád.

3) Proč chodíš na doučování?

B: No, protože mám úkoly, se kterými potřebuju pomoci. Někdy jim totiž nerozumím. Tady mě vždycky někdo poradí. Taky mi pak pan učitel dá za domácí úkol, teda když ho mám pěkně napsaný, jedničku. Někdy taky něčemu nerozumím, jako to co jsme se učili ve škole. Tak si to sem přinesu a někdy se to tu naučím. No ale jinak sem teda hlavně chodím s úkoly.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

B: Hlavně z matematiky, ale taky z čítanky, prvouky, českého jazyka. Buď to mám jako domácí úkol nebo se potřebuji něco z toho naučit.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB

B: Jo, připadám si úspěšnější. Hlavně se pak ve škole nebojím hlásit.

Chválí tě pan/í učitel/ka?

B: Jo, docela jo. Rád se hlásím. Když pak něco řeknu dobře, tak mě někdy pochválí. Taky mě chválí za domácí úkoly a na tělocviku.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

B: Asi spíš od každého něco. Jedničky mám hlavně za domácí úkoly. Jinak z písemek mám spíš špatný známky. Jinak tak všechno, jako nějaký dvojky, trojky, taky čtyřky a někdy pětku.

Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?

B: No moc ne, ale zase jak kdy. Někdy se stane, že nechápu, na co se pan učitel ptá, ale jinak celkem rozumím. Jako někdy se stane, že nedávám pozor, pak tomu nerozumím. Ale to je jen někdy. No prostě, jak v kterých předmětech. Nejvíc nerozumím, když je český jazyk.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

B: Nejvíc mě baví matika. Taky čtení. Pak mě baví i tělocvik, to je fajn. Mám je rád, protože mě třeba matika docela baví, rád čtu a tělocvik mám rád, protože můžeme hrát fotbal nebo běhat apod., tak to mě baví.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

B: Nemám rád hlavně český jazyk, prvouku a taky mě nebaví čtení, když se to pak musím naučit nazpaměť.

Který předmět ti dělá největší potíže?

B: Asi prvouka, protože je těžká a vůbec ji nerozumím. A pak taky hodně čeština, který taky moc nerozumím.

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

B: Jo, to mě baví. Teda jak co, ale baví mě to.

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumí?

B: Jo pomáhám. Navíc mě to baví, když pomůžu. Nejvíc pomáhám jednomu spolužákovi s matematikou.

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školním přípravou?

B: Ano, pomáhá. Hlavně mamka a starší brácha. Střídají se, když potřebuji pomoci.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

B: Jo mám, ale někdy se střídám se ségrou.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

B: Rodičům nevadí, když dostanu špatnou známku. Ale, jako dají mi takový malý pohlavek. Pak mi třeba dají na jeden den zaracha.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

B: Když dostanu dobrou známku, tak mě rodiče pochválí a dají mi třeba peníze nebo mě pohladí. Mám radost, když dostanu dobrou známku.

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

B: Nevím, že se špatně chovám.

Víš, co je krádež, šikana (šlapka), prostituce, závislost,...?

B: Krádež je, když třeba ukradnu čokoládu nebo mobil. Šikana je třeba, když někoho biju, nebo mluvím sprostě, taky mu něco беру. Prostituce je, když řeknu něco sprostě? Šlapka je asi nějaká ženská, co vyhledává chlapy, pak s nima je a dostane za to peníze. Závislost? To nevím.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

B: Není to správné, protože pak bych mohl jít třeba do toho dětského ústavu. Nebo do vězení. Taky to ubližuje těm dalším lidem.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

B: No za krádež, mě chytanou policajti a pak bych šel do vezení nebo budu mít zákaz chodit ven.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

B: Ne, já jsem nikdy nic neukradnul. A kouřit jsem taky nezkoušel. Nechci mít rakovinu, protože bych ji mohl z kouření dostat.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

B: No to už jsem říkal, ne? Šikana je, když někomu nějak ubližuji. No jeden kluk se nám třeba různě posmíval, kopal nás apod. Ale už to nedělá.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

B: Jednou si o tom se mnou povídala mamka. Jako co se má dělat, co bych dělat neměl a tak. Taky učitel nám občas něco říká.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

B: Kromě mamky, tak už asi ne.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

B: Mohl bych jít na policii? Nebo za mamkou, panem učitelem nebo tak.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

B: Ne, teďka nic.

S kým mluvíš o problémech?

B: No jako, když mi něco je, tak jdu vždycky za mamkou. A když mi někdo něco udělá ve škole, tak to řeknu panu učiteli.

Vysvědčení

Vysvědčení z 1. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	3	1
Český jazyk	2	4
Matematika	3	3
Prvouka	1	2
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	2
Český jazyk	5
Matematika	3
Prvouka	4
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	2
Pracovní činnosti	2

Pozorování

Bořka jsem navštívila též během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky. Do třídy chodí společně s Aničkou, jsou to sourozenci.

V jeho případě, je to pravý opak Aničky. Již od samého začátku vyučovací hodiny je velmi snaživý a soustředivý. Velmi často se hlásí a v případě oslovení, dokáže správně odpovědět. Pozorně se soustředí na výklad učitele. Nenechá se rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného. V případě, kdy měly děti vyhledat na tabuli ve větách slovní druhy, Bořek často zvládl dobře odpovědět. Během českého jazyka měly přečíst krátký text a chlapec se aktivně přihlásil. Přesto, že má značné logopedické problémy s vyslovováním hlásek R, Ř, L a občas zamění slabiky, po delším čtení se tyto problémy začínají ztrácet a je mu velmi pěkně rozumět. Bořek si to nejspíš uvědomuje, protože i on sám často aktivně čte a vyhledává někoho, kdo by jej poslouchal.

3) Rozhovor s Cecilíí

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Róm? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

C: Ano, jsem Romka. No já to jako nevím, ale myslím si, že Romka jsem proto, že děláme jako nějaký věci jinak než vy, že máme trochu jinou kulturu, apod.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

C: Je mi 10 roků a chodím do 3. třídy.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

C: Myslím, že tak jeden rok, možná i dýl. Teď ale přesně už nevím.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

C: Od mojí sestřenice Sabiny, že má kamarády, co jsem chodívaj. Pak jsme jednou byly venku, a potkali jsme děcka, jak chodívaj ven na tu pinku, víš ne? Tak jsme na ni se Sabinou začaly taky chodit. Tam nám pak děcka řekli i o doučování. No a tak jsem začala chodit i jsem.

3) Proč chodíš na doučování?

C: No, protože potřebuju pomoct napsat domácí úkoly. Někdy se taky potřebuji něco naučit, a když tomu nerozumím, tak jdu sem a tady už se to pak naučím. Nebo prostě, když něco nevím, jako něčemu nerozumím. Jo, docela sem chodím ráda, tady je to totiž dobrý. Hlavně, když nás sem chodí víc.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

C: No, tak většinou hlavně z češtiny, matematiky, taky angličtiny a potom tak různě, co zrovna potřebuju. Někdy donesu i prvouku. Občas musím procvičit i čtení. Ale hlavně sem nosím domácí úkoly, abych je měla dobře napsaný.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB

C: Jo, to asi jo. Hlavně jsem předtím učení nerozuměla a teď už jo. Tak mi to jde i ve škole líp.

Chválí tě pan/í učitel/ka?

C: Jo, třeba když řeknu jako něco dobře. Třeba, když se musíme hlásit, když se nás paní učitelka na něco ptá. Nebo nám taky dá jako pochvalu červený puntík.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

C: No, to mám spíš tak jako od každého něco. Ale myslím, že nejvíc mám zrovna teďka dobrých známek. Možná z matematiky mám ty lepší, ale z českého jazyka mám horší.

Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?

C: Něco jo a něco ne. Třeba, když jsme dělali zaokrouhlování, tak jsem tomu ve škole nerozuměla. Tady na doučování jsem se to pak naučila a pak jsem tomu rozuměla i ve škole. No a moc nerozumím češtině, ale to zase jako co, taky když něco čtu.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

C: Tak nejradši mám asi hudebku, pak výtvarnou výchovu, matiku, tělocvik a možná i trochu češtinu. A baví mě to proto, že je to zábava. Hlavně, když nás paní učitelka vyvolává a když zrovna vyvolá mě a já to řeknu dobře, tak mě pochválí a to mě baví.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

C: No asi trošku, teda jak kdy nemám ráda češtinu. Ale úplně nejvíc mě nebaví čtení. To fakt nemám ráda, protože tomu nerozumím. Si to nejprve musím přečíst pro sebe a pak to čtu nahlas.

Který předmět ti dělá největší potíže?

C: *No asi to čtení. Ale úplně nejvíc mi teda dělaj ty písemky, když píšeme. To je hrozný, navíc na to mám málo času, tak jsem nervózní, že to nebudu stíhat. A navíc jsem z toho nikdy nedostala jedničku. A asi úplně nejvíc mi nejde čeština.*

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

C: *Jo, baví. Hlavně, když se hlásíme a já to řeknu dobře a dostanu třeba taky jedničku za to, tak to je fajn. A učení mě jako celkově celkem baví.*

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumí?

C: *Jo pomáhám. Už jsem hodněkrát pomohla něco vysvětlit. To mě baví pomáhat.*

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školním přípravou?

C: *Jo, pomáhá mi mamka, někdy teda i taťka. Ale mamka skoro každý den, taťka jen někdy, chodí totiž brzo ráno do práce. Mamka mi jinak pomáhá, když teda není zrovna doučko, tak to se se mnou učí ona. Jinak jsem taky někdy u tety, tak to mi taky pomůže a mamka to pak zkontroluje.*

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

C: *Jo mám. Doma máme počítač na stole, tak se učím tam. Taky mám svůj stůl v pokojíčku, ale tam už sedává i brácha, tak mu někdy taky pomůžu s učením.*

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

C: *Jo, když mám špatnou známku, třeba čtyřku, tak musím hlídat fakt hodně zlobivého bráchu a to je hrozný. Musím s ním chodit třeba na procházky. A taky na mě někdy i trochu řvou, se mě ptají, jako jestli jsem se na to neučila. Rozhodně jim to vadí.*

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

C: *No to mi řeknou, jako že sláva, že jsem to zvládla. Taky, že mi to jde, že jsme šikovná atd. Někdy dostanu čokoládu, tak se rozdělím s bráchou nebo dostanu peníze. A já mám samozřejmě taky radost, protože mě rodiče pochválí.*

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

C: *Nevím, třeba jako když jsem zlobivá, sprostá nebo tak? Nebo taky třeba biju bráchu?*

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (šlapka), závislost...?

C: Krádež je, když třeba někdo něco ukradne v krámě. Šikana je třeba, když někoho někdo bije, něco mu bere, posmívá se mu. Je na něj sprostý. A jako, že se bojím, že mi někdo ublíží. Prostituce, to nevím co je, ale šlapka je jedna ženská, co se s někým vyspí a vydělá si za to. Závislost? To je asi, když je někdo na někom závislý?.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

C: Ne, to určitě není správné. Protože pak můžu jít do vězení, nebo dostanu pokutu. Taky to může poškodit druhé lidi. Třeba u nás ve škole jeden kluk furt krade.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

C: Že jdou teda do vězení? Nebo půjdou do děcáku a do výchovného ústavu.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit, ...?

C: Ne, my jsme si s kamarádkami řekli, že to zkusíme, až nám bude 14 let, tak vyzkoušíme kouřit. Mamka mi jednou říkala, že když jsem byla malá tak jsem prý ukradla bonbóny.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

C: Jo, že někoho biju, mluvím sprostě, posmívám se mu, něco mu беру, zničím atd. Jeden kluk u nás ve škole, tak se mu plno lidí směje, že je šprt a brejloun.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

C: No tak různě, něco i ve škole, taky mamka mi něco řekla.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně, ...?

C: No ta mamka a ve škole.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

C: No tak na policii a šla bych za mamkou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

C: Ne, akorát jako když dostanu špatnou známku, tak to nejsme ráda. Ale teď nic.

S kým mluvíš o problémech?

C: Asi hlavně s mamkou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	4	4
Matematika	3	3
Prvouka	3	3
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 3. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	4
Anglický jazyk	4
Matematika	4
Prvouka	4
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Cecilii jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Od začátku vyučovací hodiny se snaží soustředit, nenechá se rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného. Protože si je však se svými znalostmi velice nejistá, raději se nehlásí. Přesto ji paní učitelka často vyvolává. V případě, kdy měly děti vyhledat na tabuli ve větách slovní druhy, často se Cecilie mýlila. Nedaří se jí příliš vyjmenovat slovní druhy. V přemýšlení nad danou vyučovací problematikou je pomalejší. Přesto je snaživá. Ve školní třídě bych Cecilii zařadila mezi žáky méně dobré, přesto však snaživé.

4) Rozhovor s Danem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

D: Jo, jsem Rom. Prostě jsem Rom i moji rodiče jsou Romové.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

D: Je mi 9 let. Chodím do 3. třídy.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

D: Asi tak skoro dva roky.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

D: Tak různě od kamarádů, já už si to ani moc nepamatuju.

3) Proč chodíš na doučování?

D: No, protože si tady můžu napsat úkoly, se kterými mi tu vždycky pomůžou. Někdy jim moc nerozumím. Taký se tu dozvím různě nové věci.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

D: No, tak z češtiny, angličtiny, matematiky, prvouky. A tak co zrovna potřebuju.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB

D: Jo. To jo. Hlavně se pak nebojím ve škole hlásit, že bych mohl říct něco špatně. Když píšu na doučku úkol, tak to hnedka se mnou i procvičí a vysvětlí mi to. Pak to druhej

den opakuju ve škole a mě to jde, protože to už umím. Tak mě to pak i baví a mám lepší pocit, že nejsem blbej.

Chválí tě pan/í učitel/ka?

D: Docela často. Že jsem hodnej, chytřej, že poslouchám, apod.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

D: Já myslím, že víc těch dobrých. Mám celkem pěkné známky. Hodně jedniček.

Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?

D: Zase všemu ne, spíš něčemu jako jo a něčemu ne. Tak asi tak. Ale asi nejvíc nerozumím českému jazyku a pak čtení.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

D: Úplně nejradši mám tělocvik, protože je to zábava, stejně tak i hudebka.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

D: Angličtinu, protože je fakt těžká, je toho moc. A pak taky čeština mi nejde.

Který předmět ti dělá největší potíže?

D: No asi ta angličtina, protože je hodně těžká. A taky hodně diktáty. Ty jsou taky dost těžký. Z toho mám vždycky strach.

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

D: Jo, celkem jo. Učení mě celkově baví, je to zajímavý.

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumí?

D: Jo pomáhám. Hodně často někomu ve třídě pomáhám a jako baví mě to.

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školním přípravou?

D: Jo, pomáhá mi tatka, někdy taky mamka. Ale tatka víc.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

D: Jo mám. V kuchyni a taky v pokoji u stolu s počítačem.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

D: Jo, když mám pětky a čtyřky. To pak nesmím na počítač.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

D: Tak to mě pochválí. Dají mi třeba peníze nebo prostě něco. Já mám rozhodně radost.

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

D: Nevím.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (šlapka), závislost,...?

D: Krádež je, když třeba někdo něco vezme, když se zrovna nikdo nekouká. Šikana je třeba, když někdo něco někomu bere, posmívá se mu, bije ho, ničí mu věci. Je na něj sprostý. Prostituce, to nevím co je, ale šlapka je ženská co dělá sex. Závislost je třeba závislost na cigaretách nebo počítači.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

D: Ne. To určitě ne. Mohl bych jít do vězení a to bych nechtěl.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

D: No pokud je to dítě, tak může jít do ústavu. A pokud dospělý, tak jde do vězení.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

D: Kouřit jsme ještě nezkoušeli, ale když jsem byl malej, to jsem ale ještě neměl rozum, tak jsem ukradl nutelu.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

D: No jak jsem říkal, že někdo někoho bije, krade a ničí mu věci, apod. Jeden náš spolužák, tak se vždycky hádá s ostatníma, ale jako to je spíš takový kamarádský, on se tomu směje.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

D: Tak asi různě z filmů. A taky od učitelů.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

D: Tak hlavně babička, ale tak i celá rodina.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

D: No na celou rodinu nebo na pana učitele, když je to ve škole.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

D: Ne.

S kým mluvíš o problémech?

D: S rodinou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. poletí
Chování	1	1
Český jazyk	1	1
Matematika	1	1
Prvouka	1	1
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 3. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	1
Anglický jazyk	1
Matematika	1
Prvouka	1
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1

Pracovní činnosti	1
-------------------	---

Pozorování

Dana jsem navštívila též během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Již od samého začátku vyučovací hodiny je velmi snaživý a soustředivý. Velmi často se hlásí a v případě oslovení, dokáže správně odpovědět. Pozorně se soustředí na výklad učitele. Nenechá se rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného. V případě, kdy měly děti vyhledat na tabuli ve větách slovní druhy, často zvládl dobře odpovědět. Výborně ovládá slovní druhy. Během matematiky měly zaokrouhlovat čísla a chlapec se aktivně přihlásil. Ve třídě celkově patří mezi velmi chytré a pilné žáky.

5) Rozhovor s Emílií

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

E: Jo, jsem. Rodiče jsou taky Romové.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

E: Je mi 10 let. Chodím do 4. třídy.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

E: Asi tak tři roky.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

E: No já jsem se to dozvěděla od svých kamarádů, kteří sem chodily. Tak jsem to taky šla zkusit a moc se mi tu líbilo. Jsou to hodní a vždycky mi pomůžou.

3) Proč chodíš na doučování?

E: No, protože chodit musím. Nikdo jiný mi moc s úkoly totiž nepomůže a tady je mám alespoň dobře napsaný.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

E: Z češtiny, matematiky, angličtiny, prvouky. A celkově domácí úkoly.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB

E: No to zase ani ne. Spíš jak v čem, když jsem se to zrovna učila na doučování, tak i jo.

Chválí tě pan/í učitel/ka?

E: No, hlavně za domácí úkoly. Ona nás zase moc nechválí, jen za nějaký věci, třeba na hudebce nebo tak.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

E: Já myslím, že mám víc dobrých známek. Většinou dostávám fakt dobrý, jen někdy dostanu špatnou známku.

Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?

E: Celkem jo, ale zase jak čemu. Vždycky se něco najde, čemu nerozumím. Nejvíc asi teda nerozumím českému jazyku a čtení.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

E: Tak nejradši mám hudebku, taky tělocvik není špatnej. Různě tak ty předměty, co nejsou těžký.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

E: No tak určitě český jazyk, taky angličtinu moc nemusím, protože tomu nerozumím.

Který předmět ti dělá největší potíže?

E: Asi určitě ta angličtina a český jazyk. Pak z toho ty diktáty. Je to dost těžký a vůbec tomu nerozumím.

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

E: Tak celkem i jo. Mě je to spíš jedno, učit se prostě musím, že?

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumí?

E: Když to někdo po mě chce, tak mu pomůžu. Ale sama od sebe ne.

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školním přípravou?

E: No tak různě, kdo má na mě zrovna čas. Ale asi nejvíc mamka.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

E: Jo mám. Ale musím se střídat.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

E: Tak vadí jim to, ale jako nějak mě netrestaj. Třeba jen dostanu zaracha na jeden den.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

E: Tak to mě pochválí a dají mi třeba čokoládu. Jo, radost mám.

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

E: To nevím.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (šlapka), závislost,...

E: Krádež je, když třeba něco ukradnu a zjistíš to později. Šikana je třeba, když někomu беру věci, taky je ničím, posmívám se mu, třeba ho i biju, atd. Prostituce, to nevím co je, ale šlapka je asi nějaká holka, co spí s chlapama za peníze. Závislost je třeba závislost na drogách.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

E: Není. Protože to může někomu ubližovat. A šla bych určitě do vězení.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

E: No většinou jde do vězení.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...

E: Jo jednou s kamarádkami jsme kouřily, ale nikdo to nezjistil. Jendou jsem ukradla čokoládu, ale mamka mě pak seřvala.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

E: Když někdo někoho bije, ničím věci, atd. No zatím nevím, jako u nás se pořád někdo někomu posmívá, perou se ve třídě, atd.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

E: Tak něco od našich, od učitelky.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...

E: To ne, jen když se něco zrovna stane.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

E: Já bych šla za mámou, a pokud to bude ve škole, tak bych to řekla učitelce.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

E: Ted' ne.

S kým mluvíš o problémech?

E: Většinou s mamkou. Ale s rodinou taky, jako tátou a tak.

Vysvědčení

Vysvědčení z 3. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	5	4
Anglický jazyk	4	4
Matematika	4	4
Prvouka	3	3
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení ze 4. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	4
Anglický jazyk	5
Matematika	4
Informatika	1
Člověk a jeho svět	4
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	1

Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Emílii jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětu matematiky.

Emílie se hned od začátku hodiny nesoustředí, až po chvíli, kdy si uvědomí, že by dávat pozor na výklad vyučujícího. Vyučovací hodina je na ni příliš dlouhá a k jejímu konci se nesoustředí skoro vůbec. Během vyučování občas hlásí s ostatními spolužáky., Občas zvládne odpovědět na pokladenou otázku, když je vyvolána. V případě, kdy ale žáci měli na tabuli napsanou slovní úlohu a Emílie byla vyvolána, aby ji vyřešila, nebyla schopna pochopit její text. Proto tento úkol nezvládla. Ve chvíli, když se zrovna soustředí, je snaživá a chce se vyrovnat ostatním spolužákům. Ve školní třídě bych ji zařadila mezi žáky méně chytré, přesto však občas snaživé.

6) Rozhovor s Františkem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

F: Jsem Rom. No i mamka a táta jsou Romové.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

F: Je mi 9 let. Chodím do 3. třídy.

- Jak dlouho navštěvuješ doučování v SaSM - DDM ČB?

F: Asi tak rok.

2) Kde nebo od koho jsi se dozvěděl/a o programu doučování v SaSM – DDM ČB?

F: No, řekl mi to Bořek, jsme totiž kamarádi.

3) Proč chodíš na doučování?

F: Protože si tady udělám úkoly do školy, taky se něco naučím a doma už mám pak volný čas.

4) Z jakých předmětů se doučuješ v SaSM – DDM ČB?

F: Doučuju se z angličtiny, matematiky a prvouky.

5) Připadáš si ve škole úspěšnější, když chodíš na doučování v SaSM – DDM ČB

F: Tak trochu jo. Hlavně taky jistější, když se hlásím.

Chválí tě pan/í učitel/ka?

F: Jo, často. Třeba, že jsem hodný, nebo že mám dobře a pěkně udělaný domácí úkoly, taky že jsem dost dobře napsal test.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

F: Myslím, že mám víc dobrých známek. Spíš teda víc těch dobrých.

Rozumíš všemu, na co se tě pan/í učitel/ka ptá?

F: No, celkem jo. Rozumím skoro všemu. Akorát teda moc nerozumím češtině.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole máš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

F: Tak úplně nejvíc mám rád matiku, protože mě fakt dost baví. Taky mě dost baví výtvarná výchova, hudebka není špatná a předměty, kde je prostě zábava.

Který/é vyučovací předmět/y ve škole nemáš rád/a? Proč ho/je nemáš rád/a?

F: Tak to asi český jazyk. Je totiž dost těžký a moc mu nerozumím. Taky mi trochu nejde čtení a občas i angličtina.

Který předmět ti dělá největší potíže?

F: Tak to asi určitě český jazyk. Ten je hodně těžký. A taky písemky, to je těžká otrava.

Baví tě víc učení, když mu rozumíš? A baví tě učení vůbec jako učení takové?

F: Jo, jako učení není špatný. Občas je to i zajímavý.

Pomáháš s některými předměty spolužákům, pokud něčemu nerozumí?

F: Občas jo. Někdy to dělám rád a někdy jen proto, že si myslím, že musím pomoci.

6) Kromě toho, že docházíš na doučování v SaSM – DDM ČB, pomáhá ti také někdo doma se školním přípravou?

F: Jo, máma, když je potřeba, aby mi trochu pomohla. A taky mi kontroluje domácí úkoly.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

F: Jo mám. Úplně pro sebe.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

F: No, to jo a dost jim to vadí. To dostanu na pár dní zaracha chodit ven a musím se jenom učit. A to mě dost vadí, protože špatnou známku dostávám dost málo.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

F: Tak to mají zase radost a pochválí mě. Taky mi třeba dají deset korun, ale jenom za jedničku, jinak ne. No a já mám určitě taky radost.

7) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

F: To nevím co je.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (šlapka), závislost,...?

F: Krádež je, když třeba něco ukradnu třeba v obchodě prodavače a ona si toho třeba ani nevšimne. Šikana je třeba, když dělám někomu naschvály, můžu ho bít, posmívám se mu, něco mu ničím atd. Prostituce, to nevím co je. Šlapka je nějaká ženská, která využívá chlapy pro peníze. Závislost je třeba, když je někdo závislý na drogách, cigaretách, alkoholu atd., a pořád to prostě potřebuje, jinak je dost protivnej.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

F: No to asi určitě ne. Prostě to není dobrý chování. Lidi pak musej do vězení.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

F: No třeba, když je to dítě, tak má zaracha a musí se učit a u dospělého jde do vězení nebo tak různě.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

F: Nikdy jsem nic neukradnul, protože mi mamka řekla, že je to špatný a taky by mi určitě dala pohlavek a zaracha atd. A kouřit ani nehci, protože mi ten kouř z toho nedělá vůbec dobře a mamka už taky nekouří.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

F: No, že teda někomu prostě ubližuju. To nevím, jestli někoho máme třeba ve třídě, to fakt nevím.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

F: My se bavíme různě s kamarády o tomhle. Třeba mi řeknou, že se zrovna někde něco stalo, tak ať si dám bacha. Taky máma a ve škole učitelé.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

F: Tak něco nám řekne paní učitelka, jako jak se třeba máme chovat, co je správný atd.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

F: Šel bych asi prvně za rodinou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

F: Ted'ka ne.

S kým mluvíš o problémech?

F: Tak s bratrancem. Chodíme spolu ven, tak se o těchto věcech bavíme.

Vysvědčení

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	1	1
Matematika	1	1
Prvouka	1	1
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 3. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	1
Anglický jazyk	1
Matematika	1
Prvouka	1
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Františka jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Již od samého začátku vyučovací hodiny je velmi soustředivý a snaživý. Velmi často se hlásí a v případě oslovení, dokáže správně odpovědět. Pozorně se soustředí na výklad učitele. Nenechá se rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného. V případě, kdy měly děti vyhledat na tabuli ve větách slovní druhy, správně doplnit -i, -y, apod., často zvládl dobře odpovědět. Výborně ovládá slovní druhy i vyjmenovaná slova. Matematika mu nečiní žádné potíže, dokonce v ní vyniká. Během matematiky měly zaokrouhlovat čísla a František se aktivně přihlásil. Ve třídě patří mezi velmi chytré a pilné žáky.

Příloha 6

Přepis rozhovorů s romskými dětmi nenavštěvující program doučování v SaSM – DDM ČB

1) Rozhovor s Gabrielem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

G: *Jo, protože rodiče jsou taky Romové, tak já musím být taky.*

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

G: *Je mi 11 let. Chodím do 6 třídy.*

2) Myslíš jsi, že kdyby jsi doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

G: *Já myslím, že spíš ne.*

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

G: *No, možná i mezi dobré. Spíš, jak kdy.*

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

G: *To zase asi horší, ale někdy mám i dobrý.*

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

G: *Ne, já se učím sám. To nepotřebuju.*

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

G: *Jo, jak mám počítač, tak tam píšu domácí úkoly.*

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

G: *Ne, ono je jim to jedno. Tak mi nedávaj ani žádný trest.*

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

G: *Tak to mě zase pochválí. Někdy mi dají i nějaké kapesné. Tak mě je to celkem jedno, ale jako radost mám.*

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

G: *To nevím.*

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př.šlapka), závislost,...?

G: Krádež je, že prostě něco ukradnu. Šikana je, když dělám třeba na někoho box, mluvím na něj sprostě, posmívám se mu, no prostě mu různě ubližuju a dělám naschvály. No vím jen co je šlapka. To je nějaká holka a s každým se vyspí, pak za to dostane peníze. A závislost je, že mu na něčem závisí?

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

G: To asi ne. Protože se to někomu nemusí líbit.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

G: Jde prostě do basy. Prostě něco, co se mu pak nelíbí.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

G: No ne. Ale možná kouřit budu.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

G: No, že prostě někomu teda dělám ty různý naschvály a to mu ubližuje. Jako něco mu ničím, apod. No tak u nás ve škole se to určitě děje, ale takhle konkrétně ne.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

G: Tak ve škole od učitelky, taky od kamarádů, co si tak povídáme a taky od mámy, táty, apod.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

G: Učitelka, máma a táta.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

G: Šel bych asi taky za učitelkou, kdyby se to stalo ve škole. Jinak zase za mámou a tátou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

G: Ne, teď vůbec nic. Já jsem v pohodě.

S kým mluvíš o problémech?

G: Tak určitě tady, na oratoři s Lenkou, Honzou, někdy i s rodičema.

Vysvědčení

Vysvědčení z 5. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	4	4
Matematika	3	3
Informatika	2	2
Člověk a jeho svět	4	4
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 6. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	3
Německý jazyk	3
Matematika	3
Informatika	3
Dějepis	4
Fyzika	4
Zeměpis	4
Přírodopis	4
Tělesná výchova	2
Zdravotní a osobnostní výchova	3
Hudební výchova	3
Výtvarná výchova	2
Pracovní činnosti	2

Pozorování

Gabriela jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky. Do třídy chodí společně s Hanou, Janem, Kamilou a Lenkou.

Většinu času vyučování Gabriel tráví i s některými spolužáky v oddělené místnosti školní třídy, kde je pod vedením osobního pedagoga – má totiž zvláštní vzdělávací plán. Zde se od začátku hodiny snaží soustředit, ale vyučovací hodina je na něj příliš dlouhá, proto je ke konci hodiny nepozorný. Na výklad pedagoga se však snaží soustředit. Občas se přesto nechá rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného.

2) Rozhovor s Hanou

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

H: No, Romka je mamka taky, tak proto jsem i já.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

H: Je mi 12 let. Chodím do 6. třídy.

2) Myslíš jsi, že kdyby jsi doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

H: Možná bych byla na tom líp, ale já to nějak časově nestíhám. Když už ale můžu, tak se mi zase moc nechce přijít.

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

H: Myslím, že nemám špatný známky, tak asi mezi ty dobré.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

H: Celkem dobrý, někdy teda taky dostanu špatný známky, ale jen občas. Mám docela dost jedniček z matematiky.

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

H: No já bydlím s babičkou, rodiče skoro neznám, tak mi hodně pomáhá babička. Taky mi někdy pomůže i teta.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

H: Já mám svůj pokojíček, tak tam mám i svůj stůl, kde píšu domácí úkoly a učím se.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

H: Jo, babičce to vadí, když dostanu špatnou známku. Trochu nadává, že bych se mohla zlepšit atd. Taky asi jednou jsem dostala zaracha.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

H: Tak to mě babička zase pochválí. Někdy mi dá i čokoládu, taky kapesné a je prostě ráda, že mi to jde..

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

H: Asi je to něco třeba o fetování.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př.šlapka), závislost,...?

H: Krádež je prostě, když něco někomu ukradnu. Šikana je, když třeba někoho biju, ničím a kradu mu věci, posmívám se mu, a takový věci. Závislost, to nevím co je. Vím co je šlapka. To je taková ženská na silnici, vyhledává chlapy a pak s nima dělá sex za peníze.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

H: To určitě ne. Ublížíje to ostatním lidem.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

H: Za krádež musí zaplatit pokutu. Nebo taky může ten člověk jít do vězení.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

H: S kamarádka jsme zkoušely už tak 5 x kouřit. Když mi prý bylo 6 let, tak jsem ukradla nanuky.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

H: No, že teda někomu ublížíš, zbiješ ho, posmíváš se mu, atd. Ve třídě máme jednoho kluka, co mu spolužáci říkaj, že je šprt.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

H: Tak všude možně jsem to slyšela.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

H: Jo. Hodně často o tom se mnou mluví teta a babička, jako co je správný.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

H: Šla bych určitě za svoji tetou anebo babičkou. Kdyby se to stalo ve škole, tak bych šla i za učitelkou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

H: Asi ne.

S kým mluvíš o problémech?

H: S tetou a babičkou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 5. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	4	4
Anglický jazyk	4	4
Matematika	3	3
Informatika	-	1
Člověk a jeho svět	4	4
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	2
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 6. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	3

Anglický jazyk	4
Matematika	4
Informatika	2
Dějepis	3
Fyzika	4
Zeměpis	4
Přírodopis	4
Tělesná výchova	2
Zdravotní a osobnostní výchova	1
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Hanu jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Výuka ji moc nezajímá, na výklad učitelky se soustředí, jen když ona sama chce. Často se nechává rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného. Není hloupá, ale zájem o vzdělání moc nejeví. Školní učení chápe jen jako povinnost.

3) Rozhovor s Ivanem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

I: Jo. Mamka je taky Romka.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

I: Je mi 8 let. Chodím do 3. třídy.

2) Myslíš jsi, že kdyby jsi doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

I: No asi jo. Já jsem dřív chodíval, ale teď už hodně dlouho nechodím. Nevím proč, prostě nechodím.

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

I: Asi tak něco mezi.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

I: No mám spíš těch horších známek trošku víc.

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

I: Jo, hlavně teda jenom máma.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

I: No to nemám. Spíš píšu úkoly v kuchyni u stolu.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

I: Jo, tak to jim vadí. Dostanu třeba zaracha.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

I: Tak to mě zase pochválí. Tak já mám taky určitě radost.

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

I: To nevím.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př. šlapka), závislost, ...?

I: Krádež je třeba, když něco někomu ukradnu. Šikana je, když někomu nějak ubližuju, třeba se mu posmívám, ničím mu věci. Prostituce nevím, co je. Jo, šlapka je taková ta ženská, co dostane peníze, když dělá s chlapem sex. Závislost je, když třeba někdo pořád potřebuje cigarety, a když je nemá, tak je ten člověk protivnej.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

I: Asi určitě ne. Prostě to není správné, je to špatný chování.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

I: Tak ten člověk může jít třeba do vězení nebo dítě jde zase do ústavu. A tak různě.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit, ...?

I: Já jsem nic neukradnul, ale kamarádi jo, ale já jsem měl strach, tak jsem to radši neudělal. Mámě jsem jednou ukradl cigaretu, tak jsem to zkusil. Máma mě pak ale načapala a dala mi za to facku.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

I: Jeden kluk u nás ve třídě, ale jako ne moc. Je to spíš ze srandy, on vždycky provokuje a pak se diví, když mu to ostatní spolužáci oplácejí.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

I: Tak ona o tom s náma mluví učitelka. Jako jak se máme chovat, co bychom dělat neměly atd.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

I: No máma a učitelka.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

I: Šel bych asi za mámou. Když by se to zrovna stalo ve škole, tak bych šel asi za paní učitelkou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

I: Ted'ka ne.

S kým mluvíš o problémech?

I: S kamarády, když jsme venku. A taky s mámou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 2. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
--	-------------	-------------

Chování	1	1
Český jazyk	1	1
Matematika	1	2
Prvouka	1	1
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 3. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	2
Anglický jazyk	2
Matematika	2
Prvouka	2
Tělesná výchova	1
Hudební výchova	1
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Ivana jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky. Do třídy chodí společně s Františkem, Danem a Cecílií.

Od začátku hodiny se snaží soustředit, ale moc se nehlásí. Při vyvolání učitelkou, kdy má na tabuli ve větách určit slovní druhy a určit -i, -y, dokáže často správně odpovědět. Na výklad učitelky se soustředí, ale občas se nechá rozptýlit jinými

podněty, které s výukou nemají nic společného. Přesto bych jej ve školní třídě zařadila mezi snaživé a dobré žáky.

4) Rozhovor s Janem

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

J: Je to moje vlastnost. Rodiče mě tak vytvořili.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

J: Je mi 11 let. Chodím do 6. třídy.

2) Myslíš jsi, že kdyby jsi doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

J: Jo, tak asi možná jo. Ale mi ani nedostávajíme nějaký úkoly, tak proč bych tam měl chodit.

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

J: Možná spíš mezi ty špatné známky.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

J: Já bych řekl, že i spíš teď těch dobrých mám víc.

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

J: Tak někdy mamka, ale spíš jak zrovna potřebuju. Jinak nikdo.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

J: To nemám, ale když se zrovna potřebuju učit, tak si sednu do kuchyně.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

J: Tak celkem vadí. Daj mi na několik dnů zaracha a to mě pěkně štve.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

J: Tak to berou normálně. To mi daj zase nějaký kapesný a pochválej mě. Já to beru taky normálně. Mě je to celkem jedno, když nemám zrovna špatnou známku.

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

J: To nevím. Jako něco špatného?

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př. šlapka), závislost, ...?

J: Krádež je, když něco ukradnu, třeba v obchodě. Šikana je, když se perou, posmívají se, berou a ničejí věci, prostě dělají samý hnusný věci někomu druhému a oni z toho mají pak radost. Prostituce je třeba striptýz nebo ta šlapka. Šlapka je taková ta kurva, co dělá sex za peníze. Závislost je asi, když furt třeba potřebuju cigarety nebo drogy. Když to nemám tak mi je zle nebo jsem zlej.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

J: Určitě to není dobré. Je to prostě hnus tyhle věci.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

J: Tak prostě musejí jít do vězení.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit, ...?

J: Tak zkoušeli jsme kouřit, zkusíme to občas i teďka. Ukrást taky, ale jako vždycky jen něco malýho. Kdybychom ukradli něco velkého, nás snadno chytanou.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

J: Tak šikana jsou ty hnusný věci, co někdo někomu dělá, ale o nikom nevím, kdo by byl šikanovanej. Ve škole je ale určitě někdo, ale to bývá spíš tak mezi kamarády.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

J: Tak různě mezi kamarády. Hodně se o tom bavíme.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně, ...?

J: Akorát ve škole to říkají učitelé, jako co je správný atp.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

J: Tak asi na tebe, taky na pracovníky na doučku, taky kamarádům.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

J: Ne, já bývám celkem OK.

S kým mluvíš o problémech?

J: Tak hlavně s kamarády.

Vysvědčení

Vysvědčení z 5. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
--	-------------	-------------

Chování	1	1
Český jazyk	4	4
Anglický jazyk	4	4
Matematika	4	4
Informatika	2	3
Člověk a jeho svět	4	4
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	2
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 6. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	4
Anglický jazyk	4
Matematika	4
Informatika	2
Dějepis	4
Fyzika	4
Zeměpis	4
Přírodopis	4
Tělesná výchova	3
Zdravotní a osobnostní výchova	2
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Jana jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Už od začátku hodiny bývá roztěkaný, začne se soustředit až po napomenutí učitelem. Nejvíce dává pozor uprostřed vyučovací hodiny. Tehdy bývá velmi snaživý a popř. žádá o pomoc nebo vysvětlení probírané vyučovací látky.

Kdyby se více snažil a nenechával se tak často rozptylovat jinými podněty, domnívám se, že by jeho školní prospěch mohl být lepší.

5) Rozhovor s Kamilou

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

K: Jo jsem Romka. Proč? Prostě proto, že jsem Romka, tak rodiče jsou taky Romové.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

K: Je mi 12 let. Chodím do 6. třídy.

2) Myslíš jsi, že kdybys doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

K: Tak možná by mohl být lepší, ale mě to nebaví tam chodit.

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

K: Teď možná trochu i s horšími, ale mývám i období, kdy mám dobré známky.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

K: Tak mývám hodně dobřejch, ale teď mě to vůbec nebaví, tak mám asi spíš ty horší.

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

K: Nikdo, já se doma neučím. To je ztráta času.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

K: Jo to mám, ale neučím se.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

K: Tak táta docela dost řve, ale tresty mi nějak nedávaj. Já je tomhle stejně moc neposlouchám.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

K: Tak normálně. Daj mi peníze. Tak mě je to celkem jedno jaký mám známky.

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

K: Tak třeba, jako že je někdo zlobivej. Prostě se chová špatně.

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př.šlapka), závislost,...?

K: Krádež je prostě, když něco někomu ukradnu, pak mu to chybí. Šikana je, když někomu ubližuju. Prostituce je ženská, která tančí u tyče. Šlapka je ta, co provozuje sex za love. Závislost je třeba na cigaretách, počítači a prostě bez toho nemůže být.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

K: Není to správný. Třeba cigarety ničí zdraví a ostatní věci ubližujou lidem.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

K: Jo jde do basy, nebo do děcáku.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit,...?

K: Jo tak to je jasný, ne? To dělá každej. I kouříme.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

K: Ne, tak tady se každej tak různě provokuje.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

K: Tak v hodině od učitelky. Taky s kamarádkami se o tom bavíme.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně,...?

K: Jo. Učitelka a máma.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

K: Šla bych za mámou, rozhodně ne tátou. A taky s kámoškou se o tom bavíme.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

K: Ne, mě nikdy nic není.

S kým mluvíš o problémech?

K: S kamarádkou, to je moje spolužačka.

Vysvědčení

Vysvědčení z 5. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1

Český jazyk	1	1
Anglický jazyk	1	1
Matematika	1	1
Informatika	1	1
Člověk a jeho svět	1	1
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 6. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	2
Anglický jazyk	3
Matematika	3

Informatika	2
Dějepis	3
Fyzika	2
Zeměpis	3
Přírodopis	3
Tělesná výchova	2
Zdravotní a osobnostní výchova	1
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Kamilu jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Výuka jí nevádí, je klidná, pozorná, snaží se soustředit. Občas se nechává rozptýlit jinými podněty, které s výukou nemají nic společného.

Při procvičování přídavných jmen, dokáže dost často dobře odpovědět. Na písemný test se soustředí a snaží se jej správně zvládnout.

6) Rozhovor s Lenkou

1) Údaje o dítěti:

- Jsi Rom? Cítíš se být Romem? Proč se považuješ za Roma?

L: Jo jsem Romka. Prostě jsem černá, tak proto.

- věk, pohlaví, navštěvující školní ročník

L: Je mi 12 let. Chodím do 6. třídy.

2) Myslíš jsi, že kdyby jsi doučování navštěvoval/a, mohl by být tvůj školní prospěch lepší?

L: Já myslím, že ne. Jsem blbá stejně, tak co. Lepší už to nebude.

3) Zařadil/a by jsi se ve třídě mezi spolužáky s dobrými nebo špatnými známkami?

L: Spíš mezi ty špatné známky.

Jaké máš známky? Máš víc dobrých nebo víc špatných známek?

L: Mám spíš ty špatný, ale mě je to celkem jedno.

4) Pomáhá ti doma někdo se školní přípravou?

L: Ne nikdo. To ani nepotřebuju.

Máš doma své místo na učení? Svůj psací stůl a židli?

L: Jo mám, ale tam stejně moc nejsem.

Vadí rodičům, když dostaneš špatnou známku? Jak na ni reagují? Máš nějaký trest za špatnou známku?

L: Jo, tak to jim trochu vadí. Mi prostě nedaj peníze.

Jak rodiče vnímají, když máš dobrou známku a jak ji vnímáš ty?

L: Tak to jsou prostě v pohodě a zase mi ty kapesný daj. Já to беру normoš.

5) Co si představíš, když řeknu „rizikové chování“?

L: To nevím. Je to třeba krádež atp.?

Víš, co je krádež, šikana, prostituce (př. šlapka), závislost, ...?

L: Krádež je, když něco ukradnu, kdekoliv a cokoliv. Šikana je se děti mezi sebou bijou. Taký někdo něco někomu krade, ničí mu věci. Prostituce je šlapka, která jebe s chlapama. Závislost je třeba na cigaretách a furt je potřebuješ.

Domníváš se, že je krádež, šikana, prostituce, závislost, atd. správné?

L: Ne asi ne. Proč? Prostě to není správné.

Víš jak se za krádež, šikanu, prostituci, závislost, atd. trestá?

L: Prostě jde do basy. Na různě dlouho, podle toho co udělal.

Zkoušeli jste někdy něco s kamarády třeba ukrást, kouřit, ...?

L: Tak já čudím normálně, tak co. Ukrást ale ne.

Víš, co je šikana? Víš o někom, kdo je šikanován?

L: Tak šikana jsou ty špatný věci, co se dělaj druhým. Ale nevím jestli je někdo šikanovanej.

Kde jsi se dozvěděl/a o těchto věcech?

L: Tak mezi kamarády se bavíme a vidím to taky venku.

Mluví s Vámi někdo o drogách, šikaně, ...?

L: Učitelka. Ta nás dost často poučuje, co máme dělat.

Víš na koho a kde se obrátit v případě, že budeš mít nějaký problém? Víš, kam máš přijít?

L: Tak za mou kámoškou - spolužačkou.

Trápí tě momentálně něco? Máš nyní nějaké problémy, potíže?

L: Ne, mě je fajn.

S kým mluvíš o problémech?

L: Se svou kámoškou.

Vysvědčení

Vysvědčení z 5. třídy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
Chování	1	1
Český jazyk	1	2
Matematika	2	1
Informatika	1	2
Člověk a jeho svět	1	2
Tělesná výchova	1	1
Hudební výchova	1	1
Výtvarná výchova	1	1
Pracovní činnosti	1	1

Vysvědčení z 6. třídy ve školním roce 2010/2011

	1. pololetí
Chování	1
Český jazyk	2
Anglický jazyk	3
Matematika	3

Informatika	2
Dějepis	3
Fyzika	2
Zeměpis	3
Přírodopis	3
Tělesná výchova	2
Zdravotní a osobnostní výchova	1
Hudební výchova	2
Výtvarná výchova	1
Pracovní činnosti	1

Pozorování

Lenku jsem navštívila během vyučování ve školní třídě na předmětech českého jazyka a matematiky.

Dívka nemá příliš osvojené zásady slušného chování. Jakýkoliv úkol zadaný učitelkou odmítá. Nakonec zjistí, že ji nic jiného nezbývá a úkol splnit musí. Na jakékoliv procvičování (př. přídavná jména apod.) reaguje slovy: „Učitelko, to je kravina!“. Zajímavé ovšem je, že přídavná jména, stejně tak i písemný test z matematiky ovládá celkem výborně.

Příloha 7

Přepis rozhovorů s učiteli spolupracující s SaSM – DDM ČB

1) Rozhovor s učitelem Aničky a Bořka (oba navštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB)

1) Myslíte si, že romské dítě považuje svůj školní prospěch za důležitý?

P. uč.: To je velice individuální. Ale v převážně většině, Vám řeknu, že je pro ně spíše nedůležitý.

Proč je důležitý? Popř. Co je pro něj důležitější?

P. uč.: To máte, tak. Romská kultura je velice odlišná od té naší, proto Vám jako tak, nedokážu odpovědět, ale školní prospěch rozhodně nepatří mezi důležité věci.

2) Zajímají se rodiče romského dítěte o jeho školní prospěch?

Jakým způsobem? Chodí na rodičovské schůzky? Dochází na ně pravidelně?

P. uč.: Zrovna u Aničky s Reném se jejich matka o prospěch nezajímá. Zde je to velice komplikované. Svého biologického otce mají v Anglii. Každopádně zájem ze strany matky je naprosto pasivní. Nedochází ani na rodičovské schůzky.

Pomáhají rodiče svým dětem s přípravou do školy? Popř. kdo jim pomáhá?

P. uč.: Jak jsem již řekl, matčin zájem není vůbec žádný. Tedy rozhodně se s dětmi do školy nepřipravuje. Avšak lásku děti od matky mají.

3) Víte, které děti chodí na program doučování v SaSM – DDM ČB?

P. uč.: To ano. Za prvé sami přijdou a pochlubí se, že tam chodí. Za druhé to víme na základě spolupráce s pracovníky SaSM – DDM ČB, kteří za námi velice často dochází a popř. se poradili o problému dítěte, apod.

4) Udržují si, popř. zlepšují si romské děti navštěvující doučovací program v SaSM – DDM ČB snáze školní prospěch, oproti romským dětem, které žádný podobný program doučování nenavštěvují?

P. uč.: Dá se říci, že občas ano. Tedy udržují si jej tito děti snáze, rozhodně se nedá říci, že si jej zlepšují. Tady můžeme hovořit opravdu o tom, že si jej pouze udržují, ale ten efekt je velice krátkodobý a občasný.

V čem si jej zlepšují? Proč si jej nezlepšují, ale jen udržují?

P. uč.: Zlepšují si jej z matematiky a českého jazyka. Jak jsem již ale řekl, je to jen krátkodobé. Nezlepšují si jej proto, že nemají žádnou vážnou motivaci, nevidí důvod, proč si jej měly zlepšovat, teda tak se já domnívám.

Když by, jste porovnal/a školní prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují doučovací program v SaSM – DDM ČB, který školní prospěch je lepší? Na základě čeho usuzujete?

P. uč.: To se dá asi těžko srovnat. Je to také o tom, jakou mají důslednou rodičovskou výchovu. Některé děti mají opravdu školní prospěch lepší, než ti co nenavštěvují žádné doučování, ale zase je to jen krátkodobá záležitost.

Je výrazný rozdíl mezi školními prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Ten rozdíl rozhodně není výrazný, spíše bývá stejný.

Myslíte si, že je pro romské dítě doučovací program v SaSM – DDM ČB významný?

P. uč.: To určitě. Ten efekt u nich vidět je. Ale zase, je to spíše krátkodobější. Záleží zde na dětech, jak sami dodržují tu pravidelnost docházky.

Doporučil/a byste jej i romským dětem, které nenavštěvují žádný program doučování?

P. uč.: Určitě ano. Ale ty děti se o tomto informují sami mezi sebou. Je tedy čistě na nich, zda budou chodit.

Informujete žáky a jejich rodiče, o možnosti programu doučování v SaSM – DDM ČB?

P. uč.: No informuji. Spíše se o tom jen zmíním. Jak jsem již řekl, ty děti se sami mezi sebou informují.

5) Mají podle Vašeho názoru romské děti povědomí o rizikovém chování?

Mají romské děti povědomí o tomto výrazu?

P.uč.: To se ptáte správně. Jako čistě pojem rizikové chování se normálně v laické společnosti spíše neužívá, takže doslova rizikové chování jako pojem takový, nejspíš

vědět nebudou. Ale pokud jim napovíte o čem se jedná, tak jistě o některých jevech budou mít nějaké znalosti a rozhodně i zkušenosti, třeba co se týče kouření apod.

2) Rozhovor s učitelkou Františka, Dana a Cecilie (navštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB) a Ivana (nenavštěvuje žádný program doučování)

1) Myslíte si, že romské dítě považuje svůj školní prospěch za důležitý?

P.uč.: Pokud je důležitý v rodině, tak bývá důležitý i pro dítě. Rodina je velmi důležitá – ta své dítě vychovává. Také jistě záleží na věku dítěte. Děti v pubertálním období totiž svůj školní prospěch nepovažují nijak za důležitý.

Proč je důležitý?

P.uč.: Každý normální člověk, chce být pochválen a chce být uznávaný.

2) Zajímají se rodiče romského dítěte o jeho školní prospěch?

Jakým způsobem? Chodí na rodičovské schůzky? Dochází na ně pravidelně?

P.uč.: Oni vědí, že se mají zajímat, že je to jejich povinnost. Na třídní schůzky dochází, ne však pravidelně. Dochází ale v jiný čas, např. přijdou ráno nebo až po třídní schůzce všech rodičů, aby se vyhnuli ostatním rodičům.

Pomáhají rodiče svým dětem s přípravou do školy? Popř. kdo jim pomáhá?

P.uč.: Spíše jak, kdy. Když vidím dobrý výsledek dítěte, tak poznám, že se s ním rodič do školy připravoval. Také ale nedokážu říct jak moc, ty výsledky jsou velice nepravidelné a méně časté. Většinou se s nimi také připravuje do školy babička.

3) Víte, které děti chodí na program doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Oni vždycky přijdou sami a chlubí se. Nebo se ptají zda se mi líbí domácí úkol, tehdy poznám, že byly na doučování. Takže ano.

4) Udržují si, popř. zlepšují si romské děti navštěvující doučovací program v SaSM – DDM ČB snáze školní prospěch, oproti romským dětem, které žádný podobný program doučování nenavštěvují?

P.uč.: Spíše záleží na rodičích. Hlavní úkol na školním prospěchu a celkově vůbec má rodina. Tedy školní prospěch záleží na vedení rodiny, tehdy se dá říci, jak na tom děti

jsou. Ale co se týče doučování, tak si jej děti spíše udržují a jen v tom období, kdy dochází na doučování.

V čem si jej zlepšují? Proč si jej nezlepšují, ale jen udržují?

P.uč.: Tak zlepšují se převážně ve všem, s čím na doučování chodí, ale je to tedy jen krátkodobě. Nezlepšují si jej, ale jen udržují, protože by se museli snažit svůj prospěch zlepšovat nepřetržitě, což u této skupiny lidí, není představitelné.

Když by jste porovnal/a školní prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují doučovací program v SaSM – DDM ČB, který školní prospěch je lepší? Na základě čeho usuzujete?

P.uč.: No to se dá spíše hůře porovnat. Jak jsem se již zmínila na začátku, tady spíše záleží na rodině, jak považuje vzdělání za důležité. Tedy doučování dětem spíše krátkodobě pomáhá si lehce zlepšit nebo udržet školní prospěch.

Je výrazný rozdíl mezi školními prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Ten rozdíl tedy záleží na té rodině, tehdy se dá určit, zda je rozdíl výrazný.

Myslíte si, že je pro romské dítě doučovací program v SaSM – DDM ČB významný?

P.uč.: To určitě a také musí. Jsem rozhodně ráda, že tam děti dochází. Je to znát.

Doporučil/a byste jej i romským dětem, které nenavštěvují žádný program doučování?

P.uč.: Určitě bych jej doporučila. A každý by měl něco dělat, avšak doporučit jej mohu, ale donutit děti nejde.

Informujete žáky a jejich rodiče, o možnosti programu doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Přiznám se, že ne. Ale je pravdou, že děti si to mezi sebou říkají sami a řeknou to i svým rodičům, tudíž to dělají sami za mě.

5) Mají podle Vašeho názoru romské děti povědomí o rizikovém chování?

Mají romské děti povědomí o tomto výrazu?

P.uč.: Myslím, že doslova co je „rizikové chování“ Vám jistě nepoví, avšak o jednotlivých chováních informace mají. Rozhodně jim neříkám přesně, co to je šikana

apod., protože tehdy to začnou zkoušet. Proto jim říkám o těchto věcech spíše formou, jako co dělat mohou, co je správné, atd. Ale děti se o tomto baví mezi sebou, tudíž se o tom informují i sami.

3) Rozhovor s učitelkou Gabriela, Hany, Jana, Kamily a Lenky (nenavštěvují žádný program doučování)

1) Myslíte si, že romské dítě považuje svůj školní prospěch za důležitý?

P.uč.: Myslím si, že zatím většinou ano. Ale záleží spíše na dítěti, jak jej vedou rodiče ke vzdělání.

Proč je důležitý? Popř. co je pro něj důležitější?

P.uč.: Děti se chtějí mít lépe než jejich rodiče, chtějí se vyučit, mít dobrou práci, hodně vydělávat. Pro dívky je ale důležitější založit vlastní rodinu, prospěch pro ně není podstatný.

2) Zajímají se rodiče romského dítěte o jeho školní prospěch?

Jakým způsobem? Chodí na rodičovské schůzky? Dochází na ně pravidelně?

P.uč.: Zajímají se jen někteří rodiče. Občas kontrolují žákovskou knížku, na třídní schůzky chodí tři až čtyři rodiče ze čtrnácti.

Pomáhají rodiče svým dětem s přípravou do školy? Popř. kdo jim pomáhá?

P.uč.: Pokud se děti připravují, tak jediné samy. Vím pouze o jediném případě, kdy se s dítětem připravovala matka.

3) Víte, které děti chodí na program doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Ano. Protože se o tom sami zmiňují.

4) Udržují si, popř. zlepšují si romské děti navštěvující doučovací program v SaSM – DDM ČB snáze školní prospěch, oproti romským dětem, které žádný podobný program doučování nenavštěvují?

P.uč.: Prospěch si spíše udržují. Většina žáků se ale v šestém ročníku stále zhoršuje. Také záleží na rodině dítěte.

V čem si jej zlepšují? Proč si jej nezlepšují, ale jen udržují?

P.uč.: V pubertě zřejmě vítězí jiné zájmy nad učením a také učivo je stále těžší.

Když by jste porovnal/a školní prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují doučovací program v SaSM – DDM ČB, který školní prospěch je lepší? Na základě čeho usuzujete?

P.uč.: Neumím posoudit, nakolik je lepší prospěch důsledkem doučování a nakolik důsledkem lepších schopností a inteligence. Záleží na dětech, jak jsou ke vzdělání vedeny rodinou.

Je výrazný rozdíl mezi školními prospěchy romských dětí, které navštěvují a které nenavštěvují program doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Spíše ne.

Myslíte si, že je pro romské dítě doučovací program v SaSM – DDM ČB významný?

P.uč.: Určitě ano.

Doporučil/a byste jej i romským dětem, které nenavštěvují žádný program doučování?

P.uč.: Ano.

Informujete žáky a jejich rodiče, o možnosti programu doučování v SaSM – DDM ČB?

P.uč.: Byli již informováni. Řeknou si to hlavně mezi sebou.

5) Mají podle Vašeho názoru romské děti povědomí o rizikovém chování?

Mají romské děti povědomí o tomto výrazu?

P.uč.: Ano, ve škole se o tomto tématu se žáky hodně mluví.

Příloha 8

Přepis rozhovorů s pracovníci SaSM – DDM ČB spolupracující se ZŠ Máj v Českých Budějovicích

Rozhovor s pedagogickou pracovnící Otevřených klubů

1) V čem spočívá účelnost programu doučování v SaSM – DDM ČB?

Pracovnice: Účelem této aktivity je především děti naučit zvládat jejich školní nároky. Také se snažíme, aby se dětem posílilo vlastní sebevědomí, protože se často stává, že bývají ostatními spolužáky, ale i kamarády ponižováni, že jsou hloupi. Většinou si sem dochází napsat domácí úkoly nebo jim vysvětlujeme učební látku na příští den. V tomto případě je naší snahou přizpůsobit se dětem. Tedy aby veškeré znalosti vycházeli i z jejich potřeb, přesněji řečeno je naučit praktickým dovednostem každodenního života.

2) Domníváte se, že program doučování na romské děti působí pozitivně?

Pracovnice: V tomto případě ano. Ale jedná se spíše o děti mladšího věku, tedy předškoláci a děti navštěvující první až pátý školní ročník, u některých i ročník šestý. V tomto věku jsou děti ještě dobře ovlivnitelné, avšak musejí chtít oni sami. Také velmi, a to je důležité záleží na samotné rodině dítěte. Dalším důležitým faktorem je, aby děti na doučování docházely pravidelně, tedy alespoň jednou, maximálně dvakrát do týdne.

3) Snažíte se na děti působit i v oblasti rizikového chování?

Pracovnice: To ano. Naším cílem je především primární prevence. Většinou se s dětmi o tomto bavíme. Snažíme se je touto formou navodit na to, co je správné, jak by se měly správně chovat, co by se naopak dělat nemělo, co se v naší společnosti nesluší, apod. Avšak plně zabránit vzniku tohoto chování v našich silách zcela není. Venku na děti číhá mnoho ovlivnitelných faktorů, které je stahují na nesprávnou cestu. Přesto doufáme, že alespoň touto formou minimalizujeme vznik rizikového chování.

